

Jaarverslag 2020

Wind tegen of wind mee?

Stichting Pensioenfonds TNO

Verslag over het boekjaar 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020

Stichting Pensioenfonds TNO
Laan van Zuid Hoorn 165
2289 DD Rijswijk

Telefoon 070 - 4138602
Telefax 070 - 4138620
E-mail info@pftno.nl
Website www.pensioenfondstno.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41150258

Inhoud

Voorwoord	4
Fondskarakteristieken	7
Pensioenregelingen	7
Meerjarenoverzicht	8
Organisatie	11
Leeswijzer	15
Verslag van het Bestuur	16
Missie, visie, strategie	16
Jaarplan 2020	18
Coronacrisis	21
Vooruitblik	23
Governance	24
Middelloodregeling	34
Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen	40
Kosten	42
Risicobeheer	47
Vermogensbeheer	62
Actuariële paragraaf	68
Verantwoording en toezicht	73
Verantwoordingsorgaan	73
Bestuursreactie	75
Raad van Toezicht	76
Bestuursreactie	81
Jaarrekening	85
Balans	86
Staat van baten en lasten	88
Kasstroomoverzicht	90
Grondslagen	91
Toelichting op de balans	94
Gebeurtenissen na balansdatum	100
Toelichting op de staat van baten en lasten	101
Resultaatbestemming	107
Actuariële analyse van het saldo	107
Risicoparagraaf	109
Overige gegevens	119
Resultaatbestemming	119
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	119
Verklaringen	121
Actuariële verklaring	121
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	123
Bijlagen	132
1. Aangesloten werkgevers (per 31 december 2020)	134
2. Begrippenlijst	135
3. Overzicht huidige en relevante nevenfuncties 2020	142
4. Ontwikkeling deelnemersbestand	143

Voorwoord

2020 is een jaar dat we nooit zullen vergeten. De coronacrisis heeft iedereen geraakt: of het nu gaat om ziekte, eenzaamheid, verlies, verdriet, onzekerheid, financiële zorgen of het gemis van samenzijn met familie en vrienden en het aanpassen aan een nieuwe manier van werken. Ook 2021 is voor velen geen makkelijk jaar. Gelukkig gloort er hoop aan de horizon. Het vaccinatieprogramma is sinds januari 2021 gestart en stap voor stap krijgen we weer meer mogelijkheden. Laten we goed voor elkaar blijven zorgen. Dat is een thema wat ook past bij het Bestuur en Pensioenfonds TNO.

In dit jaarverslag blikken we terug op de financiële en bestuurlijke zaken van het Fonds in 2020. Hadden we wind tegen of wind mee? Dat begint met de dekkingsgraad als actuele graadmeter om te zien hoe we ervoor staan. Daarin komt de coronacrisis gelijk naar voren. Aan het begin van het jaar stond de actuele dekkingsgraad nog op 108,0% en in maart was er een flinke daling naar 94,5%. Aan het eind van 2020 stond die weer op 106,0%. Uiteindelijk is de beleidsdekkingsgraad in december 2020 – het gemiddelde van de afgelopen 12 kalendermaanden – uitgekomen op 99,0%. Het Fonds kon begin 2021 dus niet indexeren. Gelukkig is het verlagen van de opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane uitkeringen niet aan de orde. Onze verwachting is dat ook de komende jaren (volledig) indexeren niet zal lukken. Weliswaar heeft de stijging van de rente in het eerste kwartaal van 2021 een positieve invloed, de rente is nog steeds erg laag en is er veel onzekerheid. Een positief in het oog springend resultaat dit jaar is het rendement van bijna 36% van onze private-equityportefeuille. Daar hadden we als het ware wind mee. Dit hoge rendement heeft ook een keerzijde: prestatieafhankelijke vergoe-

dingen in deze categorie zorgen ervoor dat de kosten voor vermogensbeheer dit jaar ook veel hoger zijn dan normaal. In het jaarverslag wordt dit verder toegelicht.

Aan het eind van 2020 liep de vijfjarige termijn van de oude premieafpraak af. Door wettelijke regels moest er voor de nieuwe premieafpraak met een lagere rente en een lager verwacht rendement worden gerekend ten opzichte van de vorige periode. Hierdoor zijn de kosten voor de nieuwe pensioenaanspraken sterk gestegen. De sociale partners stonden voor een lastige keuze: of er wordt minder pensioen opgebouwd of er moet meer betaald worden om dezelfde pensioenopbouw te kunnen garanderen. Bij de arbeidsvoorwaardenonderhandeling van TNO is besloten om er tussenin te gaan zitten. Er is dus sprake van een versobering van de pensioenregeling. Uiteraard betreuren we dat, maar we ontkomen er niet aan. Daar zijn we realistisch in. De sociale partners van TNO zullen tot de start van het nieuwe pensioenstelsel jaarlijks de premie en bijbehorende opbouw vaststellen. Al voelt dit voor deelnemers misschien als een onzekere factor, de sociale partners hebben dit besloten om in te kunnen spelen op de jaarlijkse situatie. Gelukkig zal het nieuwe Nederlandse pensioenstelsel in mindere mate afhankelijk zijn van de rente. Als Bestuur bereiden we de overgang naar het nieuwe stelsel zorgvuldig voor.

Een ander punt van 2020 waar ik graag bij stil wil staan is het ambitieuze Environment, Social en Governance (ESG) meerjarenplan. Wij vinden als Bestuur dat het noodzakelijk is om maatschappelijk verantwoord te beleggen en we zijn ervan overtuigd dat dit niet per se ten koste gaat van het rendement. In 2020 hebben we dat tastbaar gemaakt met concrete resultaten. Zo wordt

niet meer belegd in ondernemingen die tabak verkopen, zelfs al is het een klein deel van hun omzet. Daarnaast selecteren we samen met TNO een aantal Sustainable Development Goals voor een impactinvestering. En verder is klimaat een thema waar het Bestuur extra aandacht voor heeft vanuit het ESG-beleid.

Tot slot wil ik iedereen bedanken voor zijn en haar inzet. Ook tijdens de lange thuiswerkperiode bleef iedereen betrokken bij het Fonds. Dit in combinatie met de drukke agenda en enorme flexibiliteit, is ontzettend waardevol. Het was niet niks met het vaststellen van het nieuwe premiebeleid, het volgen van de ontwikkelingen in het kader van het nieuwe pensioenstelsel en ook nog de coronacrisis. Verder wil ik twee bestuursleden in het bijzonder bedanken. Dat zijn Iris Blankers, die gekozen heeft voor een nieuwe uitdaging buiten TNO en Cis Marring die gestopt is met haar functie bij TNO. Met veel enthousiasme hebben zij zich afgelopen jaren als bestuurslid ingezet voor het Fonds. Inmiddels zijn we als Bestuur bijna weer op volle sterkte en we zitten alweer ver in 2021. Een jaar waarin we weten hoe belangrijk het is om verder te bouwen aan een wendbaar en weerbaar Fonds voor al onze deelnemers en pensioengerechtigden. De impact van de coronacrisis is nog niet voorbij en zorgen voor elkaar blijft actueel.

Rijswijk, 10 juni 2021

Namens het Bestuur van de
Stichting Pensioenfonds TNO
[drs. Suzanne van Kooten](#)
Voorzitter

A photograph of a man and several children playing soccer on a grassy field. The man, wearing a blue shirt and jeans, stands in the foreground with his arms crossed, watching the game. Several children are running around, some in soccer uniforms. In the background, there are tall stadium lights, a brick wall, and a dense line of green trees. The scene is bright and sunny.

"Als ik met pensioen ga, dan ga ik mijn huis opknappen. Ook wil ik tijd nemen om het wat rustiger aan te doen en te reflecteren. En meer korte of lange reisjes maken. Misschien dat ik ook weer gitaar ga spelen. En natuurlijk voetballen."

Simon Pen, Life & Pension, juli 2020, 'Net besloten om langer door te werken'

Fondskarakteristieken

Pensioenregelingen

De pensioenregeling van Pensioenfonds TNO is een middelloonregeling op basis van een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar met een voorwaardelijke indexatie. Het is een zogenoemde uitkeringsregeling.

Daarnaast biedt het Fonds de mogelijkheid om op vrijwillige basis en voor eigen rekening en risico aanvullend bruto en netto pensioenkapitaal op te bouwen.

Meerjarenoverzicht

	2020	2019	2018	2017	2016
Aantallen					
Actieve deelnemers	4.717	4.582	4.427	4.258	4.207
Gewezen deelnemers	6.936	6.819	6.739	6.318	6.203
Pensioengerechtigden	5.435	5.388	5.381	5.354	5.277
Totaal	17.088	16.789	16.547	15.930	15.687
Financiële gegevens (in duizenden euro's)					
Beleggingen voor risico Pensioenfonds					
Belegd vermogen	3.980.650	3.707.358	3.302.322	3.393.925	3.322.430
Beleggingsopbrengsten	312.483	451.710	-49.272	117.270	289.065
Beleggingsrendement	8,8%	14,0%	-1,2%	3,8%	9,7%
Beleggingen voor risico deelnemers					
Belegd vermogen	127.727	127.697	115.306	119.960	124.112
Beleggingsopbrengsten	8.610	19.240	1.265	2.325	4.297
Gemiddeld rendement LifeCycle ¹	6,6%	18,7%	0,33%	2,0%	3,6%
Technische voorzieningen					
Technische voorziening voor risico Pensioenfonds	3.742.295	3.417.833	2.980.655	2.933.768	2.993.946
Overige technische voorzieningen	32	49	75	137	238
Totaal technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds	3.742.327	3.417.882	2.980.730	2.933.905	2.994.184
Afgeleide rente ultimo jaar²	0,18%	0,72%	1,37%	1,47%	1,31%
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	127.727	127.697	115.306	119.960	124.112
Reserves					
Fondsvermogen	234.016	285.289	314.724	453.666	322.096

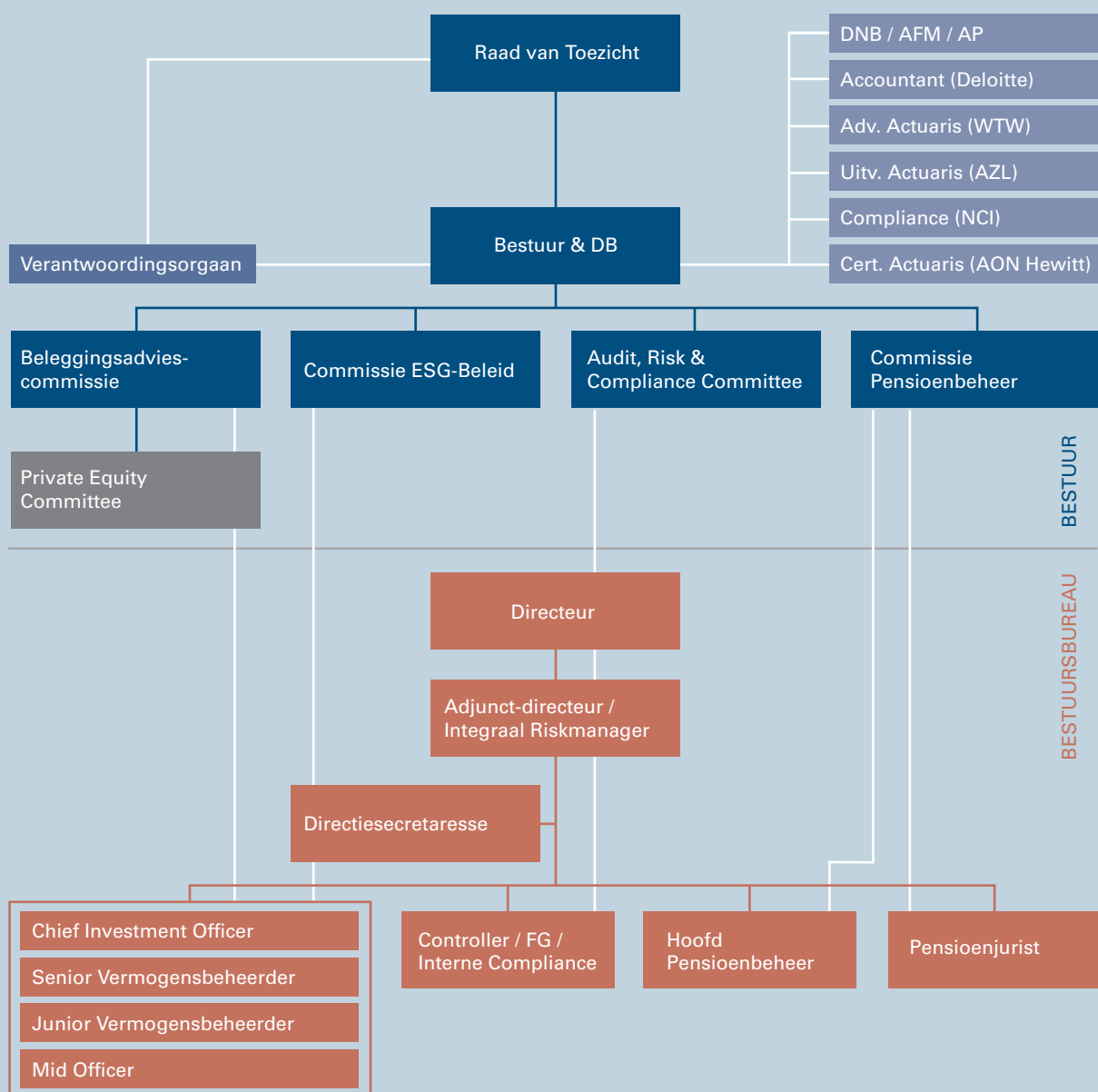
¹ Dit betreft het gemiddelde rendement over de lifecycle mixen defensief, neutraal en offensief. Hierin is het rendement van deelnemers die gekozen hebben voor vrije keuze of om hun kapitaal op een spaarrekening te plaatsen niet meegenomen. Het rendement heeft hierdoor ook geen directe link met de nominale beleggingsopbrengsten en het belegd vermogen voor risico deelnemers.

² De afgeleide rente is de vaste rekenrente die resulteert in exact dezelfde technische voorziening ultimo boekjaar als de marktwaardevoorziening op basis van de DNB-rentetermijnstructuur.

	2020	2019	2018	2017	2016
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers					
Premiepercentage	18,2% ³	18,2% ³	18,2% ³	18,4%	18,1%
Premies pensioenregeling	53.786	50.285	49.177	46.099	44.083
Premies Extra en Netto Pensioen	195	142	154	209	210
Totaal premiebijdragen	53.981	50.427	49.331	46.308	44.293
Pensioenuitkeringen	99.356	97.543	96.937	96.268	94.878
Indexaties	0,00%	0,55%	0,42%	0,00%	0,05%
Kosten					
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	3.242	3.263	3.289	2.963	2.892
Pensioenuitvoeringskosten (in euro per deelnemer en pensioengerechtigde)	319	327	335	308	305
Vermogensbeheer (exclusief transactiekosten in % van het belegd vermogen)	1,35%	0,77%	0,66%	0,69%	0,62%
Vermogensbeheer (inclusief transactiekosten in % van het belegd vermogen)	1,51%	0,86%	0,76%	0,78%	0,76%
Dekkingsgraad					
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%	104,1%	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad	120,6%	119,1%	119,7%	120,2%	119,9%
Dekkingsgraad	106,0%	108,0%	110,2%	114,9%	110,3%
Beleidsdekkingsgraad	99,0%	107,1%	114,0%	114,0%	106,1%
Reële dekkingsgraad ⁴	81,7%	86,7%	93,3%	93,3%	87,8%

³ 17,9% plus 0,3% extra werkgeversbijdrage.

⁴ Voor de berekening van de reële dekkingsgraad is bij de vaststelling van de benodigde voorziening rekening gehouden met toekomstbestendige indexatie op basis van een verwacht prijsindexcijfer van 1,9%. Voor de eerste jaren geldt voor het prijsindexcijfer een ingroeipad naar 1,9% dat door DNB is gepubliceerd.

Organisatie

Bestuur⁵

Werkgeversleden

drs. S. van Kooten, voorzitter
dr. ir. J.W.L. Boumans
mr. drs. F. Marring RA (tot 1/5/21)
M. Paulus (tot 19/03/20)
dr. mr. ir. W.C.A. Maas (vanaf 19/03/20)

Werknemersleden

dr. F. Phillipson RTD
I.J. Blankers MSc (tot 1/2/21)
A.C. Westerlaken MSc, secretaris
ir. ing. J. Brouwer (vanaf 15/09/20)
drs. J.A.J. van der Meulen (vanaf 28/01/21)

Pensioengerechtigdenleden

dr. C.L. Ekkers, plaatsvervangend voorzitter
drs. J.T. Ruijgrok MBA (tot 11/05/20)
M. Paulus (vanaf 11/05/20)

Verantwoordingsorgaan

Werkgeversleden

C.J.O.M. van Strien, voorzitter
drs. S.M. Brinkmann
C.L. Chung Msc

Werknemersleden

dr. A.J. Kleinnijenhuis, secretaris
B.H. Bulder MSc
ir. D.M. Urlings

Pensioengerechtigdenleden

ir. A.C.G. van Strien, plaatsvervangend voorzitter
N. Doets-Harize
dr. J.P.M. Jore

Raad van Toezicht

prof. dr. Th. Camps, voorzitter
mr. M.J. Hoekstra
dr. J.C. Kragt

Sleutelfunctiehouders

Actuariële functie drs. M. van de Velde AAG

Risicobeheerfunctie drs. J.A. Veltman

Interne Auditfunctie mr. drs. F. Marring RA (tot 1/5/21), drs. E. Mulder RA RO (vanaf 10/6/21)

⁵ Alle bestuursleden zijn benoemd voor een zittingstermijn van vier jaar.

Bestuurscommissies

Beleggingsadviescommissie

drs. B.P.H. Puijn RBA, voorzitter (extern)
I.J. Blankers MSc (vanaf 30/01/20 tot 1/2/21)
dr. F. Phillipson RTD
drs. J.T. Ruijgrok MBA (tot 11/05/20)
dr. ir. J.W.L. Boumans (vanaf 11/05/20)
drs. W.A.H. Baljet, extern adviseur
drs. M. Sanders RBA, extern adviseur

Private Equity Committee

drs. C.H.M. van Gerven, voorzitter
drs. W.A.H. Baljet, extern adviseur
drs. M.J. Krikke, extern adviseur
drs. E.J. Vink, extern adviseur

Commissie Pensioenbeheer

M. Paulus, voorzitter (tot 19/03/20)
dr. F. Phillipson RTD
dr. C.L. Ekkers
A.C. Westerlaken MSc
dr. mr. ir. W.C.A. Maas, voorzitter
(vanaf 19/03/20)
drs. J.A.J. van der Meulen (vanaf 28/01/21)

Commissie ESG-Beleid

I.J. Blankers MSc, voorzitter (tot 1/2/21)
dr. F. Phillipson RTD
M. Paulus (vanaf 17/12/20)
A.C. Westerlaken MSc, voorzitter
(vanaf 1/2/21)
drs. J.A.J. van der Meulen (vanaf 28/01/21)

Audit, Risk & Compliance Committee

dr. ir. J.W.L. Boumans, voorzitter (tot 17/12/20)
I.J. Blankers MSc (tot 30/01/20)
ir. ing J. Brouwer (vanaf 15/09/20)
drs. J.T. Ruijgrok MBA (tot 11/05/20)
M. Paulus, voorzitter (vanaf 17/12/20)
drs. R.P. van Leeuwen, extern adviseur (tot 30/09/20)
drs. H. Kapteijn-Fokkens RA, extern adviseur
E. Wiertz MSc FRM, extern adviseur (vanaf 1/1/21)

Directie

drs. C.H.M. van Gerven, directeur
drs. J.A. Veltman, adjunct-directeur

Adviserend actuaris

Willis Towers Watson

Certificerend actuaris

Aon Nederland cv

Accountant

Deloitte Accountants B.V.

Compliance

Nederlands Compliance Instituut B.V.
drs. M.P.J. Huisman-de Heij RA (interne Compliance Officer)

“Sinds de crisis van 2008 is de pensioenpot twee keer zo groot geworden. En toch gaat het slecht met pensioenen in Nederland. Dat voelt voor een buitenstaander vaak vreemd. Dat is begrijpelijk. Ook daar speelt die lage rente een rol. Om aan de toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen is steeds meer geld nodig. Dat zijn die enorme vermogens die pensioenfondsen moeten hebben.”

Hans Veltman, Life & Pension, maart 2020, ‘De wereld van pensioenen gaat veranderen’

Pensioenopbouw

Opbouwfase

Uitkeringsfase

In je pensioenopbouw zit ook:

- Partnerpensioen (ongeveer 70%), dat is voor jouw partner als jij overlijdt.
- Arbeidsongeschiktheidspensioen: een aanvulling op je inkomen tot maximaal 70% plus (gedeeltelijk) premievrije pensioenopbouw.

De pensioenuitkering is gebaseerd op een pensioenleeftijd van 68 jaar.

- Ga je eerder met pensioen dan is de pensioenuitkering lager.
- Ga je later met pensioen dan is de pensioenuitkering hoger.

Kijk voor meer informatie en details op www.pensioenfondstno.nl.

Leeswijzer

Het jaarverslag bestaat uit drie gedeeltes: het verslag van het Bestuur, het oordeel van toezichthouders en de jaarrekening. Hieronder geven we in het kort aan hoe deze delen zijn opgebouwd.

Verslag van het Bestuur

Het verslag van het Bestuur start met de missie, visie en strategie van het Fonds. Vervolgens wordt ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen in 2020 aan de hand van de zeven strategische hoofdpunten en de zes bestuurlijke prioriteiten van het Jaarplan 2020. Aansluitend wordt in een aparte paragraaf ingegaan op de impact van de coronacrisis. Vervolgens volgt een vooruitblik op de ontwikkelingen die de komende jaren spelen. In de daaropvolgende paragrafen komen de ontwikkelingen van 2020 in meer detail aan bod, te beginnen met de governance van het Fonds, de pensioenregelingen en daarna de financiële ontwikkeling. Aan de hand van drie pijlers kosten, risicobeheer en vermogensbeheer wordt daar uitgebreid op ingegaan. Het verslag van het Bestuur wordt afgesloten met het oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie van het Fonds.

Verantwoording en toezicht

Naast de verantwoording van het Bestuur met het oordeel van de certificerend actuaris, legt ook de Raad van Toezicht verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan. Het oordeel van het Verantwoordingsorgaan en het verslag van de Raad van Toezicht zijn met de reactie van het Bestuur opgenomen in het jaarverslag bij 'Verantwoording en toezicht'.

Jaarrekening

Tot slot volgt de officiële jaarrekening van 2020, waarin alle cijfers van het Fonds van het verslagjaar bij elkaar zijn gezet. De cijfers van 2020 zijn daarbij afgezet tegen die van 2019. De jaarrekening wordt afgesloten met de actuariële verklaring en de controleverklaring van de onafhankelijke accountant.

Tip: begrippenlijst

Komt u begrippen tegen die u niet kent? Raadpleeg de begrippenlijst in bijlage 2. Verder vindt u in de bijlage een lijst met alle aangesloten werkgevers van Pensioenfonds TNO, de ontwikkeling van het deelnemersbestand en een overzicht van alle huidige en relevante nevenfuncties van de leden van het Bestuur en de Raad van Toezicht.

Verslag van het Bestuur

Missie, visie, strategie

Missie

De missie van het Fonds is het uitvoeren van de pensioenregelingen op een correcte, evenwichtige, maatschappelijk verantwoorde en efficiënte wijze voor alle (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers.

Alle nieuwe pensioenafspraken tussen de sociale partners, bestuursbesluiten en wettelijke wijzigingen van 2020 die van invloed zijn op het pensioenreglement en de uitvoeringsovereenkomst, zijn in de betreffende documenten verwerkt en door de pensioenuitvoerder geïmplementeerd in de pensioenadministratie. Het Bestuur heeft vastgesteld dat de implementatie door de pensioenuitvoerder in overeenstemming is met de bedoelingen van deze pensioenafspraken tussen de sociale partners, bestuursbesluiten en wettelijke wijzigingen van 2020. Daarbij heeft steeds een evenwichtige belangenafweging plaatsgevonden. Er is bij het gevoerde beleid en de beleidsbeslissingen van het Fonds rekening gehouden met alle belanghebbenden.

Visie

Pensioen is een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Veel (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn nu en/of in de toekomst afhankelijk van dit pensioen.

Het Fonds streeft naar een toekomstbestendige uitvoering van de pensioenregelingen binnen de huidige en (voor zover bekend) komende wettelijke kaders. Waar mogelijk wordt geanticipeerd op de komst van het nieuwe pensioenstelsel. Voor een duurzame pensioenregeling is een betaal-

bare en stabiele premie nodig net als een voldoende hoog rendement tegen een acceptabel risico. Het Fonds voert een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid passend bij de nominale pensioenrechten van de (gewezen) deelnemers met een gerede kans op koopkrachtbehoud. Aandacht voor milieu, maatschappij en klimaat hoort daar zeker bij. Dit alles wordt vertaald in aansprekende en persoonlijke communicatie met alle belanghebbenden met focus op realistische verwachtingen en transparantie over risico's.

Strategie

Het Fonds streeft bij de uitvoering van het beleid naar een hoge kwaliteit van dienstverlening binnen de door de sector gehanteerde Code Pensioenfondsen. Het Fonds richt zich bij het beleid op zeven strategische hoofdpunten. In aanvulling daarop stelt het Bestuur jaarlijks een aantal bestuurlijke prioriteiten vast. De coronacrisis kwam daar in 2020 bij als een belangrijk punt van aandacht.

Zeven strategische hoofdpunten

- 1 Een betaalbare en acceptabele premie, nu en in de toekomst.
- 2 Voldoende kapitaaldekking voor de nominale pensioenaanspraken.
- 3 Voldoende kans op waardevastheid van de pensioenen.
- 4 Openheid over beleggingen met extra aandacht voor mens en milieu.
- 5 Evenwichtige belangenafweging bij besluiten.
- 6 Een heldere en duidelijke communicatie, met oog voor persoonlijke vragen.
- 7 Een correcte en efficiënte uitvoeringsorganisatie.

Bestuurlijke prioriteiten 2020

- 1 Anticiperen op de op handen zijnde stelselwijziging.
- 2 Vaststelling premieafpraak 2021 en verder.
- 3 Update successieplanning met opleidingsplan.
- 4 Analyseren verhouding kosten, rendement en risico.
- 5 Vaststellen kaders risicobereidheid.
- 6 Selectie van Sustainable Development Goals.

Jaarplan 2020

Sinds 2019 werkt het Bestuur met een Jaarplan waarin de strategische hoofdpunten en prioriteiten van het Bestuur zijn vertaald in concrete acties. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van die punten en de voortgang in 2020. De coronacrisis komt uiteraard ook aan bod. Na deze paragraaf wordt daar apart bij stilgestaan.

Strategische hoofdpunten

De zeven strategische hoofdpunten vormen de basis voor het beleid van het Bestuur. Hieronder wordt per punt beschreven wat het Bestuur in 2020 heeft bereikt.

1. Betaalbare en acceptabele premie

In 2020 is de premie net als het voorgaande jaar 18,2% van het pensioengevend inkomen. Daarbij mogen de aangesloten werkgevers sinds 2018 – in overleg met de eigen werknemers of OR – de premieverdeling en premievrije voet voor de eigen onderneming bepalen. Dit is wettelijk toegestaan omdat deze werkgevers zich vrijwillig hebben aangesloten bij Pensioenfonds TNO. 2020 is echter het laatste jaar van de vijfjarige premieperiode. Zoals is aangegeven bij de bestuurlijke prioriteiten heeft het Bestuur in 2020 het kader vastgesteld voor de nieuwe premieafspraken en overleg gehad met de sociale partners, het Verantwoordingsorgaan en de vereniging van gepensioneerd(e)n (eTNO's). De premies van pensioenen zullen omhoog moeten of er wordt minder pensioen opgebouwd. Uitkomst van de arbeidsvoorwaardenonderhandeling van de sociale partners is dat de premie voor 2021 stijgt naar 20,33%, waaruit volgt dat de pensioenopbouw in 2021 verlaagd wordt van 1,75% naar 1,46%. De komende jaren zullen de sociale partners jaarlijks bepalen hoe hoog de premie wordt en welke pensioenopbouw daarmee gerealiseerd kan worden. Dit wordt gedaan na de jaarlijkse vaststelling van de premiedekkingsgraad in september en de opslag conform de vastgestelde staffel. Op deze manier kan een evenwichtige belangenbehartiging meegenomen worden bij de nieuwe premieafpraak. De nieuwe premieafpraak van 2021 betekent wel een versoering van de pensioenregeling.

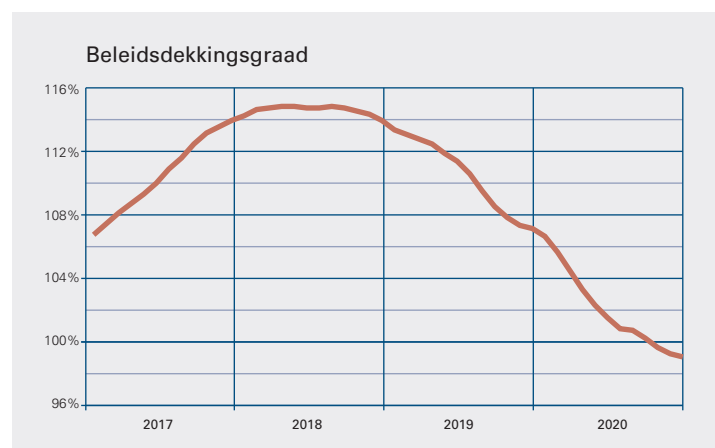
2. Voldoende kapitaaldekking

Het rendement van het Fonds is in 2020 uitgekomen op 8,8%. Het gemiddelde rendement van de vijf grootste pensioenfondsen is in 2020 uitgekomen op 8,3%, variërend van 5,6% tot 10,6%. Binnen de beleggingsportefeuille deden met name langlopende staatsobligaties en private equity het goed met rendementen van respectievelijk 13,2% en 35,8%.

In 2020 is het herstelplan van kracht. Op basis van de evaluatie is het de verwachting dat het Fonds binnen de maximaal wettelijke termijn van tien jaar uit het herstel komt en over het vereist eigen vermogen beschikt. De verruiming van de hersteltermijn in 2020 naar twaalf jaar door minister Koolmees, is voor Pensioenfonds TNO niet nodig. Ondanks dat is het monitoren van risico's essentieel, zeker gezien de ontwikkelingen van de coronacrisis, met name bij een deflatiescenario (invloed op dekkingsgraad) en in het geval van een stagflatierisico (impact op koopkracht).

3. Voldoende kans op waardeversteviging

Door de coronacrisis heeft de dekkingsgraad in het voorjaar een flinke daling laten zien. Inmiddels is dat in kleine stappen weer iets opgeklommen. De beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van twaalf maanden) staat aan het eind van 2020 nog net onder de 100%. Het indexeren van de pensioenen per 1 januari 2021 is hierdoor niet mogelijk. De kapitaaldekking is niet voldoende waardeverstevigd om dat te kunnen doen. De beleidsdekkingsgraad moet minimaal 110% zijn voor een gedeeltelijke indexatie. De pensioenen groeien dus niet mee met de prijsstijging in 2020 van 1,12% (CPI).

Ontwikkeling actuele dekkingsgraad door coronacrisis

De uitbraak van het coronavirus heeft in 2020 gezorgd voor veel onrust op de financiële markten en een flinke daling van de dekkingsgraad. Het crisisteam van het Fonds is vanaf het begin van de coronacrisis zeer frequent bij elkaar geweest om de ontwikkelingen en mogelijke acties te bespreken. Gedurende het jaar is de dekkingsgraad na de flinke daling in maart gedeeltelijk hersteld, maar nog

niet op het oude niveau. Ook de beurzen hebben een grillig koersverloop laten zien. Er was een heel forse daling van de koersen in maart 2020, maar de koersen herstelden ook wel weer snel. Aangezien het Fonds er nog relatief goed voorstond was korten in 2021 niet nodig. Pensioen dat is opgebouwd hoeft dan niet verlaagd te worden.

afgeleid van oktober 2020 ten opzichte van een jaar eerder). Ook afgelopen jaren zijn de pensioenen niet of beperkt geïndexeerd. Om de verwachtingen bij deelnemers en pensioengerechtigden goed te managen wordt in de communicatie van het Fonds benadrukt dat de hoogte van het pensioen niet vaststaat. Ondanks dat zet het Fonds zich in om te werken aan voldoende waardevastheid van de pensioenen.

4. Openheid over beleggingen met aandacht voor mens en milieu

Het Fonds hecht veel waarde aan een beleggingsstrategie met respect voor mens en milieu en openheid daarover. Klimaat hoort daar ook bij. Met het meerjarenplan voor ESG-beleid (Environment, Social en Governance), dat eind 2019 is vastgesteld, kan het Fonds ook op de lange termijn het verschil maken. Bij de bestuurlijke prioriteiten is dit ook aan bod gekomen. In 2020 zijn goede resultaten bereikt, zoals een forse uitbreiding van de uitsluitingslijst en het besluit om niet meer te beleggen in ondernemingen die tabak verkopen. Zowel het resultaat als de ontwikkelingen in het beleid worden op verschillende manieren actief uitgedragen naar alle deelnemers. Daarnaast is tijdens het webinar 'Inkomen voor later' de dialoog over dit ESG-beleid aangegaan.

5. Evenwichtige belangenafweging bij besluiten

Bij alle besluiten kijkt het Bestuur of een evenwichtige belangenafweging een rol speelt. Als dat van toepassing is, wordt ook gekeken naar de alternatieven. Ook bij de implementatie van alle wettelijke wijzigingen stelt het Bestuur vast of deze evenwichtig zijn naar alle generaties en groepen. Verder heeft het Fonds vooruitlopend op de komst van het nieuwe stelsel weer gesprekken gehad met de sociale partners

en de vereniging van gepensioneerden (eTNOs). Gezamenlijk zal worden gekeken wat de impact is van het nieuwe stelsel, welke van de twee mogelijke regelingen optimaal is voor TNO en hoe de verwachte veranderingen op een eerlijke, evenwichtige wijze opgevangen kunnen worden. Met name de afschaffing van de doorsnee premie is een belangrijk onderwerp omdat het gevolgen kan hebben voor de arbeidsvoorwaardelijke premievrije voet. Deze premievrije voet bepaalt de hoogte van de werkneemersbijdrage. De premievrije voet bedraagt € 28.572 en tot dit bedrag is geen werkneemersbijdrage verschuldigd.

6. Heldere en duidelijke communicatie

Het Fonds besteedt veel aandacht aan communicatie, ook in 2020. Het Fonds vindt het belangrijk om de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden goed te informeren over hun pensioen, verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid, de dialoog aan te gaan en te informeren over veranderingen. Het beleid en de behaalde resultaten van maatschappelijk verantwoord beleggen hebben een belangrijke plek in de communicatie van het Fonds in 2020. Wat verder niet ontbrak is transparante communicatie over de financiële situatie van het Pensioenfonds, zoals tijdens de coronacrisis. Vanaf de lockdown in maart heeft het Pensioenfonds de deelnemers en pensioengerechtigden regelmatig en persoonlijk geïnformeerd over de situatie bij het Fonds. Verder is een webinar georganiseerd toen bleek dat de geplande locatiebezoeken niet door konden gaan.

7. Correcte en efficiënte uitvoeringsorganisatie

AZL heeft direct contact met de deelnemers en pensioengerechtigden. Deze dienstverlening moet dan ook van hoog niveau zijn. Het Fonds besteedt daarom veel aandacht aan de monitoring van de administratieve uitvoering van de pensioenregeling door AZL. Als gekeken wordt naar 2020 dan heeft AZL gedurende alle coronamaatregelen alle processen kunnen waarborgen, ondanks dat bijna iedereen thuis werkte. Met extra afstemmingsoverleggen tussen AZL en het Bestuur kon dit goed gevolgd worden. Ondertussen is bij AZL verder gewerkt aan de nieuwe portal, die een positief effect zal hebben op de optimalisatie van de pensioenuitvoering. Deze vernieuwing draagt bij aan het doel om de uitvoeringskosten op een acceptabel niveau te houden en de kans op foutieve uitvoering te verkleinen. Daarnaast zijn in 2020 alle noodzakelijke wijzigingen in de pensioenregeling doorgevoerd die voortkomen uit nieuwe wet- en regelgeving, zoals de Wet temporisering AOW-leeftijd.

Bestuurlijke prioriteiten 2020

Naast de zeven strategische hoofdpunten heeft het Bestuur in 2020 zes bestuurlijke prioriteiten. De eerste twee zijn afkomstig uit het Jaarplan van 2019, omdat die punten doorlopen. Hieronder zijn de resultaten per prioriteit samengevat.

1. Anticiperen op de ophanden zijnde stelselwijziging

In 2020 zijn de ontwikkelingen rondom de stelselwijziging gevolgd. Het Bestuur wil tijdig helder hebben wat de consequenties voor het Fonds zijn van de belangrijkste aspecten van het nieuwe pensioenakkoord en een mening hebben bepaald. De belangrijkste onderwerpen voor het Fonds zijn de verwachte afschaffing van de doorsnee-premie en de invoering van een individuele pensioenregeling. Op diverse momenten zijn specifieke deelonderwerpen besproken met het Verantwoordingsorgaan, de vereniging van gepensioneerden (eTNOs) en de sociale partners. Daarnaast is een route voor implementatie opgesteld. Ook de komende tijd wordt verder onderzocht hoe het pensioenakkoord in de praktijk zal uitwerken voor het Pensioenfonds. Weliswaar is onlangs de datum voor de inwerkingtreding van het nieuwe pensioenakkoord verschoven naar 1 januari 2023, maar de voorbereidingen staan niet stil.

2. Vaststelling premieafpraak 2021 en verder

Vanwege het aflopen van de vijfjarige premieafpraak in 2020, was de nieuwe premieafpraak een bestuurlijke prioriteit. Als gevolg van de huidige regelgeving is helaas een versobering van de pensioenregeling noodzakelijk. Allereerst heeft het Bestuur de uitgangspunten vastgesteld over de hoogte van de premie en de pensioenopbouw die daarmee kan worden gefinancierd. De sociale partners van TNO stonden vervolgens voor een lastig dilemma met een hogere premie en een lagere opbouw. Uiteindelijk zijn de sociale partners er tussenin gaan zitten: de premie stijgt en de daarbij horende pensioenopbouw wordt verlaagd. Daarnaast is in de arbeidsvoorwaardenonderhandeling besloten dat de premie en de opbouw jaarlijks opnieuw worden vastgesteld. De sociale partners hebben voor het partnerpensioen een uitzondering gemaakt. Bij overlijden van een actieve deelnemer wordt uitgegaan van de pensioenopbouw zoals die was. Verder is de premiedekkingsgraadstafel geïntroduceerd om de dekking te beschermen als die te laag is. Het Bestuur zorgt er hiermee voor dat de kans op korten en een te lage premiedekkingsgraad worden verkleind. Hierdoor kon de vaste opslag van 0,3% vanuit de bijstortingsverplichting vanuit de werkgever losgelaten worden. Al met al was de vaststelling van de nieuwe premieafpraak complex. Ondanks dat is door de sociale partners gekeken hoe binnen de huidige regelgeving de afspraak zo goed mogelijk vormgegeven kon worden.

3. Update successieplanning met opleidingsplan

Vanwege de verwachte personele mutaties in het Bestuur in 2020, was de successieplanning en het opleidingsplan een van de bestuurlijke prioriteiten. Er zijn voorstellen uitgewerkt die geleid hebben tot tijdige opvolging in diverse commissies. Alle voorziene personele wijzigingen zijn in 2020 goed opgevangen, waardoor de continuïteit in de commissie is gewaarborgd. In 2021 zal dit weer hoog op de agenda staan om in te kunnen spelen op de verwachte mutaties van 2021 en te zorgen dat het Bestuur als team goed functioneert.

4. Analyseren verhouding kosten, rendement en risico

Het Bestuur heeft de driehoek 'rendement-rijsico-kosten' in kaart gebracht. Er zijn extra risicocijfers, consistente begrip-

pen en cijfers over de 3- of 5-jaarsperiode toegevoegd om een goede analyse te kunnen maken. Vervolgens is een vergelijking gedaan met de peer group en de ALM-uitgangspunten. Uitkomst is dat de verhouding tussen de ambities van het Fonds en het geformuleerde risicokader passen bij de huidige beleggingsportefeuille.

5. Vaststellen kaders risicobereidheid

Jaarlijks moet het Bestuur de kaders vaststellen van de risicobereidheid. In 2020 is gekeken hoe dit op een andere wijze vormgegeven kon worden. Het onderzoek bij de deelnemers van de DC-regeling is uiteindelijk in samenwerking met een extern bureau uitgevoerd. Met een uitgebreide mailing is het belang van het onderzoek gecommuniceerd naar deelnemers wat geleid heeft tot voldoende respons. De resultaten hiervan zijn begin 2021 beschikbaar gekomen.

Uitkomst is dat de risicodraagkracht gemiddeld hoog was en de risicobereidheid vrij gemiddeld.

6. Selectie van Sustainable Development Goals

In 2020 is het meerjarenplan voor het ESG-beleid (environment, Social en Governance) uitgerold. Er is gestart met de voorbereiding van de impactinvestering. Samen met sponsor TNO wordt gekeken welke van de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties voor het Fonds interessant zijn. Daar zullen vervolgens in 2021 twee investeringsprojecten bij gezocht worden: mogelijk één met een directe link naar de sponsor en één met een link naar het klimaatplan. Pensioenfonds TNO is ervan overtuigd dat verantwoord beleggen bijdraagt aan de langetermijndoelstellingen van het Fonds.

Coronacrisis

In deze extra paragraaf van het jaarverslag van 2020 staan we uitgebreid stil bij hoe Pensioenfonds TNO is omgegaan met de coronacrisis. Ook de coronacrisis stond in 2020 immers hoog op de agenda van het Bestuur.

Gebeurtenis die iedereen raakt

Eind 2019 stak het coronavirus voor het eerst de kop op in China. In maart 2020 kreeg het ook stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland. Om het virus in te dammen en de gezondheid van mensen te beschermen, hebben veel landen drastische maatregelen moeten nemen. Deze maatregelen hebben veel sectoren en mensen getroffen. Al met al heeft het coronavirus grote impact op de gezondheid, financiën en sociale aspecten in ons dagelijkse leven. De verwachting is dat dit de komende jaren nog merkbaar zal zijn. Vanaf het moment dat Nederland in lockdown ging, is met alle deelnemers en pensioengerechtigden actief gecommuniceerd over hoe het Fonds ervoor staat.

Pensioenfonds TNO

Zowel grote als kleine bedrijven zijn hard geraakt door de crisis. De onzekerheid die dat met zich meebracht, had gevolgen voor de financiële markten en daarmee voor de financiële positie van pensioenfondsen.

Ook Pensioenfonds TNO is aanzienlijk geraakt. De actuele dekkingsgraad is in het voorjaar van 2020 fors gedaald, echter tot een niveau dat boven de kritische dekkingsgraad ligt. Eind februari 2020 was de dekkingsgraad van het Fonds nog 100,7% en de beleidsdekkingsgraad 102,3%. In maart was er een flinke daling van de actuele dekkingsgraad naar 94,5% en in december was die weer opgeklommen naar 106,0% en de beleidsdekkingsgraad is uitgekomen op 99,0%. Hoewel de coronacrisis niet de enige oorzaak van deze daling hoeft te zijn, geeft het wel een indicatie van de financiële impact op het Pensioenfonds. De komende jaren zal het Fonds daar nog mee te maken hebben. Een van de facetten is de kans op korten. In 2021 was dat niet van toepassing, aangezien het Fonds er nog relatief goed voor stond.

Genomen maatregelen

Het Bestuur heeft direct in maart 2020 bij de start van het coronavirus in Nederland diverse mitigerende maatregelen genomen gericht op de continuïteit van de operationele activiteiten en de uitbestedingspartijen. Het crisisteam is bij elkaar gekomen en er is periodiek overlegd met de adviseurs over eventuele extra maatregelen. Daar-

naast is er sinds maart 2020 met AZL periodiek overleg geweest of de continuïteit van alle processen gewaarborgd zijn. AZL heeft aangegeven dat er gepaste maatregelen genomen zijn om dit te borgen. Alle pensioenbetalingen zijn elke maand op de 23^e overgemaakt en ook de premieontvangsten zijn goed verlopen. Toekomstig pensioengerechtigden zijn gevraagd om zoveel mogelijk alle informatie digitaal aan AZL toe te sturen, aangezien de medewerkers van de pensioenuitvoerder vanwege de RIVM-richtlijnen zoveel mogelijk thuiswerken. Ook bij Pensioenfonds TNO is zoveel mogelijk thuisgewerkt, vergaderingen zijn grotendeels online gehouden en er zijn extra afstemmingsmomenten geweest met het bestuursbureau, alle commissies, de Raad van Toezicht en externe partijen. In de paragraaf Risicobeheer van dit jaarverslag wordt verder ingegaan op de beheersmaatregelen rondom de coronacrisis.

Communicatie

Naast extra communicatie met stakeholders, is accurate communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden belangrijk gedurende de coronacrisis. Het Fonds heeft dat goed kunnen doen. Alle deelnemers en pensioengerechtigden zijn regelmatig geïnformeerd over de situatie bij het Fonds aan de hand van een persoonlijke update van Kostijn van Gerven, de directeur van Pensioenfonds TNO. De actuele dekkingsgraad en de verhoogde kans op korten kwamen daarin onder meer aan bod. Aanvullend zijn de updates vertaald voor alle internationale collega's en er is een printversie van de nieuws mailing gemaakt voor de pensioengerechtigden. Het webinar dat was ontstaan als alternatief voor de geplande locatiebijeenkomsten in het najaar van 2020, was een goede ervaring. De coronacrisis heeft op deze manier een mooie impuls gegeven aan de communicatie.

Impact op langere termijn

Het is moeilijk in te schatten wat de impact van de coronacrisis is op de lange termijn. Brengt het vaccin voldoende bescherming of leeft het virus alsnog weer op? Het Bestuur heeft diverse scenario's rondom de coronacrisis besproken om te kijken of en welke wijzigingen nodig zijn om de financiële impact goed op te vangen. De beurzen hebben weer een snel herstel laten zien. Stel dat de beurzen en/of de rente verder zouden dalen, dan zou het Fonds in een

situatie kunnen komen dat een korting in 2022 noodzakelijk wordt. Dat kan dan betekenen dat het pensioen dat is opgebouwd iets verlaagd wordt.

Al met al is in 2020 de continuïteit van de activiteiten van Pensioenfonds TNO door de coronacrisis niet in het geding gekomen. Er kon aan alle lopende verplichtingen worden voldaan. Het Bestuur heeft de ontwikkelingen nauwgezet gevolgd en gedaan wat mogelijk en nodig was. In 2021 zal dat niet anders zijn. Werken aan de wendbaarheid en weerbaarheid van het Fonds, wat een prioriteit is om te kunnen anticiperen op het nieuwe stelsel, was ook tijdens de coronacrisis cruciaal. In 2021 blijft het Bestuur uiteraard alert op de impact en verdere ontwikkeling van de coronacrisis.

Vooruitblik

In deze paragraaf wordt kort stilgestaan bij de ontwikkelingen voor de komende jaren.

Coronacrisis

Het coronavirus heeft zowel nationale economieën als de wereldhandel ontwricht. Al is er een vaccin, het blijft een onzekere tijd. De algemene verwachting is dat een zware recessie onvermijdelijk is, waarbij onduidelijk is hoelang het herstel hiervan zal duren. We zullen moeten wennen aan een nieuw normaal met de nodige onzekerheid. Uiteraard blijft het Fonds alert, aangezien de coronacrisis zeker niet voorbij is. Voor een beperkt aantal Nederlandse (bedrijfstak) pensioenfondsen was de dekkingsgraad ultimo 2020 zodanig gezakt, dat kortingen onvermijdelijk waren. Voor Pensioenfonds TNO was dat in 2021 niet van toepassing. Net als afgelopen jaren ligt de dekkingsgraad van Pensioenfonds TNO hoger dan die van de meeste grote bedrijfstakfondsen. De eerste maanden van 2021 staat het Fonds er gelukkig relatief goed voor. Wel is gezien de onzekerheid op financiële markten de kans op korten verhoogd. Dat is iets waar we realistisch over moeten zijn.

Stelselherziening

De financiële impact van de coronacrisis versnelt de urgentie om tot wijziging van het stelsel te komen. Dit is ook te zien bij de nieuwe premieafpraak van Pensioenfonds TNO. De aanhoudend lage rente leidt tot steeds hogere premies of een lagere pensioenopbouw. In het nieuwe stelsel wordt de rente minder belangrijk. Weliswaar is

onlangs de datum voor de inwerkingtreding van het nieuwe pensioenakkoord verschoven naar 1 januari 2023, maar de voorbereidingen staan niet stil. Naar verwachting zal op 1 januari 2023 de wet voor het nieuwe pensioenakkoord van kracht worden, waarna de verdere besluitvorming start. Stap voor stap zal de komende jaren de nadere uitwerking van het nieuwe stelsel dus concreter worden. Het Bestuur heeft hiervoor al een route voor implementatie en een projectplan gemaakt. Daarnaast zal een transitieplan worden opgesteld om naar het nieuwe stelsel over te gaan. Uiterlijk op 1 januari 2027 zal de nieuwe regeling starten. Bij dit overgangsproces naar het nieuwe pensioenstelsel is een evenwichtige belangenafweging tussen de geledingen zeker vereist. Bij Pensioenfonds TNO zal dit spelen bij onderwerpen als de afschaffing van de doorsneepremie, het invaren van opgebouwde pensioenaanspraken, de mogelijke overgangsregelingen en de eventuele afschaffing van de premievrije voet. Om goed voorbereid te zijn op de effecten van het nieuwe pensioenakkoord, gaat het Bestuur net als in 2020 in gesprek met de sociale partners en de deelnemers. Het Bestuur adviseert de sociale partners over de verschillende keuzes van de nieuwe pensioenregeling. Duidelijk communicatie, vorming van draagvlak en een goede transitie naar het nieuwe stelsel zijn essentieel. Een goede overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is een speerpunt van het Bestuur en staat hoog op de agenda.

Governance

Onder governance wordt het besturen van het Pensioenfonds en het toezicht daarop verstaan. Deze paragraaf beschrijft de opzet van de organisatie, de afspraken en relaties met andere organen met daarbij de ontwikkelingen van 2020. Ook komt de communicatie met (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden aan bod.

Bestuur

Het Bestuur is gebaseerd op het paritaire bestuursmodel en bestaat uit tien leden: vier werkgeversleden, vier werknemersleden en twee pensioengerechtigdenleden. Voor de beleidsvoorbereiding en de uitvoering laat het Bestuur zich adviseren en ondersteunen door het bestuursbureau. Het Bestuur wordt geadviseerd door de Commissie Pensioenbeheer, de Beleggingsadviescommissie, de Audit, Risk & Compliance Committee, de Private Equity Committee en de Commissie ESG-Beleid. Het Pensioenfonds kent verder een Verantwoordingsorgaan en sinds medio 2018 een Raad van Toezicht.

Het Bestuur werkt op basis van een Jaarplan waarin naast de bestuurlijke prioriteiten nog andere punten staan, zoals het actueel houden van de deskundigheidsmatrix zodat het Bestuur als team goed functioneert. Deze matrix is een permanent punt van aandacht, waarbij opleidingsplannen en andere activiteiten leiden tot aanpassingen. Andere aandachtspunten zijn het actualiseren van de functieprofielen en het werken met de sleutelfuncties volgens de IORP II-richtlijnen. Daarnaast is het belangrijk dat bestuursleden zich blijven ontwikkelen en op de hoogte zijn van actuele ontwikkelingen. Het goed functioneren van het Bestuur zelf is een ander terugkerend thema. Zo is er jaarlijks een zelfevaluatie van het Bestuur. Deze evaluatie bouwt voort op de uitgebreide zelfevaluatie uit 2018. Nieuw is dat er gekeken is naar de inhoudelijke verbinding met de commissies. Ook is het keyman-risico in kaart gebracht, zodat als het nodig is geacteerd kan worden.

Verder werkt het Bestuur aan het in standhouden van een goede relatie met alle stakeholders. Het Bestuur of een delegatie daarvan heeft regelmatig overleg gehad met de toezichthouder van De Nederlandsche Bank, de Raad van Bestuur van TNO,

de Raad van Toezicht, het Verantwoordingsorgaan, de sociale partners van TNO, andere aangesloten werkgevers en de vereniging van gepensioneerden (eTNOs). Ook de relatie tussen Bestuur en bestuursbureau komt naar voren in het Jaarplan. Zo is er doorlopend aandacht voor de onderlinge verwachtingen, de splitsing van de bestuurlijke agenda en de bureauagenda en de uitvoering van alle werkzaamheden. Dit is vastgelegd in de voortgang van het Jaarplan en wordt periodiek getoetst door de bestuurscommissies.

Voor het afhandelen van het Jaarplan en de operationele punten is het Bestuur in 2020 tienmaal in vergadering bijeengekomen. In de vaste bestuurscommissies worden beleidsbesluiten voorbereid en voorzien van een advies. Hiervoor zijn in totaal 21 bijeenkomsten nodig geweest. Deze inhoudelijke discussies vormen de basis voor de bredere bestuurlijke afweging van het Bestuur. Naast bestuursvergaderingen, waren er overlegvergaderingen met het Verantwoordingsorgaan, workshops en bijeenkomsten met de Raad van Toezicht. Ook zijn er, naast de jaarlijkse workshop met BlackRock, een drietal benen-op-tafelsessies georganiseerd omtrent de governancestructuur en de uitgangspunten ten aanzien van de organisatie en inrichting van het beleggingsbeleid van het Fonds.

Wat betreft de samenstelling van het Bestuur zijn er diverse personele wijzigingen geweest. Het bestuurslidmaatschap namens de werkgever van de heer Paulus eindigde wegens zijn pensionering bij TNO. Op voordracht van de werkgever is hij opgevolgd door de heer Maas. Na goedkeuring door De Nederlandsche Bank is hij op 19 maart 2020 officieel benoemd. Mevrouw Marring is herbenoemd en goedgekeurd door De Nederlandsche Bank. Wel heeft mevrouw Marring aangegeven dat ze TNO in mei 2021 zal verlaten. TNO heeft de heer De Jong voorgedragen als nieuwe kandidaat.

Bij de werknemersleden zijn in het najaar van 2019 drie vacatures ontstaan. De zittingstermijn van mevrouw Westerlaken (herkiesbaar) verliep en de heer Phillipson bereikte de maximale zittingsduur van 12 jaar. Verder trad de heer Plaisier terug uit

het Bestuur wegens beëindiging van zijn dienstverband bij TNO. Een oproep tot kandidaatsstelling vanuit de geleding van de werknemers leverde drie kandidaten op. Hierdoor waren verkiezingen niet nodig. Mevrouw Westerlaken kon als zittend bestuurslid worden herbenoemd en De Nederlandsche Bank heeft na toetsing hiermee ingestemd. Daarnaast zijn mevrouw Van der Meulen en de heer Brouwer eind 2019 gestart als nieuwe (aspirant-)bestuursleden namens de werknemers en inmiddels goedgekeurd door De Nederlandsche Bank. Mevrouw Blankers heeft TNO vanaf februari 2021 verlaten. De heer Phillipson is daarom tot mei 2021 aangebleven als bestuurslid, zodat er voldoende bezetting was in de Beleggingsadviescommissie. De oproep voor een nieuw bestuurslid namens de werknemers heeft meerdere geschikte kandidaten opgeleverd en inmiddels is de heer Van Ommeren als winnaar uit de verkiezingen gekomen. Hij is gestart als (aspirant-)bestuurslid. Na afronding van het opleidings- en inwerkprogramma wordt hij voorgedragen bij De Nederlandsche Bank.

In mei 2020 is afscheid genomen van de heer Ruijgrok, bestuurslid namens de pensioengerechtigden, die aangegeven had dat hij zijn functie in de loop van 2020 wilde neerleggen. Na de oproep tot kandidaatsstelling is de heer Paulus begin 2020 gekozen als bestuurslid namens de pensioengerechtigden. Hij wisselt daarmee van geleding van de werkgever naar de geleding van de pensioengerechtigden en volgt de heer Ruijgrok op. Op 22 april 2020 heeft De Nederlandsche Bank na toetsing hiermee ingestemd. De samenstelling van het Bestuur voldoet aan de Code Pensioenfondsen. Er zit ten minste één vrouw en één man in en er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in.

Bestuursbureau

Om de ambities van het Bestuur waar te maken heeft het bestuursbureau een belangrijke rol op het voorbereidende, ondersteunende en monitorende vlak. Het bestuursbureau zorgt onder meer voor de selectie van de externe vermogensbeheerders, de toetsing en monitoring van het gevoerde externe beheer, het laten uitvoeren van risicoanalyses, de aanlevering van gegevens voor ALM-studies, het maken van beleidsvoorstellen, het uitvoeren van bestuursbesluiten, de secretariaatsvoering van het Bestuur en de bestuurscommissies, het verstrekken van rapportages en de gegevensbescherming.

Bestuurscommissies

De vier commissies die het Bestuur adviseren zijn de Commissie Pensioenbeheer, de Beleggingsadviescommissie, de Audit, Risk & Compliance Committee, en de Commissie ESG-Beleid. De Beleggingsadviescommissie laat zich bijstaan door de Private Equity Committee.

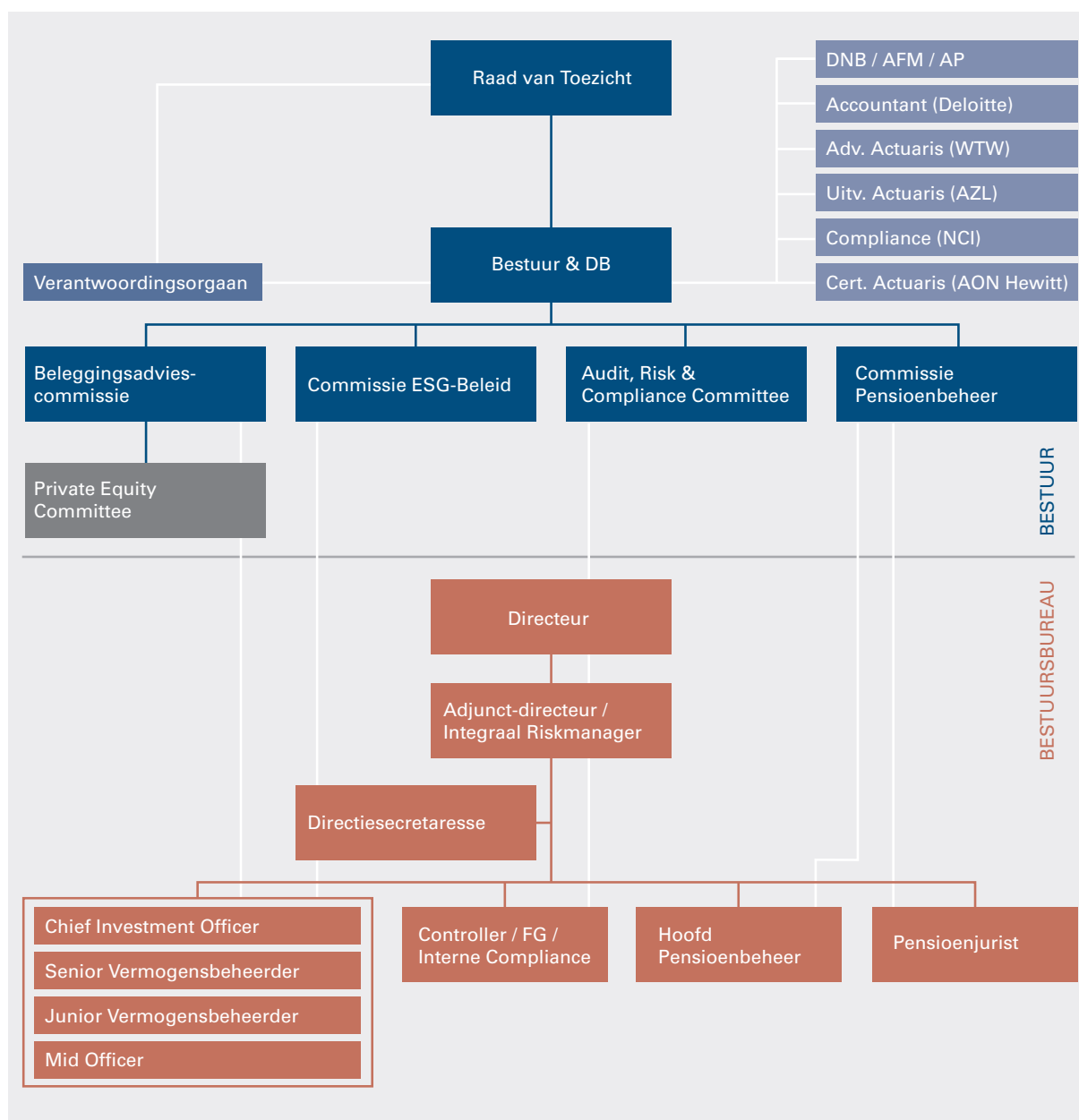
De Commissie Pensioenbeheer had de premievaststelling voor de periode vanaf 2021 hoog op de agenda staan. Bij de jaarlijkse sessie met AZL zijn weer strategische onderwerpen aan bod gekomen, zoals de DC-regeling in het nieuwe stelsel. Daarnaast is de monitoring van de pensioenuitvoering permanent punt van aandacht bij de Commissie Pensioenbeheer. De Beleggingsadviescommissie heeft onder andere uitgebreid gekeken naar de verhouding kosten, rendement en risico en die analyse aangevuld met extra cijfers. Ook is gewerkt aan de borging van de managerselectie op doelniveau. De Audit, Risk & Compliance Committee had als extra aandachtspunt in 2020 het onderzoek naar de risicobereidheid en de risicorapportage van de sleutelfunctiehouder. De auditprocedure is verder ingeregeld en er is gestart met het vormgeven van een eigenrisicobeoordeling in het kader van de IORP II. Tot slot heeft de Commissie ESG-beleid zich gericht op het selecteren van de Sustainable Development Goals met TNO in het kader van de impactinvestering. De genoemde punten komen elders terug in dit jaarverslag.

Er zijn diverse wijzigingen geweest in de personele bezetting van de commissies. De meeste wijzigingen komen voort uit verandering in de samenstelling van het Bestuur. Bij al deze wijzigingen is ook steeds gekeken naar de successieplanning om de continuïteit van de commissies te waarborgen. Allereerst is in de Beleggingsadviescommissie de heer Boumans benoemd als lid en goedgekeurd door De Nederlandsche Bank. De heer Ruijgrok is gestopt in deze commissie vanwege zijn afscheid van het Bestuur. Mevrouw Blankers is gestopt in 2021 vanwege een functie buiten TNO. De heer Phillipson is daarom gevraagd wat langer aan te blijven in de Beleggingsadviescommissie, zodat de bezetting voldoende blijft. De Commissie ESG-beleid heeft een nieuwe voorzitter, mevrouw Westerlaken.

Zij neemt het over van mevrouw Blankers vanwege haar vertrek bij TNO. Daarnaast zijn er twee nieuwe leden in de Commissie ESG-beleid, te weten mevrouw Van der Meulen en de heer Paulus. In de Commissie Pensioenbeheer zijn de heer Maas en mevrouw Van der Meulen als nieuw lid gestart. De heer Maas neemt hij het voorzitterschap van de heer Paulus over die is overgestapt naar de Commissie ESG-beleid. In de Audit, Risk & Compliance Committee zijn na goedkeuring van De Nederlandsche Bank twee nieuwe leden benoemd: de heer Brouwer en de heer Paulus. De heer Paulus is tevens de nieuwe voorzitter nadat de heer Bouwmans officieel is benoemd in de Beleggingsadviescommissie. Verder is de heer Ruijgrok vanwege zijn afscheid

van het Bestuur ook geen lid meer van de Audit, Risk & Compliance Committee. Bij de extern deskundigen hebben een paar herbenoemingen plaatsgevonden. De heer Puijn en de heer Sanders zijn herbenoemd in de Beleggingsadviescommissie, de heren Krikke en Vink als externe leden van de Private Equity Committee. Tot slot is de heer Puijn benoemd als extern deskundige in het Bestuur zonder stemrecht voor de periode van 1 oktober 2020 tot en met 1 oktober 2022.

Als gekeken wordt naar de samenstelling van fondsorganen dan voldoen die wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, zoals dat is vastgelegd

in het beleid. Wel is zoals aangegeven een bestuurslid langer dan 12 jaar lid van het Bestuur.

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het interne toezicht van het Fonds. Het verslag en aanbevelingen van de Raad van Toezicht voorzien van de bestuursreactie zijn elders opgenomen in dit jaarverslag.

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan beoordeelt of het Bestuur evenwichtig handelt en bij het gevoerde beleid en de beleidsbeslissingen voldoende rekening houdt met het belang van alle belanghebbenden. Het oordeel van het Verantwoordingsorgaan en de bestuursreactie daarop zijn elders in dit jaarverslag opgenomen. Naast het oordeel heeft het Verantwoordingsorgaan in 2020 een tweetal adviezen uitgebracht, te weten over:

1. Pensioenreglement 2020
2. Premie 2020

In de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan zijn in 2020 geen wijzigingen geweest. De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan voldoet aan de Code Pensioenfondsen. Er zit ten minste één vrouw en één man in en er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Verder werkt het Verantwoordingsorgaan net als het Bestuur met een aantal commissies. Dit zijn dezelfde commissies als bij het Bestuur. Er zijn overleggen tussen deze commissies van het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan.

Sleutelfuncties

In 2019 zijn de sleutelfuncties geïmplementeerd conform de IORP II-richtlijn die dat jaar is ingegaan. In 2020 heeft het Fonds voor het eerst volledig gewerkt met de drie sleutelfunctiehouders. Zo zijn in 2020 de risicorapportage van de risicobeheerfunctie en het meerjaren auditplan van de sleutelfunctiehouder Interne Audit uitgevoerd. Vanwege het vertrek van de sleutelfunctiehouder interne audit in mei 2021, is een externe functionaris gezocht voor de invulling van deze sleutelfunctie.

Vergoeding bestuursleden, leden van het Verantwoordingsorgaan en leden Raad van Toezicht

Alle bestuursleden hebben recht op een vaste onkostenvergoeding van € 1.128 per persoon per jaar. Dit bedrag dient ter dekking van alle onkosten die de bestuursleden maken, exclusief eventuele reiskosten. Daarnaast wordt voor de inzet van werkgevers- en werknemersleden tijdens de reguliere werktijd een compensatie betaald aan de werkgever. Deze vergoeding bedraagt € 16.924 per persoon per jaar. Werkgevers- en werknemersleden in het Bestuur hebben zelf géén recht op een beloning van het Fonds voor het bestuurswerk. De pensioengerechtigdenleden in het Bestuur hebben naast de onkostenvergoeding recht op een vaste vergoeding van € 9.000 per persoon per jaar.

Ook de leden van het Verantwoordingsorgaan hebben recht op een vaste onkostenvergoeding. Deze bedraagt 60% van de onkostenvergoeding van het Bestuur, exclusief eventuele reiskosten. Als compensatie aan de werkgever voor gederfde tijd van de werkgevers- en werknemersleden van het Verantwoordingsorgaan is een bedrag van € 2.000 per lid per jaar vastgesteld. De leden in het Verantwoordingsorgaan namens de pensioengerechtigden ontvangen een vergoeding van € 2.000 per jaar.

De leden van de Raad van Toezicht hebben ook recht op een vaste vergoeding. Deze vergoeding bedraagt voor een volledig kalenderjaar € 50.000 (exclusief btw) voor de leden van de Raad van Toezicht gezamenlijk.

Herstelplan

Het geactualiseerde herstelplan van het Fonds is in maart 2020 ingediend en goedgekeurd door De Nederlandsche Bank (DNB). De reden voor actualisatie is dat de buffer van het Fonds aan het eind van 2019 niet groot genoeg was om financiële tegenvallers op te vangen.

In dat geactualiseerde herstelplan heeft het Pensioenfonds uitgewerkt hoe het in maximaal tien jaar weer voldoet aan het strategisch Vereist Eigen Vermogen (VEV) op basis van de actuele dekkingsgraad. Uit de evaluatie is gebleken dat het Fonds naar verwachting binnen de wettelijke termijn van tien jaar hersteld is. Hierbij wordt opgemerkt dat de hersteltermijn eind 2019

via een ministeriële regeling is aangepast naar twaalf jaar. De minister heeft de hersteltermijn opgerekt omdat er sprake is van bijzondere economische omstandigheden, zoals de lage rentes waarmee gerekend moet worden. Met de regeling heeft de minister in 2020 maatschappelijke rust gecreëerd voor veel pensioenfondsen die anders op korte termijn zouden moeten korten. Van deze maatregel heeft het Fonds geen gebruik hoeven te maken.

Financieel crisisplan

In het financieel crisisplan van het Fonds worden twee crisissituaties onderscheiden. Allereerst de situatie die voortkomt uit het niet tijdig kunnen herstellen van een dekkingstekort of reservetekort met gebruikmaking van de vastgestelde premie- en toeslaginstrumenten. Dat betekent dat de actuele dekkinggraad gedaald is beneden het kritische niveau van 92,8% zoals vastgelegd in het risicokader⁶. De andere crisissituatie die wordt onderscheiden in het crisisplan is een situatie die voortkomt uit grote negatieve uitslagen op de financiële markten. In het crisisplan zijn de kenmerken van beide crisissituaties gedefinieerd en zijn de te volgen processtappen door het crisisteam beschreven. De samenstelling van het door het Bestuur benoemde crisisteam is beschreven in het crisisplan dat op de website van het Pensioenfonds is gepubliceerd. Vanaf 13 maart tot half september 2020 is het crisisteam wekelijks bijeengekomen om te kijken of en welke maatregelen nodig waren vanwege de corona-impact op financiële markten. Ook was er in de zomer van 2020 een extra bestuursvergadering waarbij een aantal scenario's rondom de coronacrisis is besproken. In het najaar is besloten om het crisisteam slapende te houden, omdat bleek dat de omstandigheden rondom de corona-impact waren gestabiliseerd. Er zijn daarom nieuwe kritische waarden vastgesteld. Als een van die triggerpunten zou worden geraakt, zou het crisisteam weer worden geactiveerd. Eind januari 2021 was de financiële situatie voldoende hersteld en heeft het Bestuur besloten om de crisissituatie te beëindigen.

Code Pensioenfondsen

Jaarlijks wordt geïnventariseerd in hoeverre het Fonds conform artikel 107 van de Pensioenwet voldoet aan de Code Pensioenfondsen. Daarbij is vastgesteld dat het Fonds in 2020 aan alle normen uit deze Code voldoet, met uitzondering van Code 34 die gaat over de zittingstermijn. Er is een bestuurslid dat langer dan 12 jaar lid is van het Bestuur. Omdat er nog geen geschikte opvolger is die tevens zitting kan nemen in de Beleggingsadviescommissie, heeft het Bestuur dit bestuurslid gevraagd om aan te blijven. De verwachting is dat in de loop van 2021 het Fonds op dit punt voldoet aan de Code.

Op basis van de Code Pensioenfondsen was nog een aantal wijzigingen van de statuten van het Pensioenfonds noodzakelijk. Dit is in 2020 gedaan. Er is een bepaling opgenomen voor het geval dat het hele Bestuur zijn taken (tijdelijk) niet kan uitvoeren. Wat betreft het ontslag van een bestuurslid is toegevoegd dat dat alleen mogelijk is na het horen van de Raad van Toezicht over de procedure. Verder is gewijzigd dat een lid van het Verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het Bestuur. Met deze aanpassingen van de statuten voldoet het Pensioenfonds aan de Code Pensioenfondsen. Aanvullend zijn de sleutelfunctiehouders toegevoegd aan de statuten. Er is gewijzigd dat de voorzitter door het Bestuur uit de werkgeversgeleding wordt aangewezen en niet meer door de Raad van Bestuur van TNO. Tot slot is opgenomen dat het profiel van kandidaat-bestuursleden eerst wordt getoetst door de Raad van Toezicht en dat de kandidaat daarna wordt aangemeld bij De Nederlandsche Bank.

⁶ De uitwerking en uitvoering van het beleid zijn gebaseerd op de mate waarin het Pensioenfonds, na overleg met vertegenwoordigers van de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden en na overleg met de organen van het Pensioenfonds, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling en ambitie van het Pensioenfonds te realiseren. Voorts op de mate waarin het Pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken van het Pensioenfonds.

Rapportagenorm Code Pensioenfondsen

Norm 5

Het Bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het Bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het Bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.

Norm 31

De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.

Norm 33

In zowel het Bestuur als in het Verantwoordingsorgaan of het BO is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het Bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het Bestuur te bevorderen.

Norm 47

Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.

Norm 58

Het Bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.

Norm 62

Het Bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.

Norm 64

Het Bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het Bestuur.

Norm 65

Het Bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het Bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

Vindplaats rapportage in jaarverslag en op site

In dit jaarverslag worden beleidsaspecten uitgebreid behandeld in het hoofdstuk 'Verslag van het Bestuur'. De evenwichtige belangenafweging is altijd een belangrijk onderdeel bij alle relevante beleidsdocumenten en bestuursbesluiten. Dit komt niet heel specifiek terug in het jaarverslag. Wat betreft risico's wordt in de paragraaf 'Risicobeheer' uitgebreid ingegaan op de risico's die het Fonds en belanghebbenden lopen en welke beheersmaatregelen zijn genomen.

Op de site worden belangrijke documenten gedeeld bij 'Documenten' en bij 'Nieuws' worden deelnemers geïnformeerd.

In dit jaarverslag komt dit aan bod in de paragraaf 'Governance'.

Op de site van Pensioenfonds TNO bij 'Documenten' worden de functieprofielen van leden van het Bestuur en Verantwoordingsorgaan gedeeld.

In dit jaarverslag komt dit aan bod in de paragraaf 'Governance'.

Op de site staat de checklist Code Pensioenfondsen bij 'Documenten'.

In het jaarverslag zijn in de paragraaf 'Visie, missie, strategie' deze punten opgenomen.

Op de site is dit in een beknopte versie ook te lezen bij 'Over ons'.

In het jaarverslag rapporteert het Bestuur over de ontwikkelingen rondom het ESG-beleid. Dit onderwerp komt aan bod bij de paragraaf 'Vermogensbeheer'.

Op de site worden bij 'Nieuws' regelmatig updates gedeeld met inzicht in stembeleid, uitsluitingslijsten, watchlist en uitvoering van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. Bij 'Documenten' op de site staan de Beleggingsbeginselen en het meerjarenplan voor ESG-beleid.

In het jaarverslag wordt over de naleving van de gedragscode gerapporteerd in de paragraaf 'Governance' en 'Risicobeheer'. De evaluatie van het Bestuur komt aan bod bij 'Governance'. De nevenfuncties van bestuursleden staan in bijlage 3.

Op de site staat de checklist Code Pensioenfondsen bij 'Documenten'.

In het jaarverslag wordt aandacht besteed aan de afhandeling van klachten en geschillen in de paragraaf 'Governance'.

Naleving wet- en regelgeving

Het Bestuur heeft in 2020 een compliance-toets uitgevoerd voor de wet- en regelgeving volgens de Code Pensioenfondsen. Daarbij is getoetst of de reglementen, statuten en ABTN van het Fonds in overeenstemming zijn met de geldende wet- en regelgeving. De uitgevoerde compliance-toets is gericht op het beheersen van het juridisch risico dat de Reglementen en Statuten niet in overeenstemming zijn met de door het Bestuur genomen besluiten en de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Gezien de recente wijzigingen van de statuten en de aanstaande wijzigingen van de pensioenreglementen per 1 januari 2021 voldoen deze documenten aan alle wet- en regelgeving.

Algemene verordening gegevensbescherming

Het Fonds voldoet aan de AVG. Pensioenfonds TNO heeft op basis van een checklist van de Pensioenfederatie vastgesteld dat het Fonds ook voldoet aan de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens van de Pensioenfederatie. In 2020 zijn bij de pensioenuitvoerder en het Fonds drie datalekken vastgesteld. Van twee van deze datalekken is melding gedaan bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Alle betrokkenen bij het datalek zijn hierover door het Fonds geïnformeerd.

IT-beleid

Doel van het IT-beleid is dat het Fonds zijn verantwoordelijkheid kan nemen voor de beschikbaarheid, de integriteit en de vertrouwelijkheid van (digitale) informatie. Deze beleidsnormen zijn over 2019 en 2020 ook getoetst bij de belangrijkste uitbestede partijen die onder de scope van het IT-beleid van het Fonds vallen. Vastgesteld is dat er soms kleine verschillen zijn met het door het Pensioenfonds geformuleerde IT-beleid. Desondanks kon er nog steeds worden geconcludeerd dat de uitbestede partijen voldoen aan de door het Pensioenfonds geformuleerde beleidsnormen. Het gevoerde IT-beleid door uitbestede partijen in 2019-2020 is dan ook als voldoende beoordeeld.

Nederlandse Stewardship Code

Het Fonds voldoet net als in 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Deze code is in 2019 vastgesteld door pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders. De code benadrukt het belang van betrokken en verantwoord aandeelhouderschap. Voor pensioenfondsen die aandelen hebben in Nederlandse vennootschappen, staan in de code elf principes en 'best practices' voor een effectief corporate governance-model met als doel te zorgen voor een langetermijnwaardecreatie voor alle stakeholders van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

De Nederlandse Stewardship Code sluit aan bij de fiduciaire plicht van pensioenfondsen om rendement te behalen voor hun begunstigden. Het is de eigen verantwoordelijkheid van pensioenfondsen om binnen hun mogelijkheden de codeprincipes toe te passen, rekening houdend met de beschikbare middelen en met proportionaliteit. Een integraal onderdeel van de Stewardship Code is het aanwenden van de aandeelhoudersrechten, waaronder het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en de dialoog aangaan ('engagement') met de beursondernemingen over onderwerpen zoals beloningsstructuur, het duurzaamheidsbeleid van het bedrijf, de kapitaalsstructuur en de governancestructuur. Vervolgens wordt aan pensioenfondsen gevraagd transparant te zijn over het stem- en engagementbeleid.

Pensioenfonds TNO stemt al op de aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde, Nederlandse bedrijven die direct op naam staan van het Pensioenfonds overeenkomstig de stemadviezen van Eumedion. Eumedion is de Nederlandse vertegenwoordiger van institutionele beleggers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid. Het Pensioenfonds is transparant over het stembeleid en heeft dat conform de Stewardship Code gepubliceerd op de website.

IMVB-convenant

Tegelijk met de Nederlandse Stewardship Code is in 2019 het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-) convenant in werking getreden. Met de ondertekening van het brede spoor van het convenant heeft het Fonds aangegeven dat het verder gaat dan de richtlijnen uit de Stewardship Code. Dat betekent dat fondsen hun eigen beleid ten aanzien van stemmen en engagement beschrijven en inzichtelijk maken. Pensioenfonds TNO heeft dat meegenomen in het meerjarenplan van het ESG-beleid. In 2020 heeft het Fonds een eigen stembeleid ontwikkeld, dat in 2021 definitief is vastgesteld. Door gebruik te maken van het stemrecht oefent Pensioenfonds TNO invloed uit op de kwaliteit van het bestuur van de ondernemingen waarin wordt belegd. Dit kan uiteindelijk de waarde van de aandelen positief beïnvloeden en risico's beperken. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het stembeleid voor aandelen die direct op naam staan van het Pensioenfonds en het stembeleid van de beleggingsfondsen waarin het Pensioenfonds participeert. Het stemrecht van beleggingsfondsen waarin het Fonds participeert ligt juridisch bij de vermogensbeheerders. Het Fonds monitort het stembeleid van die beheerders en gaat actief in gesprek als investeringen gedaan worden die door het Pensioenfonds als controversieel beschouwd worden.

Uitvoering pensioenbeheer

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan AZL, waarbij de eisen aan de uitvoering contractueel zijn vastgelegd. Het Bestuur monitort de dienstverlening van AZL continu op basis van een controlemodel. Ook wordt per kwartaal bekeken wat de voortgang is van de efficiencymaatregelen die zowel in het belang van AZL als het Fonds zijn. Deze maatregelen zijn onderdeel van de uitvoeringsovereenkomst met AZL, zoals die in 2018 is gesloten. Uit de monitoring van de dienstverlening blijkt dat de kwaliteit sterk is verbeterd na de verhuizing van AZL naar Heerlen. Het team is ervaren en het gebruik van een rekentool, spelen daarbij een rol. Wel heeft Pensioenfonds TNO vanaf maart 2020 de frequentie van de afstemming met AZL verhoogd vanwege de coronacrisis. Op die manier kon goed gemonitord worden of alle processen waren gewaarborgd. Een project waar AZL (in samenwerking met Keylane) in 2020 verder aan gewerkt heeft is de vernieuwing

van de pensioenomgeving 'Mijn pensioen'. Het proces van de pensioenaanvraag wordt daarin helemaal digitaal ondersteund: van oriëntatie en voorbereiden op het pensioen tot en met de pensioenaanvraag. De vernieuwde pensioenomgeving maakt het voor deelnemers makkelijker om hun pensioen aan te vragen. Tevens wordt met dit digitale proces de kans op fouten verkleind. Verder heeft AZL diverse themabijeenkomsten georganiseerd ter voorbereiding van het nieuwe stelsel. Een toekomstbestendige en wendbare IT van AZL zijn belangrijk voor de overgang naar het nieuwe stelsel. Tot slot is als aanvulling op de reguliere, tussentijdse controles volgens het controlemodel een audit bij AZL uitgevoerd. Uit de audit kwam naar voren dat de omzetting van het servicemodel een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van de uitvoering van de pensioenadministratie.

UBO-register

Vanaf 2020 treedt het UBO-register (Ultimate Beneficial Owner Register) in Nederland in werking. Ondernemingen en rechtspersonen zijn verplicht om hun (in)directe eigenaren in te schrijven in het UBO-register. Deze verplichting is het gevolg van de vierde Europese anti-witwasrichtlijn. In de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) zijn de statutair bestuurders van rechtspersonen als uiteindelijke belanghebbende (UBO) geïdentificeerd. Het Pensioenfonds is een stichting en daarmee een rechtspersoon. De bestuursleden van Pensioenfonds TNO zijn daarom in 2020 ingeschreven in het UBO-register. Omdat feitelijk de deelnemers van een pensioenfonds en niet de bestuursleden de echt belanghebbenden zijn, wordt ook wel gesproken over een registratie als pseudo-UBO.

Operationele voorvallen en klachten

Het Fonds maakt onderscheid tussen operationele voorvallen en klachten. Bij een operationeel voorval gaat het om een verschil van inzicht over de toepassing van de pensioenregeling. Als een (gewezen) deelnemer of een pensioengerechtigde zich niet correct behandeld voelt door de pensioenuitvoerder, dan kan een klacht worden ingediend via de interne klachten- en geschillenregeling. In 2020 zijn 28 operationele voorvallen gemeld, die naar tevredenheid van de deelnemers zijn opgepakt en afgehandeld. Er zijn geen klachten ingediend. Een (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde die het niet eens is met de uiteindelijke oplossing, kan het operationele voorval of de klacht voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen.

Tot slot is er geen beroep gedaan op de hardheidsclausule om af te wijken van het pensioenreglement. Op gronden van redelijkheid en billijkheid is een beroep op die clausule mogelijk als de belangen van de overige belanghebbenden daarmee niet worden geschaad.

Toezicht door DNB, AFM en AP

In 2020 zijn aan het Pensioenfonds door De Nederlandsche Bank, Autoriteit Financiële Markten en de Autoriteit Persoonsgegevens geen dwangsommen of boetes opgelegd. Ook zijn door deze toezichthouders geen aanwijzingen aan het Pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is de bevoegdheidsuitoefening van organen van het Pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouders.

Communicatieplan

Het Fonds hecht veel waarde aan goede communicatie. Het Fonds wil (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden informeren over hun pensioen, verantwoording afleggen over het gevoerde beleid, de dialoog aangaan en informeren over veranderingen. Zichtbaarheid van het Fonds en pensioeninzicht bij (gewezen) deelnemers is belangrijk. Als we terugkijken naar de communicatie van 2020 dan is te merken dat een goede basis voor communicatie waardevol is. Toen het Fonds in het voorjaar te maken kregen met de coronacrisis, konden deelnemers en gepensioneerden snel worden geïnformeerd over de situatie bij het Pensioenfonds. Vertrouwen, transparantie en zekerheid bieden is dan cruciaal. Het thema 'zorg voor elkaar' heeft zowel direct als indirect een rol gespeeld. De belangrijkste basis hierbij was de maandelijkse, persoonlijke update van Kostijn van Gerven. Verder is het webinar succesvol ingezet als communicatiemiddel.

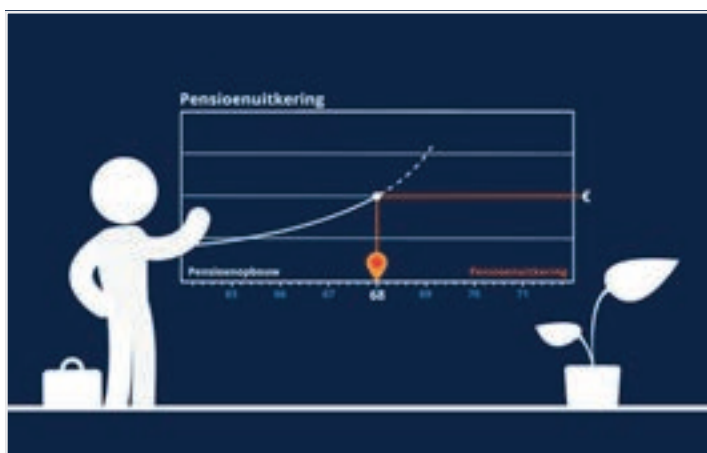
Los van de extra communicatie die is ingezet vanwege de coronacrisis, zijn dit de belangrijke communicatiemiddelen voor het Fonds:

- Website www.pensioenfondstno.nl: de basis voor alle informatie en nieuwsberichten met daarbij toegang tot de persoonlijke pensioenportal 'Mijn pensioen'.
- Life & Pension: online magazine dat ook in verkorte vorm in print verschijnt. In 2020 zijn weer twee magazines gepubliceerd, zowel in het Engels als het Nederlands. In. Bij de juli-editie zat bovendien een Jaarverslagspecial. Daarnaast is in de editie van juli stilgestaan bij de coronacrisis.
- Mailings: drie mailings met een overzicht van de online nieuwsberichten, een mailing met het uniform pensioenoverzicht (UPO), een mailing met een oproep voor kandidaatstelling vanwege een vrijgekomen functie in het Bestuur en een mailing in verband met onderzoek naar de risicohouding onder (gewezen) deelnemers van de DC-regeling.

In 2020 zijn bovendien de volgende nieuwe communicatiemiddelen aan de communicatiemix toegevoegd:

- Een nieuwe animatie over het verschil tussen AOW-leeftijd en de fiscale pensioenrichtleeftijd, zodat dit onderwerp op een toegankelijke en meer visuele manier wordt uitgelegd.
- Webinar 'Inkomen voor later' als alternatief voor de bijeenkomsten op locatie met als belangrijk onderwerp de nieuwe premieafpraak: wat wijzigt en waarom. Met een online magazine zijn deelnemers zowel vooraf als na afloop uitgebreid geïnformeerd over het hoe en waarom van de nieuwe premieafpraak. Daarnaast is stil gestaan bij de pensioenregeling en het ESG-beleid. De online opkomst was hoog en er zijn veel vragen gesteld, die na afloop allemaal persoonlijk zijn beantwoord.

Op een aansprekende, persoonlijke, realistische en transparante wijze is gecommuniceerd met de deelnemers en pensioengerechtigden. Het Fonds communiceert daarbij zoveel mogelijk digitaal. Wel wordt de informatie op papier aangeboden als (gewezen) deelnemers of pensioengerechtigden hier om verzoeken. Speerpunten in de communicatie in 2020 waren, naast de coronacrisis, anticiperen op de stelselwijziging, de nieuwe premieafpraak en het ESG-beleid. Op deze manier sloot de communicatie ook aan op de bestuurlijke prioriteiten. Daarnaast voldoet de communicatie aan de informatieverplichtingen vanuit de IORP II. Gewezen deelnemers ontvangen jaarlijks een pensioenoverzicht. Eens per vijf jaar wordt het pensioenoverzicht actief aangeboden en in de tussenliggende jaren via de website. Verder worden deelnemers in de verplichte deelnemerscommunicatie geïnformeerd over het ESG-beleid en de bereikte resultaten. De komende tijd zal het nieuwe pensioenstelsel ook steeds meer aandacht krijgen. Er wordt daarom gekeken of er extra communicatiekanalen ingezet kunnen worden om (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden hierover goed te kunnen informeren.

Middelloodregeling

Het Pensioenfonds kent twee pensioenregelingen. Allereerst is er een middelloodregeling (Defined Benefit-regeling) waarin de deelnemers ouderdomspensioen en partnerpensioen opbouwen en waarin de risico's voor overlijden en arbeidsongeschiktheid geregeld zijn. Deze paragraaf gaat over de middelloodregeling en neemt daarin de ontwikkelingen van 2020 mee. Vanaf pagina 40 volgt de informatie over het pensioenbeheer van de andere pensioenregeling: Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP (Defined Contribution-regeling).

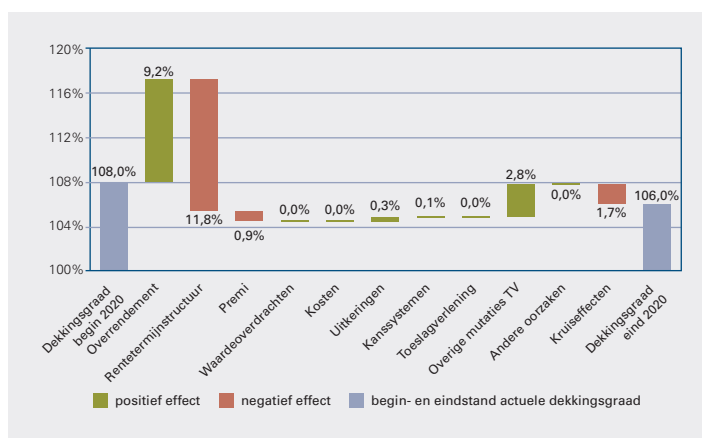
Pensioenbeheer

Het pensioenbeheer omvat de administratie en monitoring van alle pensioenaanspraken en pensioenrechten van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dat geldt zowel voor de middelloodregeling als de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP. Mutaties worden aangeleverd door de aangesloten ondernemingen en verwerkt in de pensioenadministratie. Naar aanleiding van deze mutaties wordt de deelnemer op de hoogte gebracht van de gevolgen voor het pensioen. Jaarlijks ontvangt de deelnemer een uniform pensioenoverzicht (UPO). De pensioenadministratie is de basis voor de uitkeringsadministratie, de premiebepaling, premie-incasso, het jaarwerk en de pensioenplanner. De uitvoering van het pensioenbeheer wordt gedaan door AZL. De Beleggingen en de beleggingsadministratie van de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP worden gedaan door Nationale Nederlanden Investment Partners (NN IP).

Correcte en efficiënte uitvoering

Het Fonds is gebaat bij een eenvoudig uit te voeren pensioenregeling. Dit leidt tot lagere kosten en kleinere kans op foutieve uitvoering. Periodiek monitort het Fonds de uitvoering van de pensioenregeling door AZL en is er overleg over de kwaliteit van de pensioenuitvoering. Daarbij wordt kritisch gekeken naar de efficiency en het verkleinen van kansen op fouten. In aanvulling daarop zijn in 2019 maatregelen genomen om zoveel mogelijk foutloos te werken en de kwaliteit van de pensioenuitvoering te verhogen. Dat werkt positief. Zelfs gedurende de coronacrisis waarbij het personeel van AZL grotendeels thuiswerkt is de uitvoering van de pensioenregeling door AZL

Oorzaken en ontwikkelingen dekkingsgraad 2020

Toelichting

Premie

De feitelijke pensioenpremie van 18,2% van de loonsom is in 2020 lager dan de marktwaarde van de nieuwe pensioenaanspraken. Dit levert een negatieve bijdrage van 0,9% op aan de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad.

Uitkeringen

Bij een startdekkingsgraad hoger dan 100% is er voor elke uitkering sprake van vrijval van solvabiliteit. In 2020 is dat het geval. Het effect op de actuele dekkingsgraad is 0,3% positief.

Indexatie

In 2020 is 0% indexatie toegepast er is derhalve geen effect op de dekkingsgraad.

Rente

In deze kolom wordt het effect van de gewijzigde rentetermijnstructuur (de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur inclusief UFR) op de ontwikkeling van de verplichtingen gemeten. Vergeleken met december 2019 is de UFR-curve voor alle looptijden gedaald. Het effect van de rente is daardoor negatief. De impact bedroeg -11,8%.

Overrendement

Het overrendement draagt positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Dit wordt veroorzaakt door het rendement over 2020 op de beleggingsportefeuille, inclusief de swapoverlay en de currencyoverlay, van 8,8%. In de berekening van de bijdrage van het rendement wordt het overrendement meegewogen boven de initiële 1-jaarsrente zoals deze primo van het jaar van toepassing was. Deze 1-jaarsrente bedroeg -0,32%. Het overrendement heeft in totaal een positief effect op de dekkingsgraad van 9,2%.

Overig mutaties TV Deze post heeft een positief effect van 2,8%. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de wijziging van de sterfte grondslagen.

Kruiseffecten

Deze post kent een negatief effect van 1,7%. Doordat er relatief grote positieve (overrendement) en negatieve effecten (rentetermijnstructuur) zijn, zijn de kruiseffecten relatief groot.

goed gecontinueerd. Ook het proces om de online omgeving te optimaliseren heeft in 2020 niet stilgestaan. Met die verbetering van 'Mijn Pensioen' worden pensioen-aanvragen in de toekomst digitaal beter ondersteund. In 2021 wordt de ontwikkeling van deze nieuwe portal voortgezet.

Ontwikkeling dekkingsgraad

Onderstaand overzicht geeft weer in welke mate diverse onderdelen hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad in 2020.

Premiebeleid

2020 was het laatste jaar van de vijfjarige premieafpraak. In die premieafpraak speelt een aantal componenten een rol. Allereerst is dat de gedempte kostendekkende premie. Het Bestuur heeft een aantal jaren geleden ervoor gekozen om bij de berekening van de kostendekkende premie de systematiek toe te passen die gebaseerd is op het verwacht rendement minus een afslag van 2 procentpunt voor prijsinflatie. De kostendekkende premie was voor 2020 op 16,9% vastgesteld.

Verder zit in de premie een vaste opslag voor rekening van de werkgever van 0,3 procentpunt. Deze vaste opslag is in 2016 in de plaats gekomen van de 2 procentpunt bijstortverplichting van de werkgever in geval van een beleidsdekkingsgraad onder de 110% op het eind van enig jaar. De totaal in rekening te brengen premie bij de werkgever in 2020 bedroeg daarmee net als in 2019 18,2% van de loonsom. In 2020 was de premie qua opbouw gelijk (17,9% plus de extra werkgeversbijdrage van 0,3 procentpunt van het pensioengevend inkomen), ondanks dat uit de nieuwe tweejaarlijkse prognosetafels van het Actuarieel Genootschap (AG) die eind 2018 zijn gepubliceerd blijkt dat de levensverwachting iets minder hard stijgt vergeleken met de vorige prognosetafel.

In de premie zit sinds 2018 ook een bijdrage voor de verhoging van de premiedekkingsgraad. In 2018 speelde namelijk een aantal ontwikkelingen een rol. Door de verschuiving van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar in 2018 (leidend tot een daling van de premie) is destijds met de sociale partners afgesproken dat een deel (50%) van de verlaging van de premie door de verschuiving van de pensioenleeftijd wordt gebruikt voor de verbetering van de premiedekkingsgraad. Vandaar dat de premie toen is verhoogd met 0,4 procentpunt en daarmee uitkwam op 17,9% van het pensioengevend inkomen (exclusief de 0,3% extra werkgeverspremie).

Op basis van de uitgangspunten zoals die bij aanvang van de premieafpraak in 2016 zijn vastgesteld, heeft het Bestuur eind 2019 de premie voor 2020 vastgesteld. Daarbij is door het Bestuur voorgesteld om de premie van 2020 ten minste op het niveau van de premie van 2019 te houden gezien de toekomstige premieontwikkeling. De sociale partners hebben daarmee ingestemd. Wel was er een wijziging in de opbouw van de premie. De gedempte kostendekkende premie is omlaaggegaan en er is 1% toeslag vanwege de premiedekkingsgraad. Hierdoor worden grote wisselingen in de ontwikkeling van de pensioenpremie voorkomen omdat het de verwachting is dat de premie in 2021 zal gaan stijgen.

Omdat 2020 het laatste jaar van de vijfjarige premieafpraak was, heeft het Bestuur in 2019 en 2020 de nieuwe premieafspraken voorbereid. Eind 2020 is het nieuwe premiebeleid door de sociale partners van TNO vastgesteld. Het nieuwe premiebeleid is op 1 januari 2021 ingegaan.

Premieontwikkeling en samenstelling

	2021	2020	2019	2018	2017
Gedempte kostendekkende premie	20,33%	16,9%	17,5%	17,5%	18,1%
Opslag vanuit bijstortingsverplichting	-	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
Opslag t.b.v. premiedekkingsgraad	0,0%	1,0%	0,4%	0,4%	
Totale pensioenpremie	20,33%	18,2%	18,2%	18,2%	18,4%

Nieuwe premiebeleid

In het premiebeleid vanaf 2021 was een wijziging nodig. Door de aanhoudend lage rente en de nieuwe parameters, wordt de inkoop van pensioenen steeds duurder. Dat betekent dat de premies van pensioenen omhoog zullen moeten of dat er minder pensioen wordt opgebouwd. Dat betekent dus een versobering van de pensioenregeling. Sociale partners van TNO hebben in het kader van de arbeidsvoorwaardenonderhandelingen eind 2020 bepaald wat het maximale premieplafond voor 2021 is.

Uitkomst van de arbeidsvoorwaardenonderhandeling van de sociale partners is dat in 2021 de premie is verhoogd naar 20,33% en dat de pensioenopbouw is verlaagd van 1,75% naar 1,46% met 70% opbouw voor het partnerpensioen.

De vaste opslag van 0,3% die in de samenstelling van de premie zat vanuit de bijstortingsverplichting is losgelaten. Dat betekent dat die extra werkgeverspremie vanaf 2021 is vervallen. Dat is besloten omdat een premiedekkingsgraadstaffel is geïntroduceerd die is aangesloten op de tijdelijke maatregel van minister Koolmees om de kortingsgrens bij te stellen naar een dekkingsgraad van 90%. Deze staffel zorgt voor een bescherming van de premiedekkingsgraad op het moment dat de dekkingsgraad te laag is. Het Bestuur vindt dat er een vangnet moet zijn om te zorgen dat - in een jaar voorafgaand aan een onvoorwaardelijke verlaging van de pensioenuitkeringen en pensioenaanspraken - de premiedekkingsgraad in lijn is met de grens van dekkingsgraad waarbij een onvoorwaardelijke verlaging moet worden toegepast. Als de pensioenpremie niet kostendekkend is, moet kapitaal uit de pensioenreserve worden toegevoegd om de nieuwe pensioenaanspraken te financieren. Dit is van toepassing als de beleidsdekkingsgraad lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen van het Fonds (104,1%). Als de staffel van toepassing is, geldt een minimale waarde voor de premiedekkingsgraad. De staffel zorgt ervoor dat pensioenen vanuit een evenwichtige belangenbehartiging beschermd worden tegen fluctuaties van de marktrente. Indien nodig wordt de premie met een toeslag verhoogd en/of er is een verlaging van de pensioenopbouw. Op basis van de beleidsdekkingsgraad is de eerste trede van de staffel actief in 2020. Omdat de premiedekkingsgraad hoger was dan de minimumwaarde uit de staffel is er geen opslag toegepast op de premie voor 2021.

Verder is in het nieuwe premiebeleid afgesproken dat voor deelnemers die tijdens hun dienstverband overlijden een voorziening in de premie wordt opgenomen. Normaliter zou bij overlijden van een medewerker worden uitgegaan van 70% van 1,46% aan partnerpensioen voor de resterende duur tot aan de AOW-datum. Sociale partners hebben echter een afwijkende afspraak gemaakt. Bij overlijden tijdens dienstverband wordt voor de resterende duur tot de AOW-datum van de overledene uitgegaan van 70% van een fictieve opbouw van 1,75%.

Tot slot is bij de arbeidsvoorwaardenonderhandeling besloten dat de premie en de pensioenopbouw jaarlijks wordt vastgesteld tot de start van het nieuwe pensioenstelsel uiterlijk op 1 januari 2027. Hiermee wordt de jaarlijkse premie en pensioenopbouw variabel.

Hoe de premie er in het nieuwe pensioenstelsel exact uit zal zien, is nog niet bekend. Als het aan het kabinet ligt wordt het een nieuw pensioencontract dat een persoonlijke pensioenregeling mogelijk maakt. De verplichte deelname aan het stelsel en de collectieve uitvoering moeten daarbij behouden blijven. Tegelijkertijd wil het kabinet af van de zogeheten doorsneepremie. Bij de mogelijke nieuwe systematiek blijft, net als nu, voor iedereen hetzelfde premiepercentage van toepassing. De nieuwe wettelijke regelingen worden premiereregelingen. Binnen de huidige wetgeving betalen ouderen hiervoor meer premie omdat voor oudere werknemers de inleg minder lang kan renderen. Binnen de nieuwe wetgeving betaalt iedereen dezelfde premie, hetgeen relatief gunstig is voor jongeren, maar relatief ongunstig is voor oudere deelnemers. Het zwaartepunt waarvoor de nieuwe regeling relatief het meest ongunstig is ligt rond de leeftijd van 45 t/m 50 jaar. Deze deelnemers komen bij de overgang naar de nieuwe regeling mogelijk pensioen te kort omdat zij gedurende de rest van de looptijd minder pensioen gaan opbouwen. Het Bestuur is hierover in gesprek met de sociale partners.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft aan in hoeverre een waardevast pensioen kan worden bereikt. Op grond van artikel 143 van de Pensioenwet moet een pensioenfonds periodiek zo'n haalbaarheidstoets uitvoeren. De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de

samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Er is hiervoor gerekend met een door De Nederlandsche Bank aangeleverde set van 10.000 scenario's. Er is per geboortear over 60 jaar gekeken wat het totaal uitgekeerde pensioen is als percentage van het pensioen dat zou zijn uitgekeerd als er nooit zou zijn gekort (ook niet op de opbouw) en als er altijd zou zijn geïndexeerd met de prijsinflatie.

Het pensioenresultaat is de middelste waarde van de 10.000 uitkomsten, de mediaan. Daarnaast wordt het resultaat in het slecht-weersscenario berekend, dat is het 5e percentiel. Dat wil zeggen dat het resultaat in 5% van de gevallen nog slechter is. Het verschil tussen de mediaan en het 5e percentiel is een maat voor het risico op lange termijn. De kritische grenzen die met de sociale partners zijn afgestemd zijn 90% voor het mediane resultaat en een verschil van 30 procentpunten tussen de mediane waarde en het resultaat van de slechtweersscenario's. Een waarde van 100% betekent dat een geïndexeerd pensioen volledig haalbaar is.

Voor pensioenfondsen is de haalbaarheidstoets een instrument om inzicht te geven in de effecten van de financiële opzet en zelfgekozen normering (ondergrenzen). Daarnaast zorgt het voor een onderbouwing van zowel een evenwichtig beleid als een realistisch en haalbaar premiebeleid. De uitkomst van deze haalbaarheidstoets dient als grondslag voor de communicatie naar de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden of het Pensioenfonds in staat is om koopkrachtbehoud te realiseren.

Uit de haalbaarheidstoets 2020 blijkt dat:

- Het pensioenresultaat (op fondsniveau) van 99% (2019: 98%) ruim boven de vastgestelde ondergrens van 90% ligt.
- De maximale afwijking in het slechtweersscenario van 21,9% (2019: 29,2%) onder de vastgestelde grens van 30% ligt.

De uitkomst van de haalbaarheidstoets van 2020 was veel positiever dan in 2019. Dit komt doordat in de aangeleverde set scenario's van De Nederlandsche Bank meer positieve scenario's zaten. Als gekeken wordt naar de norm die is afgesproken met de sociale partners, dan is het resultaat binnen de risicomarges gebleven. Wel

heeft de certificerend actuaire vorig jaar aangegeven om te overwegen om de vastgestelde normen voor het pensioenresultaat te evalueren. Dat is gedaan en daaruit is gekomen dat de normen gehandhaafd blijven, aangezien begin 2021 een nieuwe toets zou komen vanwege de wijziging van de pensioenregeling. De resultaten van de nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets gaven geen aanleiding om de grenzen aan te passen. De resultaten zijn zoals ieder jaar besproken met de sociale partners. Aandachtspunt is dat de haalbaarheidstoets in 2020 betere resultaten laat zien, terwijl de economische omstandigheden juist verslechterd zijn. Dit komt door het gebruik van meer positieve scenario's.

Indexatiebeleid

Het verhogen van het pensioen wordt ook wel het toekennen van een indexatie of indexeren genoemd. Met deze indexatie wordt de opgebouwde pensioenaanspraak of pensioenuitkering verhoogd. De ambitie is om de pensioenaanspraken en pensioenrechten van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden jaarlijks te verhogen.

Het Fonds hanteert als maatstaf voor de indexatie de consumentenprijsindex voor alle huishoudens. Dit is de prijsindexatie. De consumentenprijsindex houdt geen rekening met wijzigingen in de hoogte van belastingen en heffingen. De indexatie wordt gebaseerd op de stijging van de kosten van levensonderhoud zoals deze blijkt uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek vastgestelde prijsindexcijfers. Deze index wordt aangeduid als de CPI-afgeleid. Als peildatum wordt de CPI-afgeleid van de maand oktober (ten opzichte van een jaar eerder) gehanteerd.

De ambitie en daarmee de indexatie heeft een voorwaardelijk karakter. Dit wil zeggen dat het Pensioenfonds over voldoende financiële middelen moet beschikken om een indexatie te kunnen toekennen. Daarbij wordt door het Fonds met de toereikendheidstoets bekeken of de indexatie toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat gekeken wordt of deze in de toekomst kan worden waargemaakt. Deze toets wordt uitgevoerd aan de hand van een in het wettelijk financieel toetsingskader voorgeschreven systematiek. Als uit deze toekomstbestendigheidstoets blijkt dat er onvoldoende financiële middelen zijn, dan wordt de indexatie door het Fonds gedeel-

Over het jaar	Per 1 januari	Algemene salarisverhoging	CPI-afgeleid	Toegekend	Nominaal Niet toegekend
2008	2009	3,3%	2,50%	0%	3,30%
2009	2010	0%	0,40%	0%	0%
2010	2011	1,25%	1,40%	0%	1,25%
2011	2012	1%	2,30%	0%	1%
2012	2013	0%	2,00%	0%	0%
2013	2014	0%	0,90%	0%	0%
2014	2015	1%	0,70%	0,17%	0,83%
2015	2016	0,5%	0,40%	0,05%	0,35%
2016	2017	3,0%	0,40%	0%	0,40%
2017	2018	1,5%	1,34%	0,42%	0,92%
2018	2019	1,5%	1,68%	0,55%	1,13%
2019	2020	2,7%	1,73%	0%	1,73%
2020	2021	1,0%	1,12%	0%	1,12%

telijk of zelfs helemaal niet toegekend. Als de beleidsdekkingsgraad aan het eind van het voorgaande jaar lager is dan 110% kan het Bestuur volgens de regels van het wettelijke financieel toetsingskader, ondanks een eventuele stijging van de CPI-afgeleid, geen indexatie toekennen.

Indexatie

Per 1 januari 2020 was de indexatie 0%. Per 1 januari 2021 zijn de opgebouwde pensioenaanspraken en de pensioenuitkeringen ook niet verhoogd. De CPI-afgeleid over de periode oktober 2019 tot oktober 2020 was 1,12%. Van oktober 2018 tot oktober 2019 bedroeg de CPI-afgeleid 1,73%.

Niet toegekende indexaties

Verminderen van indexaties dan wel niet toegekende indexaties die op basis van eerdere Pensioenreglementen tussen 2009 en 1 januari 2021 aan de orde zijn geweest, komen in aanmerking voor een inhaalindexatie als de beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds dit toelaat, onder dezelfde condities zoals die hiervoor zijn aangegeven.

Hierboven staat een overzicht van de tot en met 1 januari 2021 niet toegekende indexaties. Tot 2015 waren de indexaties gebaseerd op de Algemene salarisverhoging bij TNO, daarna zijn de indexaties gebaseerd op de CPI-afgeleid. De gecumuleerde achterstand in gemiste indexaties bedraagt per 1 janu-

ari 2021 12,7%. Per 1 januari 2024 vervalt de eerste gemiste indexatie van 3,3% over 2008 als het Fonds vóór deze datum niet beschikt over voldoende financiële middelen om deze achterstand (deels) in te halen.

Als de beleidsdekkingsgraad voldoende hoog is, kan het Bestuur besluiten om de in de voorgaande vijftien jaar niet (of minder dan de indexatiemaatstaf) toegekende indexaties alsnog toe te kennen. Dit gaat echter niet verder terug dan 2009 ofwel de indexatie over 2008, omdat in de daarvoorafgaande periode alle te verlenen indexaties volledig zijn toegekend. De inhaalindexatie geldt alleen voor die (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden die bij het Pensioenfonds ooit een indexatie (deels) gemist hebben. Het betreft dan het per jaarlaag in de administratie vastgelegde bedrag van de individuele indexatie-achterstand. Hierbij geldt dat (een deel van) de oudste indexatie-achterstand het eerst voor compensatie in aanmerking komt. Het Bestuur kan van deze regel afwijken als het Bestuur vindt dat een evenwichtige belangenbehartiging dit vergt.

Omdat door de coronacrisis de omstandigheden zijn veranderd waardoor korting op pensioen mogelijk worden, is in 2020 beleid vastgesteld rondom herstel van kortingen. Er is besloten dat het inhalen van korting voorrang heeft op het inhalen van niet toegekende indexaties.

Garantieregeling

Er is een garantieregeling voor het terugruilen van het ouderdomspensioen van 68 naar de ingangsdatum van het pensioen. Deze regeling is geldig van 1 januari 2018 tot eind 2022 en ingesteld vanwege evenwichtige belangenafweging. Een extra voorziening daarvoor was in 2020, net als in alle voorgaande jaren vanaf 2018 niet nodig. Dat geldt ook voor 2021. Op basis van een toets van de adviserend actuaaris is gebleken dat het terugruilen door een deelnemer van het opgebouwd ouderdomspensioen op 68 naar 65 niet nadelig is.

Actuariële risico's

In 2020 is nieuwe informatie over overlevingskansen gepubliceerd door het Actuariële Genootschap: AG-prognosetafels 2020. Het Bestuur heeft deze AG-prognosetafels in 2020 meegenomen in de berekening van de technische voorzieningen en daarbij rekening gehouden met eveneens in 2020 opnieuw vastgestelde fondsspecifieke ervaringssterfte. Ook de overige grondslagen zijn in 2020 conform fondsbeleid opnieuw getoetst op passendheid.

Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen

Naast de middelloonregeling (Defined Benefit-regeling) bouwen deelnemers op vrijwillige basis en volledig voor eigen rekening en risico een kapitaal op in de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP). Dit is een beschikbare premieregeling (Defined Contribution-regeling). Deze paragraaf beschrijft deze regeling en neemt daarbij de ontwikkelingen van 2020 mee. De beleggingen en de beleggingsadministratie van deze regeling worden in opdracht van het Fonds uitgevoerd door Nationale Nederlanden Investment Partners (NN IP).

Extra Pensioen

Vanaf 1 januari 2012 is een vrijwillige regeling voor de opbouw van een kapitaal voor een extra pensioen of vervroeging van het pensioen geïntroduceerd. Met de Extra Pensioen beleggingsrekening van NN IP kan de deelnemer extra pensioenkapitaal opbouwen naast de standaard pensioenregeling.

Netto Pensioen

Sinds 1 januari 2015 geldt de nieuwe fiscale wetgeving waarmee de bovengrens aan het pensioensalaris op € 100.000 is gesteld (2020: € 110.111). Hierdoor kan over het salaris boven dit bedrag niet langer fiscaal voordelig pensioen opgebouwd worden. Het Pensioenfonds heeft hiervoor de regeling Netto Pensioen geïntroduceerd. Met de Netto Pensioen beleggingsrekening van NN IP kan de deelnemer gebruikmaken van dezelfde beleggingsmogelijkheden als bij de regeling Extra Pensioen en TOP.

Tijdelijk Ouderdomspensioen

De regeling Tijdelijk Ouderdomspensioen, ook wel TOP-regeling, is een gesloten pre-pensioenregeling. Er kunnen sinds 2012 geen nieuwe deelnemers meer toetreden en er vindt geen inleg meer plaats door de bestaande populatie.

Zorgplicht

Deelnemers in de regelingen Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP bouwen hun pensioenkapitaal op in een beschikbare premieregeling. Het Bestuur van het Pen-

sioenfonds is verantwoordelijk voor het Fondssenaanbod, de periodieke evaluatie en de kwaliteit van de aangeboden fondsen. De evaluatie in 2020 van het Fondssenaanbod heeft niet geleid tot een aanpassing.

Bij de zorgplicht hoort ook dat een (gewezen) deelnemer voldoende geïnformeerd is om binnen de beschikbare premieregeling een weloverwogen beleggingskeuze te maken. Dat betekent dat de (gewezen) deelnemers geïnformeerd zijn over de lifecycle-beleggingsmixen en de mogelijkheden die dat biedt. Daarnaast wordt de deelnemer gewezen op de risico's die verbonden zijn aan beleggingsbeslissingen die niet aansluiten bij het risicoprofiel. Als de portefeuille van de deelnemer afwijkt van het risicoprofiel, wordt de deelnemer daarop geattendeerd en kan de deelnemer verschillende keuzes maken om de portefeuille weer in lijn te brengen. De zorgplichtmodule zit in de portal 'Mijn Pensioen' van NN IP (<https://mijnpensioen.nnip.com>) en ondersteunt de deelnemer hierbij.

Overeenkomstig de wettelijke zorgplicht van het Fonds is voor de DC-regeling de risicohouding vastgesteld. Deze is in 2020, in vergelijking met een jaar eerder, hetzelfde gebleven. In aanvulling hierop is in het najaar van 2020 een risicohoudingsonderzoek gehouden onder alle (gewezen) deelnemers van de DC-regeling. De resultaten geven aan dat de respondenten vergelijkbaar hebben gescoord ten opzichte van de benchmark. De respondenten zijn niet extreem risicomijdend of risicoavers. Om de lifecycles in lijn te brengen met de risicohouding, zou het standaard defensieve risicoprofiel aangepast kunnen worden. Er is besloten om dit nog niet te doen. Vanwege het geringe aantal deelnemers aan het risicohoudingsonderzoek en de mogelijke extra aanpassing bij de transitie naar het nieuwe stelsel, is het efficiënter om de wijziging van de standaardinstelling op een ander moment mee te nemen. Om te zorgen dat de (gewezen) deelnemers een risicoprofiel hebben dat past bij hun risicohouding, is de uitkomst van dit onderzoek aan alle (gewezen) deelnemers gecommuniceerd en er is nog eens uitgelegd hoe ze

bij NN IP zelf hun beleggingsprofiel kunnen aanpassen. Zodra die instelling wordt aangepast, controleert NN IP aan de hand van een aantal vragen of dat profiel past bij het profiel van de deelnemer. Dat is een verplichte wettelijke check.

Tot slot speelt de zorgplicht en het informeren van (gewezen) deelnemers een rol bij nieuwe wetgeving. In 2020 is dat van toepassing vanwege de Wet temporisering AOW-leeftijd waardoor de AOW-leeftijd tussen 2020 en 2024 minder snel stijgt. Het Fonds heeft de (gewezen) deelnemers waarvan de tijdelijke pensioenuitkering is ingegaan voor 1 juli 2019 en eindigt tussen 2020 en 2025 geïnformeerd over wat dat voor hen betekent. Tijdelijke uitkeringen (TOP en AOW-overbruggingspensioen) worden namelijk niet herrekend. Naast dit besluit heeft het Bestuur nog overgangsmaatregelen geïntroduceerd waardoor het toegestaan is om die tijdelijke uitkeringen door te laten lopen tot de 'oude' ingangsdatum van de AOW. In 2020 is het pensioenreglement aangepast zodat een overlap met de AOW-uitkering is toegestaan.

Beschikbare beleggingsfondsen van de DC-regelingen

Het Pensioenfonds kent een gediversifieerd fondsenaanbod met een beperkt aantal categorieën en een beperkt aantal beschikbare fondsen. Een deel van de beleggingsfondsen is puur gericht op het behalen van rendement, een ander deel heeft matching als doel. Dit is op de volgende manier ingevuld:

- Pensioenrendement: bij de invulling van het return-gedeelte wordt aansluiting gezocht bij de algemene beleggingsovertuigingen inclusief het ESG-beleid van het Fonds. Er wordt belegd in aandelen, beursgenoteerd vastgoed, hoog-rentende obligaties en obligaties van opkomende markten.
- Pensioenmatching: ingevuld met drie obligatiefondsen met een passief karakter met als doel het renterisico zoveel mogelijk te beperken als de deelnemer dichter bij de pensioendatum zit (NN Liability Matching funds M, L, XL).

LifeCycle Mixen

Het pensioenkapitaal van de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP van de (gewezen) deelnemers wordt belegd in een LifeCycle Mix met de optie Defensief, Neutraal of Offensief, afhankelijk van het door de deelnemer opgegeven risicoprofiel. Is geen risicoprofiel door de deelnemer opgegeven, dan wordt standaard de LifeCycle Mix Defensief toegepast. In combinatie met de resterende tijd tot de ingangsdatum van de TOP of de pensioendatum leidt dit tot een verdeling over aandelen-, obligatie- en geldmarktfondsen. Er zijn vervolgens drie verschillende LifeCycle Mixen om uit te kiezen. Allereerst de LifeCycle Mix Stabiel, dit is de default LifeCycle. Daarnaast is er de LifeCycle Mix Variabel om voor te sorteren op een variabele pensioenuitkering. Tot slot is er de LifeCycle Mix Prepensioen om het kapitaal te benutten om eerder met pensioen te gaan. Uit het risicohoudingsonderzoek onder (gewezen) deelnemers van deze DC-regeling in het najaar van 2020 blijkt dat de risicodraagkracht gemiddeld hoog is en de risicobereidheid is vrij gemiddeld. Het standaard defensieve risicoprofiel zou daarop aangepast kunnen worden. Er is besloten om dat niet te doen omdat het aantal deelnemers aan het onderzoek gering was en omdat in de komende jaren wordt overgegaan naar het nieuwe pensioenstelsel waarbij uitgebreid gekeken wordt naar de risicohouding van de deelnemers. De deelnemers zijn hierover geïnformeerd. Daarbij is aangegeven om nog eens extra te kijken naar het ingestelde risicoprofiel en er is uitgelegd hoe ze zelf hun risicoprofiel voor de LifeCycle Mixen kunnen aanpassen.

Gemiddeld rendement

De rendementen zijn per beleggingsrekening bepaald. Het gemiddeld rendement in 2020 is uitgekomen op circa 6,63% (2019: 19%). De variabele spaarrente is eind december 2020 uitgekomen op 0,03% (2019: 0,10%).

Kosten

In deze paragraaf wordt ingegaan op de kosten die gemoeid zijn met de uitvoering van het pensioenbeheer en het vermogensbeheer. Ook de transactiekosten komen daarbij aan bod. Een goed rendement is gediend met kostenbewustzijn. Dat is een van de beleggingsovertuigingen van het Pensioenfonds. Het Bestuur vindt uitvoeringskosten, de beheersing daarvan en de transparantie daarover van groot belang.

Kostenbewustzijn

Een uniforme presentatie van de kosten is essentieel. Het helpt om (gewezen) deelnemers inzicht en uitleg te geven over de kosten van het pensioenbeheer en het vermogensbeheer. Ook is het vergelijken van kosten daardoor beter mogelijk. Pensioenfonds TNO volgt daarom de meest recente aanbevelingen van de Pensioenfederatie voor de weergave van de kosten. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen kosten van het pensioenbeheer, kosten van het vermogensbeheer en de transactiekosten. Daarnaast wordt aangegeven wat de kosten zijn als percentage van het belegd vermogen. Kosten die niet direct betrekking hebben op het pensioenbeheer of het vermogensbeheer, zijn naar rato toegerekend aan beide categorieën. Tot slot worden de kostenratio's vermeld, de uitvoeringskosten worden gebenchmarkt en er is een kwalitatieve beoordeling van de kosten van vermogens- en pensioenbeheer. Dit sluit aan op een van de punten uit het Jaarplan. Een van de bestuurlijke prioriteiten is het analyseren of de kosten, rendement en risico in balans zijn. Hiervoor is gekeken naar 2019. De ALM-uitgangspunten zijn meegenomen en er is een vergelijking gemaakt met andere pensioenfonds. Op basis van de eerste resultaten lijken de ambities van het Fonds en het geformuleerde risicokader te passen bij de beleggingsportefeuille. Wel zijn de kosten van andere fondsen lager vanwege een deel intern beheer. Anderzijds vallen de kosten van Pensioenfonds TNO hoger uit, omdat het Fonds zuiverder meet. In 2021 krijgt deze analyse een vervolg.

Internationale kostenbenchmark

Vanwege het kostenbewustzijn participeert het Fonds in de wereldwijde benchmarkvergelijkingen van Lane, Clark & Peacock (LCP) voor het onderdeel van het pensioenbeheer. Voor het kostengedeelte dat be-

trekking heeft op vermogensbeheer participeert het Fonds in de CEM-benchmarking. Op deze pagina staat een overzicht van de kosten van het pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten. In de volgende paragrafen worden deze kosten verder toegelicht. De vermogensbeheerkosten worden afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen gedurende het jaar.

Pensioenbeheerkosten

De pensioenbeheerkosten bestaan onder meer uit de kosten voor de uitvoering van de pensioenadministratie, kosten van de toezichthouders, communicatiekosten, actuariële kosten en juridische kosten. Verder horen hier de kosten voor de bestuursondersteuning bij, zoals kosten van het bestuursbureau, kosten voor huisvesting, bestuurskosten, eventuele projectkosten en overige bedrijfskosten. De kosten van het pensioenbeheer worden door het Fonds uitgedrukt in bedragen per deelnemer. Het aantal deelnemers is volgens de richtlijn de optelsom van de premiebetalende deelnemers en de pensioengerechtigde deelnemers.

Overzicht kosten pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten

	2020	2019
<i>Pensioenbeheerkosten</i>		
Totaal aantal deelnemers en pensioengerechtigden	10.152	9.970
Per deelnemer/pensioengerechtigde (in euro)	€ 319	€ 327
Totaal (in duizenden euro's)	€ 3.242	€ 3.263
<i>Vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten)</i>		
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	1,51%	0,86%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 55.607	€ 30.890
<i>Transactiekosten (inclusief transitiekosten)</i>		
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	0,16%	0,09%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 5.749	€ 3.385
Gemiddeld belegd vermogen (in duizenden euro's)	€ 3.693.144	€ 3.577.268
Rendement	8,78%	14,03%

Het elektronisch verstrekken van persoonlijke informatie speelt een rol bij de kosten. Het Pensioenfonds besteedt veel aandacht aan de voordelen en mogelijkheden van elektronische communicatie. Met de mogelijkheden van elektronische communicatie wil het Fonds deelnemers een betere service bieden. Elektronische communicatie heeft als bijkomend voordeel dat de uitvoeringskosten beheerst kunnen worden. In 2019 en 2020 zijn hiervoor verdere stappen gezet. Het Fonds wil het mogelijk maken om pensioenaanvragen volledig digitaal af te kunnen handelen. Het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van (gewezen) deelnemers brengt veel administratieve handelingen met zich mee. Verdergaande automatisering is essentieel om de uiteindelijke kostenstijging te beperken. Zo is de vernieuwing van de portal 'Mijn pensioen' in de loop van 2020 verder vormgegeven zodat (gewezen) deelnemers eenvoudiger en sneller zelf hun pensioenzaken kunnen regelen. De impact van keuzes wordt duidelijker en kans op fouten worden behoorlijk verkleind. Ondanks de extra aandacht voor elektronische communicatie zorgt het Fonds ook dat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zonder e-mailadres, op de hoogte zijn van de belangrijkste informatie. Dus ondanks dat het Pensioenfonds zoveel mogelijk digitaal communiceert, biedt het Fonds de informatie ook op papier aan als (gewezen) deelnemers of pensioengerechtigden hier om verzoeken. De trend is wel dat steeds meer (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden hun e-mailadres doorgeven om over te stappen op de elektronische wijze van het ontvangen van pensioeninformatie. Uit de cijfers van de website en de pensioenportal blijkt bijvoorbeeld dat deze vaker worden bezocht. Dat is een positieve ontwikkeling.

De kosten per deelnemer zijn dus sterk afhankelijk van onder meer de schaalgrootte van een pensioenfonds, het serviceniveau en de mate en wijze van communiceren naar deelnemers. Het Bestuur van het Fonds heeft hier nadrukkelijk veel aandacht voor en streeft naar een goede verhouding tussen de kosten en de resultaten. Om de kosten van de pensioenuitvoering verder te beheersen worden met AZL efficiency-afspraken gemaakt wat moet leiden tot een verlaging van de kosten. Dit resulteert in een steeds breder gebruik van generieke oplossingen die door de pensioenuitvoerder worden aangeboden.

Vermogensbeheerkosten

Het totaal van de kosten voor vermogensbeheer in 2020 bedraagt afgerond € 55,6 miljoen. Dit komt overeen met 1,51% van het gemiddeld totaal belegd vermogen. De verschillende kostencategorieën zijn redelijk in lijn met de kosten van vorig jaar, behalve de prestatieafhankelijke vergoedingen (performance fees) en de transactiekosten. Met name de prestatieafhankelijke vergoedingen zijn sterk gestegen ten opzichte van vorig jaar. Hieronder wordt ingegaan op de redenen hiervan. Exclusief de transactiekosten, zijn de vermogensbeheerkosten uitgekomen op circa € 49,9 miljoen versus circa € 27,5 miljoen vorig jaar. De kosten vermogensbeheer zijn in 2020 gestegen als gevolg van een forse stijging van de performance fees in de private-equityportefeuille.

In de tabel op pagina 44 wordt een uitsplitsing gemaakt naar kostensoort en worden de kosten van 2020 vergeleken met de kosten uit 2019. Dit overzicht laat zien dat de beheerkosten, de prestatieafhankelijke vergoedingen en de overige kosten een significant deel uitmaken van de vermogensbeheerskosten. Deze kostenposten worden in de volgende alinea's kort toegelicht.

Beheerkosten

De vaste vermogensbeheerkosten in 2020 zijn uitgekomen op 0,35%. Dit is vergelijkbaar met de vaste beheerskosten in 2019 (0,36%).

Prestatieafhankelijke vergoedingen

Prestatieafhankelijke vergoedingen zijn vergoedingen die worden betaald aan private-equity-, directlending- en vastgoedmanagers als zij bovengemiddelde rendementen hebben weten te behalen. Alleen in die gevallen worden extra kosten aan het Pensioenfonds doorbelast. In het geval dat de managers minder goed presteren, hoeft het Pensioenfonds dan ook geen 'performance fee' af te dragen. Indien de performance gedurende het jaar negatief is, worden reeds ingehouden performance fees terugbetaald en toegevoegd aan de waardering. In dat geval is sprake van een negatieve performance fee, waarvan overigens geen sprake was in 2020. Prestatieafhankelijke vergoedingen zijn dus incidenteel van aard. In 2020 hadden we te maken met een uitzonderlijk goed beleggingsjaar van onze private-equitybeleggingen waardoor de prestatieafhankelijke vergoedingen fors zijn toegenomen.

In vergelijking met het voorgaande jaar zijn de prestatieafhankelijke kosten gestegen van 0,20% naar 0,81% van het totaal gemiddeld belegd vermogen. Dit is een stijging van ongeveer € 22,8 miljoen (2019 € 2,0 miljoen). Deze stijging komt voor-

namelijk door de performance fees in de private-equityportefeuille. Bijna alle private-equitymanagers hebben goede tot zeer goede resultaten behaald in 2020 met veel hogere performance fees tot gevolg. Met name één private-equitymanager behaalde

Overzicht verschil in kosten en percentages tussen de diverse beleggingscategorieën van de vermogensbeheerkosten van 2020 en 2019

Vermogensbeheerkosten (in duizenden euro's)	2020	Gemiddeld % belegd vermogen	2019	Gemiddeld % belegd vermogen
Beheerkosten	€ 12.888	0,35%	€ 12.839	0,36%
Prestatieafhankelijke vergoedingen	€ 29.978	0,81%	€ 7.228	0,20%
Kosten fiduciair beheer	€ 2.325	0,06%	€ 2.290	0,06%
Bewaarloon	€ 637	0,02%	€ 582	0,02%
Advieskosten vermogensbeheer	€ 914	0,03%	€ 1.079	0,03%
Overige kosten	€ 3.116	0,08%	€ 3.488	0,10%
Totaal (exclusief transactiekosten)	€ 49.858	1,35%	€ 27.505	0,77%
Transactiekosten	€ 5.749	0,16%	€ 3.385	0,09%
Totaal vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten)	€ 55.607	1,51%	€ 30.890	0,86%

Overzicht verschil in kosten en percentages tussen de diverse beleggingscategorieën van de vermogensbeheerkosten en prestatieafhankelijke vergoedingen

	Gemiddeld belegd vermogen	Vermogens beheerkosten			Prestatieafhankelijke vergoedingen			=Totaal		
	€ mln	€ mln	% van cat	% van totaal	€ mln	% van cat	% van totaal	€ mln	% van cat	% van totaal
Aandelen	943,16	1,25	0,13%	0,03%	–	–	–	1,26	0,13%	0,03%
Vastrentende waarden	2.028,44	5,85	0,29%	0,16%	0,44	0,02%	0,01%	6,28	0,31%	0,17%
Staatsobligaties	712,42	1,44	0,20%	0,04%	–	–	–	1,44	0,20%	0,04%
Bedrijfsobligaties	1.040,86	3,75	0,36%	0,10%	0,44	0,04%	0,01%	4,18	0,40%	0,11%
Hypothecken	275,16	0,66	0,24%	0,02%	–	–	–	0,66	0,24%	0,02%
Vastgoed	165,41	1,15	0,70%	0,03%	0,31	0,19%	0,01%	1,46	0,88%	0,04%
Private Equity	271,55	7,05	2,60%	0,19%	29,23	10,77%	0,79%	36,28	13,36%	0,98%
Overige assets	284,58	0,70	0,25%	0,02%	–	–	–	0,70	0,25%	0,02%
Interne/externe ov. kosten	0,00	3,88	0,10%	0,11%	–	–	–	3,88	0,10%	0,11%
Totaal	€ 3.693,14	€ 19,88		0,54%	€ 29,98		0,81%	€ 49,86		1,35%

een exceptioneel resultaat in 2020. Deze manager heeft een brutoresultaat geboekt van ruim \$82 miljoen in 2020. Daarover moest 20% performance fee worden betaald, waardoor de performance fee van deze ene manager is uitgekomen op ongeveer \$16,6 miljoen dollar. Deze ene performance fee is daarmee verantwoordelijk voor 0,39% van de totale vermogensbeheerkosten in 2020. De totale performance fees in de private-equityportefeuille van alle managers tezamen zijn gestegen met ongeveer € 22,6 miljoen ten opzichte van 2019 en daarmee uitgekomen op een niveau van € 28,9 miljoen. De performance fees in de vastgoed- en directlendingportefeuilles zijn licht gestegen in vergelijking met vorig jaar.

Overige kosten

Onder overige kosten vallen de kosten voor de custodian en overige kosten van externe managers, zoals audit fees, legal fees en administration fees. Deze kosten zijn in 2020 licht gedaald ten opzichte van 2019. De daling in de overige kosten wordt met name veroorzaakt door de verschuiving naar transactiekosten van professional fees en broken deal costs van de private-equitymanagers.

Uit de tabel op de vorige pagina blijkt het verschil in kosten (afgerond) en percentages tussen de diverse beleggingscategorieën.

Transactiekosten

De transactiekosten bestaan onder meer uit de transactiekosten die voortkomen uit actief beheer, verschuivingen tussen fondsen en de kosten voor aan- en verkopen ten gevolge van de valutahedge en transitiekosten. De hiermee verbonden transactiekosten bedragen ongeveer € 5,75 miljoen (2019 € 3,38 miljoen), waarvan € 1,15 miljoen aan transitiekosten.

De stijging van de transactiekosten exclusief transitiekosten wordt voor een groot deel veroorzaakt door een rebalancing die heeft plaatsgevonden in de LDI-portefeuille. Hierbij zijn de gewichten van staatsobligaties teruggebracht naar het strategische gewicht. De opbrengsten van deze herbalancing zijn geïnvesteerd in de return-portefeuille.

Daarnaast zijn de transactiekosten gestegen door een verschuiving van professional fees en broken deal costs van de private-equitymanagers van overige kosten naar transactiekosten.

In 2020 zijn er tevens twee transitie uitgevoerd. Eind juli 2020 is onze participatie in een van de smart-betamanagers beëindigd. De opbrengsten van deze verkoop zijn geherinvesteerd in de bestaande aandelenfondsen. De totale kosten van deze transitie zijn uitgekomen op ongeveer € 0,37 miljoen.

Half november heeft een tweede transitie plaatsgevonden, te weten een in-kind transitie van het Fixed Income-mandaat ter waarde van circa € 950 miljoen. Tijdens deze transitie is het oude mandaat gesplitst en verdeeld over twee managers, waarbij tevens de strategie is gewijzigd naar een 100% Europese corporate credit-strategie. De totale kosten van deze transitie zijn uitgekomen op ongeveer € 0,78 miljoen.

De transitiekosten in 2020 zijn in totaal uitgekomen op een bedrag van € 1,149 miljoen. Ter vergelijking, in 2019 hebben er geen transitie plaatsgevonden.

Overzicht verschil in kosten en percentages van de transactiekosten van 2020 en 2019

Totale transactiekosten (in duizenden euro's)	2020	% belegd vermogen	2019	% belegd vermogen
Transactiekosten	€ 4.600	0,13%	€ 3.385	0,09%
Transitiekosten	€ 1.149	0,03%	€ 0	0,00%
	€ 5.749	0,16%	€ 3.385	0,09%

Aansluiting met de jaarrekening

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals die gepresenteerd zijn in de jaarrekening. Dit komt omdat de toelichting in het bestuursverslag rekening houdt met de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. In de jaarrekening zijn de kosten verantwoord volgens de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Ter verduidelijking is in de tabel hieronder de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten, zoals gepresenteerd in het bestuursverslag, en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven.

Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP (DC-regelingen)

Het Pensioenfonds biedt naast de reguliere pensioenopbouw de mogelijkheid om Extra Pensioen en Netto Pensioen op te bouwen volgens de Defined Contribution-regeling (DC-regeling). Daarnaast zijn er nog rechten in het kader van de Tijdelijk

Ouderdoms-pensioenregeling (TOP). De beleggingen in deze regelingen zijn volledig voor risico (gewezen) deelnemers.

Eind 2020 bedroeg het belegd vermogen voor risico (gewezen) deelnemers in totaal € 127,7 miljoen (2019 € 127,7 miljoen). Deze beleggingen zijn ondergebracht bij een externe vermogensbeheerder. In onderstaande tabel zijn de kosten voor de beleggingen voor risico deelnemers weergegeven voor 2020.

De beheerkosten van de DC-regeling bedragen 0,16% van het belegd vermogen. De kosten van de beleggingsfondsen zijn in de koersen van de beleggingen verwerkt en bedragen 0,18% van het belegd vermogen. De administratiekosten zijn uitgekomen op 0,07% van het belegd vermogen. Bij elkaar opgeteld komen de vermogensbeheerkosten van de DC-regelingen uit op 0,41% van het belegd vermogen en worden per kwartaal in mindering gebracht op de eventuele aanwezige cash of beleggingen.

Aansluiting met de jaarrekening (in duizenden euro's)	Vermogens- beheerkosten	Performance gerelateerde vergoedingen	Transactie- kosten	Totale kosten
Beheervergoedingen	€ 5.877	€ 0	€ 0	€ 5.877
Bewaarloon	€ 637	€ 0	€ 0	€ 637
Overige kosten	€ 1.320	€ 0	€ 566	€ 1.886
Kosten opgenomen in de jaarrekening	€ 7.834	€ 0	€ 566	€ 8.400
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	€ 12.046	€ 29.978	€ 5.183	€ 47.207
Totale vermogensbeheerkosten en transactiekosten	€ 19.880	€ 29.978	€ 5.749	€ 55.607

Vermogensbeheerkosten DC- regelingen (in duizenden euro's)	2020	% belegd vermogen	2019	% belegd vermogen
Beheerkosten externe vermogensbeheerder	€ 194	0,16%	€ 194	0,16%
Kosten beleggingsfondsen	€ 219	0,18%	€ 219	0,18%
Overige fondskosten (administratie)	€ 80	0,07%	€ 80	0,07%
Totaal vermogensbeheerkosten	€ 493	0,41%	€ 493	0,41%

Risicobeheer

In deze paragraaf wordt beschreven hoe het Bestuur het risicobeheer heeft vormgegeven, wat de risico's zijn en welke beheersmaatregelen voor de specifieke risico's zijn genomen.

Het Bestuur moet voor zijn eigen processen 'in control' zijn, voor de processen die zijn uitbesteed aan de pensioenuitvoerder en de externe vermogensbeheerders. Het Bestuur moet voldoende inzicht hebben in de mate waarin strategische en operationele doelstellingen worden gerealiseerd, risico's worden onderkend en beheerst, de rapportages van het Fonds betrouwbaar zijn en relevante wet- en regelgeving door het Fonds wordt nageleefd. Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het Bestuur een afweging tussen risico (en de beheersing daarvan), rendement en kosten. Daarbij heeft het Bestuur grenzen gesteld aan de omvang van de risico's die zijn afgeleid van de risicohouding en risicodraagkracht.

Risicobeheer en de coronacrisis

Zoals eerder in het jaarverslag aangegeven had het coronavirus dat in de eerste helft van 2020 een pandemie heeft veroorzaakt, grote gevolgen voor de economie en maatschappij en ook voor de financiële positie van het Fonds. Het effect was vanaf midden februari 2020 merkbaar. De koersen van de aandelen zijn in eerste instantie sterk gedaald. Volgens het crisisplan van het Fonds is er formeel sprake van een crisis als de dekkinggraad met meer dan 5% daalt binnen een termijn van vier weken óf als de actuele dekkinggraad lager wordt dan 100%. Beide criteria waren medio maart 2020 aan de orde waardoor het crisisteam is geactiveerd. Het crisisteam heeft in het begin geconcludeerd dat er geen fundamentele wijziging nodig was van de uitgangspunten van het beleggingsbeleid. Ook raakten de verschillende beleggingscategorieën niet buiten de bandbreedte, waardoor herbalancering niet aan de orde was. Het Fonds heeft een aantal scenario's uitgewerkt om in kaart te brengen in welke mate de financiële positie geraakt kon worden indien deze scenario's werkelijkheid zouden worden. In twee extra bestuursvergaderingen zijn deze scenario's uitvoerig besproken en is geconcludeerd dat er geen extra beschermingsmaatregelen worden ingeregeld omdat daarmee een eventueel herstel van de financiële situatie minder goed mogelijk zou zijn. Extra be-

schermingsmaatregelen zouden de financiële situatie structureel nadelig beïnvloeden. In totaal is het crisisteam 20 keer bijeen geweest. Na elke bijeenkomst is schriftelijk verslag uitgebracht. In september 2020 was de stabiliteit op de financiële markten weer enigszins hersteld en heeft het Bestuur besloten dat er geen noodzaak meer was om het crisisteam wekelijks bijeen te laten komen. Er zijn drie kritische waarden gedefinieerd als triggerpunten voor het weer bijeenroepen van het crisisteam (actuele dekkinggraad < 95%, 30-jaars rente < -0,1% en MSCI World < € 1800). De actuele waarden zijn wekelijks gerapporteerd. Het crisisteam zou opnieuw bijeenkomen indien één van deze triggers aan de orde zou zijn. Dit heeft zich niet voorgedaan. Het Bestuur heeft op 28 januari 2021 besloten om de crisissituatie formeel te beëindigen omdat de actuele dekkinggraad weer ruim boven de 100% was gekomen.

Naast de financiële risico's, zorgde de coronacrisis ook voor niet-financiële risico's. De medewerkers moesten veelal vanuit huis werken evenals de medewerkers van de belangrijkste uitbestedingspartijen. Ook hebben de meeste bestuursvergaderingen via Microsoft Teams plaatsgevonden. Dit is zonder problemen verlopen.

Risicobereidheid

Het Pensioenfonds heeft de ambitie een waardevast pensioen te realiseren met een acceptabel risico en tegen een acceptabele en stabiele premie. De pensioenen worden gefinancierd uit de premie en de beleggingsopbrengsten. Om dit laatste te kunnen realiseren, moet het Fonds beleggingsrisico's nemen. Het Bestuur heeft na overleg met de sociale partners en het Verantwoordingsorgaan bepaald in welke mate het Fonds bereid is risico's te lopen. De uitkomst hiervan is vertaald in een risicohouding voor de korte en lange termijn. Tijdens diverse locatiebijeenkomsten is de risicobereidheid met deelnemers getoetst. De geplande locatiebijeenkomsten zijn in 2020 vanwege het coronavirus niet doorgedaan. Wel is er een webinar georganiseerd dat primair was bedoeld om uitleg te geven over de regeling en informatie te geven over de verwachte verhoging van de premie en/of de verlaging van de pensioenopbouw. Een onderzoek naar de risicohouding paste niet binnen dit webinar.

Eind 2020 is er wel een risicobereidheids-onderzoek uitgevoerd onder de deelnemers van de drie premieregelingen (TOP, Extra Pensioen en Netto Pensioen). De respons op dit onderzoek was vergeleken met de referentiegroep vrij laag (circa 8%). Dit had waarschijnlijk te maken met de vele stappen die deelnemers vanwege privacyvereisten moesten doorlopen. De risicohouding van de respondenten kwam overeen met de gemiddelde antwoorden uit de referentiedatabase. De risicodraagkracht was gemiddeld hoog. Vanwege lage opkomst en omdat de komende jaren wordt overgegaan naar het nieuwe pensioenstelsel waarbij grondiger gekeken wordt naar de risicohouding van de deelnemer, wordt het standaard defensieve risicoprofiel niet aangepast. Wel zijn de deelnemers over de uitslag geïnformeerd en is geadviseerd om nog eens goed te kijken of de gekozen LifeCycle Mix passend is bij de eigen risicovoorkeur.

Risicohouding korte termijn

Als maatstaf voor de risicohouding voor de korte termijn heeft het Bestuur een risicobudget bepaald dat is uitgedrukt in termen van de volatiliteit van de dekkingsgraad over één jaar. De randvoorwaarde is dat deze niet meer dan 11% bedraagt. De ondergrens is gesteld op 8%. Een lager risico dan 8% brengt op langere termijn de ambitie in gevaar en een risico hoger dan 11% leidt tot te grote kortetermijnrisico's.

Het Fonds laat deze maatstaf één keer per kwartaal berekenen. Aan het eind van het eerste kwartaal van 2020 bleek dat deze maatstaf boven de bovengrens van 11% was uitgekomen. De oorzaak was een modelaanpassing voor de ondergrens van de rente waardoor de bijdrage van de verplichtingen aan de totale volatiliteit sterk toenam. Het Bestuur heeft besloten om geen maatregelen te nemen en een verdere analyse af te wachten. Uit de detailanalyse is geconcludeerd dat de grenzen verhoogd zouden moeten worden naar 9% en 12%. Bovendien is besloten dat voor deze maatstaf het 'pas toe of leg uit'-principe gaat gelden. Bij overschrijding van de grenzen zal eerst gekeken worden naar de oorzaken voordat er actie wordt ondernomen.

Risicohouding lange termijn

De risicohouding voor de lange termijn heeft het Bestuur uitgedrukt in een minimale dekkingsgraad en een maximale korting.

Het Bestuur ziet een actuele dekkingsgraad van 90% als een belangrijke ondergrens. Als de kans op een actuele dekkingsgraad van onder de 90% binnen 1 jaar groter wordt dan 15%, dan zal het Bestuur overwegen het beleggingsbeleid aan te passen om de beleggingsrisico's te verlagen. Daarnaast streeft het Bestuur ernaar om de maximale korting van de aanspraken en uitkeringen in enig jaar niet groter te laten zijn dan 1,5% per jaar, waarbij rekening is gehouden met het feit dat kortingen mogen worden gespreid over tien jaar.

Systeem van risicomanagement

Het beleid van het Pensioenfonds is gericht op een integrale en beheerste bedrijfsvoering. Dit houdt onder meer in dat het Fonds beschikt over een adequate risicomanagementcyclus en een goede organisatiestructuur voor risicomanagement.

De risicomanagementcyclus start bij het Pensioenfonds met het bepalen van de doelstellingen en de risicobereidheid. Deze worden, zoals hierboven beschreven, vastgelegd en jaarlijks geactualiseerd. In 2020 zijn er geen belangrijke wijzigingen aangebracht in de risicohoudingen voor zowel de korte als de lange termijn. Er is extra aandacht besteed aan de risk-appetite bij alle risico's. Dit geeft een concreter beeld van de mate van risicobereidheid en maakt duidelijk wanneer aanvullende maatregelen nodig zijn. De volgende stap in de cyclus is het identificeren en inschatten van de risico's. Belangrijke instrumenten in dit kader zijn de periodiek uitgevoerde ALM-studies en de uitgebreide, jaarlijkse risicoanalyse volgens de Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM) van De Nederlandsche Bank. Aanvullend hierop voert het Pensioenfonds jaarlijks een volledige Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uit.

De uitkomsten van de ALM-studie lagen in lijn met voorgaande jaren. Er heeft dan ook geen aanpassing van de strategische normportefeuille voor 2020 plaatsgevonden. Naar aanleiding van de ALM-studie die eind 2020 is gestart en in 2021 is afgerond is voor 2021-2023 een nieuwe strategische normportefeuille vastgesteld. In de Risicoanalyse wordt een duidelijke koppeling gelegd tussen de geïnventariseerde risico's en de in de organisatie aanwezige beheersmaatregelen. Mocht de conclusie zijn dat sommige beheersmaatregelen nog onvol-

doende zijn, dan worden verbeteracties geformuleerd en doorgevoerd. De werking van de interne beheersmaatregelen wordt gemonitord. Dit is een continu proces dat vooral plaatsvindt bij het bestuursbureau van het Pensioenfonds.

De laatste stap in het risicomanagement-proces is bewaking van de verbeteracties en de rapportage over risico's. Hiervoor heeft het Bestuur de beschikking over diverse rapportages, zowel van de verschillende uitvoeringsorganisaties als van het bestuursbureau.

Bij Pensioenfonds TNO is het risicomanagement ingericht volgens het 'three lines of defence'-model.

De first line of defence is primair belegd bij de Uitvoeringsorganisatie Beleggingen (UB) en het hoofd pensioenbeheer. De UB houdt toezicht op de lead-overlaymanager, de custodian en de vermogensbeheerders. Het hoofd pensioenbeheer houdt toezicht op de pensioenuitvoerder.

De sleutelfunctiehouders risicobeheerfunctie en de actuariële functie maken deel uit van de second line of defence. Zij houden toezicht op het risicomanagement en de actuariële aspecten. De Beleggingsadviescommissie houdt toezicht op de UB. De Commissie Pensioenbeheer houdt toezicht op het hoofd pensioenbeheer. De controller houdt toezicht op de financiële administratie en de rapportages aan toezichthouder De Nederlandsche Bank. De compliance-functie houdt toezicht op de

governance en compliance van het Pensioenfonds. De pensioenjurist toetst op compliance met wet- en regelgeving. Met betrekking tot het gedragstoezicht is zowel een interne als een externe compliance officier benoemd. De functionaris gegevensbescherming houdt toezicht op de naleving van de wet AVG bij het Pensioenfonds en de pensioenuitvoerder.

De third line of defence is belegd bij de sleutelfunctiehouder interne auditfunctie, die belast is met de audit op de interne bedrijfsvoering van het Pensioenfonds. Daarnaast zitten in de third line of defence de Audit, Risk en Compliance Committee, de externe accountant en de certificerende actuaire. De Audit, Risk en Compliance Committee is een adviesorgaan van het Bestuur dat de opzet en effectiviteit van het risicomanagement en de interne beheersing beoordeelt. Ook is er jaarlijks de accountantscontrole door een externe accountant en ontvangt het Bestuur een rapport van de certificerende actuaire. Aanvullend op deze three lines of defence, houden de toezichthouders, DNB en AFM, toezicht op het Pensioenfonds.

De eindverantwoordelijkheid is belegd bij het Bestuur. De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het interne toezicht bij het Pensioenfonds.

Voor een verdere beschrijving van het risicomanagement rondom beleggingen heeft het Fonds het Financieel Risico Framework vastgesteld. Dit raamwerk bevat een inte-

'Three Lines of Defence'-model

grale beschrijving en structurering van de financiële risico's van het Pensioenfonds rondom de beleggingen. Het doel hiervan is in de eerste plaats om de hiërarchische structuur van de financiële risico's inzichtelijk te maken. Vervolgens wordt per 'risiconiveau' aangegeven wat de relevante risico's zijn, wie beslist over de risico-acceptatie, hoe de risico's worden gemeten en gerapporteerd, wie over de risico's adviseren en wie verantwoordelijk zijn voor de monitoring. Het Financieel Risico Framework behandelt uitdrukkelijk niet de niet-financiële risico's zoals het operationeel risico, het IT-risico en het integriteitsrisico. Hoewel deze risico's indirect ook verband houden met de financiële risico's, is ervoor gekozen om deze niet expliciet op te nemen in het Financieel Risico Framework. Deze risico's en de beheersing van niet-financiële risico's zijn in afzonderlijke documenten vastgelegd.

Het risicobeheer van het Pensioenfonds is gericht op Integraal Risico Management (IRM). Het krijgt veel aandacht en wordt stap voor stap verder versterkt.

Managementrapportages en monitoring

Om het Pensioenfonds goed te kunnen besturen, is informatie cruciaal. Het Bestuur krijgt in verschillende frequenties rapportages van monitorende en controlerende instanties.

Van de externe uitvoerend actuaire is over 2020 het actuariële analyserapport ontvangen. De certificerende actuaire heeft gezorgd voor de actuariële verklaring en het certificeringsrapport. Het actuariële analyserapport is ook beoordeeld door de adviserende actuaire van het Fonds. Van de accountant zijn het accountantsverslag en de controleverklaring bij de jaarrekening ontvangen. Daarnaast ontvangt het Bestuur per kwartaal managementrapportages van het bestuursbureau over het vermogensbeheer, het pensioenbeheer en het risicobeheer. De beleggingsrisico's van het Fonds komen op kwartaalbasis aan bod in de specifiek hiervoor ontwikkelde risicomonitor, die wordt opgesteld door de ALM-adviseur in samenwerking met de custodian van het Pensioenfonds. In deze monitor komen diverse facetten van het risicomanagement aan de orde, waaronder een ex-post en ex-ante risicoanalyse. Het Bestuur heeft deze rapportages bestudeerd, besproken

en waar nodig is actie ondernomen. Het bureau maakt, onder verantwoordelijkheid van de risicomanager, een eigen kwartaalrapportage waarin trends van de belangrijkste risico worden weergegeven en geduid.

Verder ontvangt het Bestuur maandelijks tussenrapportages over de beleggingsresultaten van de custodian en wekelijks een rapportage over de hoogte van de verschillende dekkingsgraden, voorzien van de inflatieverwachting en de ontwikkeling van de relevante rentetermijnstructuren.

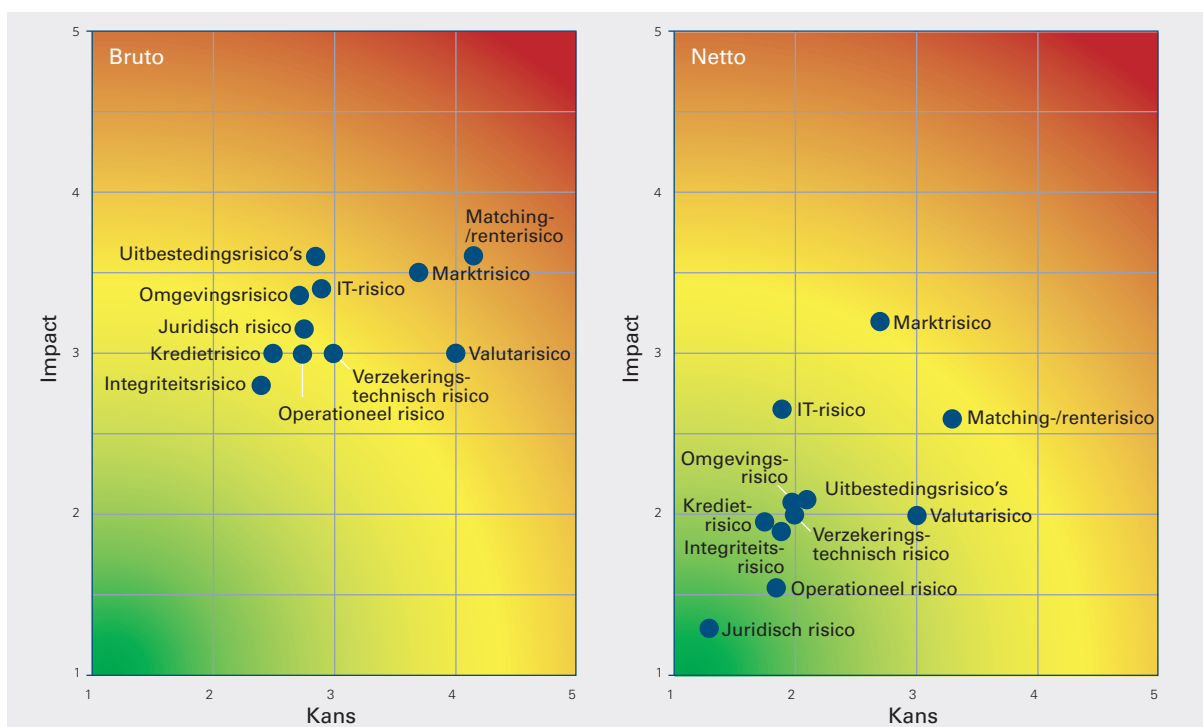
Identificatie voornaamste risico's

Voor de identificatie van de voornaamste risico's voert het bestuursbureau jaarlijks een integrale risicoanalyse uit. In die analyse wordt beoordeeld of er nieuwe risico's zijn ontstaan en worden bestaande risico's en beheersmaatregelen geëvalueerd. In de Risicoanalyse 2020 zijn de belangrijkste bruto en netto risico's van het Fonds ingeschat en ingedeeld in de categorieën van de Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM) van De Nederlandsche Bank.

De bruto risico's zijn gescoord op de kans dat deze zich voordoen en op de verwachte impact mochten deze risico's zich voordoen. Voor alle geïnventariseerde risico's is beschreven welke beheersmaatregelen in de organisatie aanwezig zijn. Vervolgens is bepaald wat de restrisico's zijn nadat rekening is gehouden met de genomen beheersmaatregelen. Op basis van die uitkomsten worden, indien nodig, aanvullende beheersmaatregelen ontwikkeld om onvoldoende en zwak beheerste risico's (beter) te kunnen beheersen. Aan de uitkomsten van de risicoanalyse zijn in 2020 de gespreksverslagen van interviews met de bestuursleden toegevoegd. Deze jaarlijkse interviews worden gehouden om de risicocategorieën uitgebreid door te spre-

Overzicht van financiële en niet-financiële risico's

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching-/renterisico	Omgevingsrisico
Valutarisico	Operationeel risico
Marktrisico	Uitbestedingsrisico
Kredietrisico	IT-risico
Verzekeringstechnisch risico	Integriteitsrisico
	Juridisch risico

Het resultaat van de FIRM-risicoanalyse in 2020

ken en te brainstormen over mogelijk nog niet onderkende risico's. In 2020 is daarbij extra aandacht besteed aan de risicobereidheid en de definities van de risico's. Dit verhoogt het bewustzijn van risico's en draagt bij aan gericht risicomanagement.

De kwantificering van de belangrijkste financiële risico's is terug te vinden in de solvabiliteitstoets (S-toets) die is opgenomen aan het einde van deze paragraaf en in de risicoparagraaf van de jaarrekening.

De belangrijkste risico's na implementatie van de beheersmaatregelen (netto risico's)

zijn het marktrisiko en het matching-/renterisiko. De ingeschatte bruto en netto risico's zijn niet veel gewijzigd ten opzichte van voorgaand jaar.

Risicocategorieën

In bovenstaande bollengrafieken is af te lezen hoe de bruto risico's en de netto risico's (de risico's nadat de beheersmaatregelen zijn toegepast) in 2020 zijn ingeschat. Hieronder is per risicocategorie een beschrijving gegeven van het risico, de getroffen beheersmaatregelen en de eventuele ontwikkelingen in het boekjaar.

Matching-/renterisiko

Het matching-/renterisiko ontstaat als de beleggingen en de verplichtingen niet volledig gematcht zijn. Het belangrijkste ge-

identificeerde matching-/renterisiko is het renterisiko.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Renterisiko	Het renterisiko wordt gedeeltelijk afgedekt op basis van een dynamische rentehedgestaffel	In 2020 werd op basis van de staffel 40,0% van de verplichtingen afgedekt door middel van staats- en SSA-obligaties, bedrijfs-obligaties, hypotheek en rentederivaten	De custodian monitort op dagbasis de hoogte van de rentehedge

Renterisico

Het renterisico vormt een belangrijk risico voor de financiële positie van het Fonds en ontstaat als er een 'mismatch' is tussen de rentegevoeligheid van de beleggingen en die van de pensioenverplichtingen. Een deel van de door rente veroorzaakte verandering van de verplichtingen wordt afgedekt door financiële producten die een vergelijkbare rentegevoeligheid hebben als de verplichtingen. De mate waarin de rente-effecten worden afgedekt, wordt bepaald door een dynamische rentestaffel. In deze staffel is bepaald dat een lager niveau van de 30-jaarsswaprente leidt tot een lagere afdekking en vice versa.

Onderdeel van het rente-afdeckingsbeleid is dat bij een dekkinggraad onder de 104,1%, de renteafdekking niet verder verlaagd mag worden. Voor de staffel geldt tevens het 'volg tenzij'-principe. Dit houdt

in dat als er zwaarwegende argumenten zijn om de rentehedgestaffel niet te volgen, dan vindt er geen aanpassing plaats.

Het laagste afdeckingsniveau van de rentestaffel bedraagt 40% (van de swap-curve) en de maximale afdekking (100%) wordt bereikt bij een 30-jaars swaprente van 3,5%. Door het hanteren van de staffel is het afdeckingspercentage in heel 2020 op 40% gebleven.

Voor het afdekken van de rente-effecten maakt het Pensioenfonds gebruik van de rentekarakteristieken die aanwezig zijn in het mandaat van renteswaps, het mandaat van de langlopende Europese staats- en door de EU gegarandeerde obligaties, het hypotheekmandaat en het mandaat van de Europese bedrijfsobligaties.

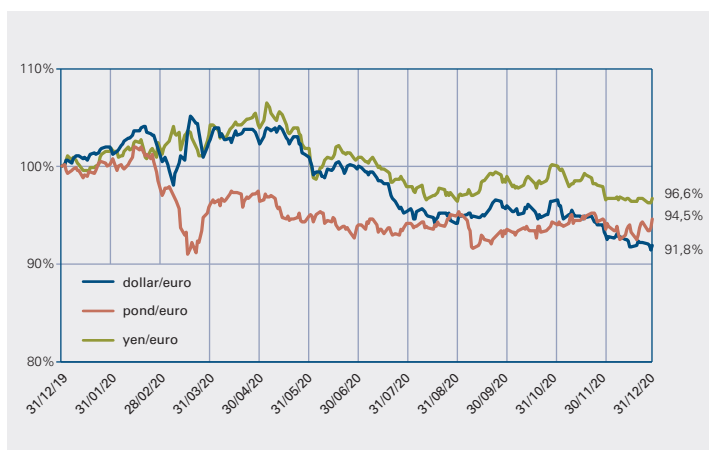
Valutarisico

Een deel van het vermogen van het Pensioenfonds is belegd in vreemde valuta. Hierdoor loopt het Pensioenfonds een valutarisico door het meer of minder worden van deze valuta's ten opzichte van de euro.

Het Bestuur wil dit valutarisico voor ongeveer 50% afdekken. Dit is praktisch ingevuld door van de liquide beleggingen de belangrijkste valutaposities, zijnde de Amerikaanse dollar, Japanse yen en het Britse pond, voor 100% af te dekken. Onder de liquide beleggingen vallen de beursgenoteerde aandelen- en obligatieportefeuilles. Het valutarisico in de overige valuta's en in de illiquide portefeuille worden niet afgedekt.

Het totale valutarisico eind 2020 bedroeg 38,5% van het totaal belegd vermogen. Dit komt overeen met een bedrag van € 1.531 miljoen. Na afdekking resteert een ongedekte posities vreemde valuta-positie van € 855 miljoen. Dit komt overeen met ongeveer 21,5% van het totaal belegd vermogen en bestaat uit ongedekte posities van met name de Amerikaanse dollar in private equity en vastgoed en de valuta's van aandelen en obligaties in Emerging Markets. Hiermee is het Pensioenfonds vlakbij het niveau van 20% gebleven zoals die in de beheersmaatregel is vastgesteld voor het resterende valutarisico.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Valutarisico	Het beleid van het Pensioenfonds is om 50% van het aanwezige valutarisico in de portefeuille af te dekken	100% van liquide portefeuille wordt afgedekt met valutatermijntransacties.	Per kwartaal wordt gemonitord of de afdekking van het valutarisico gedurende het kwartaal effectief heeft plaatsgevonden

In de grafiek op deze pagina wordt de relatieve beweging van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen getoond ten opzichte van de euro gedurende 2020. Hieruit blijkt dat de Japanse yen en de Amerikaanse dollar gedurende 2020 in waarde zijn gestegen ten opzichte van de euro. Het Britse pond daarentegen, is in waarde gedaald ten opzichte van de euro.

Amerikaanse dollar, Britse pond en Japanse yen versus euro in 2020

Marktrisico

Dit is het risico dat het Pensioenfonds verlies leidt door bewegingen in de financiële markten. De belangrijkste geïdentificeerde

marktrisico's zijn het zakelijke waardenrisico, het liquiditeitsrisico en het concentratierisico.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Risico zakelijke waarden (bestaat uit aandelen, vastgoed en private equity).	De strategische beleggingsmix en de daarbij gedefinieerde bandbreedtes	De allocatie zakelijke waarden bedraagt 36,0% en daarmee is deze binnen de gestelde bandbreedtes	De strategische bandbreedtes worden door de custodian op dagbasis gemonitord
Liquiditeitsrisico	Aanhouden van voldoende cash om te voldoen aan kortetermijnverplichtingen zoals collateral en pensioenuitkeringen. 1% van het belegd vermogen aanhouden in cash, om vier maanden pensioenuitkeringen te kunnen betalen	Het bestuursbureau stelt maandelijks een cashflowprognose op om de hoogte van de liquide beleggingen te monitoren om vier maanden pensioenuitkeringen te kunnen betalen. Er zijn voldoende liquide beleggingen aanwezig, dan wel op korte termijn liquide te maken	Monitoring door bestuursbureau en fiduciair beheerder. Het bestuursbureau stelt maandelijks een cashflowprognose op om de hoogte van de liquide beleggingen te monitoren
Concentratierisico	In de portefeuille dienen geen materiële concentratierisico's en voldoende tegenpartijen voor derivaten	Voldoende spreiding in de aard en kenmerken van beleggingen en/of tegenpartijen worden afgedwongen door de SNP en NP en indien nodig door beleggingsrichtlijnen met individuele managers	Het bestuursbureau monitort dat met voldoende verschillende tegenpartijen wordt gehandeld ten aanzien van het collateral

Zakelijke waardenrisico

Het zakelijke waardenrisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen in aandelen, private equity en vastgoed daalt. Het risico wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Het zakelijke waardenrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische be-

leggingsmix van het Pensioenfonds. Naast de strategische beleggingsmix, heeft het Pensioenfonds in de mandaten die zijn afgesloten met de externe vermogensbeheerders richtlijnen voor de sectoren, landen of tegenpartijen waarin mag worden belegd. Het zakelijke waardenrisico is door marktontwikkelingen in 2020 licht toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar.

Liquiditeitsrisico

Er is een risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Liquide middelen kunnen nodig zijn als de pensioenuitkeringen de inkomsten aan pensioenpremie overstijgen. Vandaar dat het Bestuur, bij de vaststelling van de jaarlijkse normportefeuille, ervoor zorgt dat het overgrote deel van het vermogen belegd wordt in instrumenten die snel, en tegen een aanvaardbare prijs, liquide gemaakt kunnen worden. Dit betreft vooral beursgenoteerde aandelen, obligaties en geldmarktfondsen.

Het overige deel, circa 21% van het vermogen, is eind 2020 belegd in meer illiquide beleggingscategorieën, zoals niet-beursgenoteerd vastgoed, private equity, direct lending en hypotheek. Dit percentage is lager dan het door het Bestuur vastgestelde maximum van 23%. Deze beleggingen zijn minder snel van de hand te doen. Het Bestuur heeft bewust voor deze categorieën gekozen omdat de verwachting is

dat met deze categorieën op de langere termijn een hoger rendement kan worden behaald. Daarnaast draagt het bij aan een goede risicospreiding.

Ook bij het gebruik van afgeleide producten (derivaten) kan een aanzienlijk liquiditeitsrisico worden gelopen. Bij de keuze voor deze afgeleide producten wordt het liquiditeitsrisico zwaar meegewogen. Posities worden afgedekt door het geven, dan wel het verkrijgen, van onderpand.

Om alles goed te kunnen monitoren, wordt periodiek door het bestuursbureau een liquiditeitsprognose opgesteld waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies, en met uitgaven zoals de pensioenuitkeringen en inkomende en uitgaande waardeoverdrachten. Het Bestuur wil voldoende cash beschikbaar hebben om de maandelijkse uitkeringen voor een periode van minimaal vier maanden te kunnen betalen.

Concentratierisico

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het Fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering of de financiële positie van een tegenpartij grote financiële gevolgen ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen en sectoren.

Naast concentraties in de beleggingsportefeuille, kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering. Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen, bepaalt het Bestuur de spreiding van de beleggingsportefeuille

jaarlijks in een normportefeuille waarin de beleggingsmix, voorzien van bandbreedtes, wordt vastgelegd. Deze normportefeuille is gebaseerd op het risicoprofiel van het Fonds en afgeleid uit de meest recente ALM-studie. Daarnaast streeft het Bestuur naar spreiding over voldoende tegenpartijen bij de handel in derivatentransacties. Op grond van een analyse heeft het Bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van bijzondere concentraties in de beleggingsportefeuille. Er hoeft daarom ook geen buffer voor het concentratierisico te worden aangehouden.

Kredietrisico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Kredietrisico	Het Fonds stelt limieten aan de kredietwaardigheid	De ratingafspraken zijn vastgelegd in de contracten met de vermogensbeheerders. Tegenpartijen in vastrentende waarden, derivaten, collateral en cash dienen minimaal een BBB-rating te hebben, uitzondering zijn beleggingen in high-yield-obligaties	De custodian monitort op dagbasis de rating van de verschillende beleggingen

Het kredietrisico betreft het risico dat partijen waarop het Pensioenfonds vorderingen heeft, hun verplichtingen niet nakomen. Daarom stelt het Bestuur limieten aan de kredietwaardigheid en dient een bewuste spreiding over toegestane tegenpartijen te worden aangehouden. Dit geldt voor alle vermogenscategorieën.

Voor derivaten die buiten de beurzen om worden verhandeld, zijn strikte eisen gesteld voor onder andere de kwaliteit van het onderpand, de frequentie van verrekening en het aantal tegenpartijen. Deze afspraken zijn niet nodig voor derivaten die centraal gecleard worden. In dat geval worden de transacties via een centrale tegenpartij (CCP) afgewikkeld. Het doel van central clearing is het bevorderen van de financiële stabiliteit door het tegenpartijrisico te verla-

gen. Partijen hebben dan te maken met het kredietrisico van de CCP in plaats van dat van elkaar. Daarnaast is het doel van central clearing het verkleinen van de operationele rompslomp, evenals het vergroten van de transparantie en het standaardiseren van het beheerproces bij wanbetaling.

Als uitgangspunt bij beursgenoteerde beleggingen geldt dat in markten wordt belegd met betrouwbare clearing- en settlementsystemen om een mogelijk kredietrisico te vermijden.

Het Pensioenfonds beschikt over een derivatenhandboek waarin procedures en richtlijnen rond het gebruik van derivaten zijn vastgelegd. Het Pensioenfonds en de externe discretionaire vermogensbeheerders zijn gehouden deze richtlijnen te volgen.

Uitbestedingsrisico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Uitbestedingsrisico	Het Fonds heeft een beleid uitbesteding. Het Fonds dient geen materieel uitbestedingsrisico te lopen	Contracten en service level agreements met uitvoerder en vermogensbeheerders. De SLA-rapportages en ISEA-rapportages worden beoordeeld	Het bestuursbureau monitort de uitvoeringsorganisaties d.m.v. het uitvoeren van controles en eventuele audits. Daarnaast worden jaarlijks de uitbestedingsrisico's integraal beoordeeld

Het uitbestedingsrisico betreft het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit door de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Het Fonds heeft een groot deel van zijn uitvoerende taken uitbesteed aan externe partijen, waaronder de pen-

sioenuitvoering. Omdat het Pensioenfonds eindverantwoordelijk is voor de pensioenuitvoering, wordt de uitbesteding door het Bestuur periodiek getoetst. In dit kader heeft het Bestuur de uitvoeringsorganisatie opdracht gegeven de te volgen procedures

te documenteren en een incidentenregistratie te voeren. In kwartaalrapportages wordt het Bestuur geïnformeerd over de operationele activiteiten. Belangrijkste aandachtspunten hierbij zijn de continuïteit, de integriteit en de kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden. Daarnaast wordt jaarlijks door het Bestuur getoetst of het Fonds voldoende 'in control' is ten aanzien van de overige uitbestede processen. Deze beoordeling wordt door het bestuursbureau uitgevoerd aan de hand van dossieronderzoek, de afgesloten contracten, de service level agreements, de rapportages en besprekingen met de externe partijen. Getoetst is in hoeverre aan alle eisen is voldaan. Het gaat om eisen die zijn vastgelegd in de wet- en regelgeving, de Guidance uitbesteding pensioenfonds van De Nederlandsche Bank (DNB), het door het Bestuur vastgestelde Bestuursbeleid Uitbesteding en de daarbij behorende checklist.

Voor 2020 is vastgesteld dat aan alle eisen wordt voldaan. Van de belangrijkste uitvoerders zijn de gecertificeerde ISAE 3402-rapporten opgevraagd en beoordeeld. Hierbij is ook specifiek gekeken naar de processen met betrekking tot IT-risico's. Deze certificering waarborgt dat de administratieve processen in opzet, bestaan en werking voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Voor de continue monitoring van het uitbestedingsrisico heeft het Bestuur meerdere

beheersmaatregelen getroffen. Naast de integrale risicorapportage per kwartaal, worden de risico's rondom de uitbesteding van het vermogensbeheer gemonitord door de custodian en het bestuursbureau. De custodian controleert op dagbasis of de afspraken met discretionaire vermogensbeheerders worden nagekomen overeenkomstig de beleggingsrichtlijnen. Hieronder vallen het verzoek om af te zien van investeringen in ondernemingen die in strijd handelen met de UN Global Compact Principles, gesanctioneerde landen en de bij wet verboden clustermuniteitbedrijven. Ook worden bedrijven die actief zijn in de tabakssector uitgesloten, zowel de producenten als de retailers van tabak. Een uitzondering op het controlemodel op dagbasis door de custodian zijn de afspraken met betrekking tot de valutahedge. Deze vinden plaats op maandbasis.

Voor de monitoring van het uitbestedingsrisico rondom de pensioenuitvoering is er een controlemodel vastgesteld waarin de door het bestuursbureau uit te voeren controles met de uitvoerder zijn afgestemd. De controles rondom de pensioenuitvoering bestaan uit doorlopende controles, periodieke controles op bijvoorbeeld de uitkeringen en de premienota's en een jaarlijkse audit. Met deze controles wordt ernaar gestreefd een goed beeld te krijgen van de processen en interne controles bij de pensioenuitvoerder.

Operationeel risico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Operationeel risico	Het Fonds dient geen materieel operationeel risico te lopen	Er zijn diverse beheersmaatregelen getroffen, waaronder het beoordelen van ontvangen Rapportages Niet-Financiële risico's. Eventuele financiële schade wordt, indien mogelijk, verhaald bij de uitbestedingspartijen	Het bestuursbureau monitort de uitvoeringsorganisaties d.m.v. het uitvoeren van controles

Als operationele risico's zijn onder andere benoemd: het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, de vertrouwelijkheid van gegevens, het verloren gaan van informatie, de kwaliteit van de medewerkers en de kwaliteit van de managementinformatie. Deze risico's worden door het Fonds

beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de medewerkers en de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het bestuursbureau monitort de kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden en ontvangen rapportages en treedt met deze organisaties in overleg om, waar mogelijk, de

kwaliteit te verbeteren. Op grond van een analyse heeft het Bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van belangrijke resterende operationele risico's, waardoor bij

de berekening van het vereist eigen vermogen geen buffer voor het operationeel risico wordt aangehouden.

Juridisch risico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Juridisch risico	Het Fonds dient geen materieel juridisch risico te lopen	Interne beschikbaarheid van juridische expertise. Indien nodig wordt juridische expertise ingehuurd	De monitoring op juridische risico's vindt ad hoc plaats wanneer van toepassing

Het risico op aansprakelijkheid, de complexiteit van contracten en de wijzigingen in wet- en regelgeving zijn als belangrijkste juridische risico's geïdentificeerd. De af te sluiten contracten, inclusief de aansprakelijkheidsclausules, worden intern juridisch getoetst. Indien nodig, bijvoorbeeld bij contracten waarop het buitenlands recht van

toepassing is, wordt er externe juridische expertise ingehuurd. Ten aanzien van de wijzigingen in wet- en regelgeving wordt er door het bestuursbureau periodiek nagegaan of het Fonds nog compliant is met alle wet- en regelgeving. Eind 2020 heeft het Fonds intern een toets uitgevoerd, waaruit ook geen bijzonderheden zijn gekomen.

Integriteitsrisico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Integriteitsrisico	Het Fonds dient geen materieel integriteitsrisico te lopen. Hiervoor is beleid opgesteld	Regelmatig onder de aandacht brengen van het integriteitsbeleid	De compliance officer monitort de naleving van de Gedragscode door het jaarlijks opvragen van Nalevingsverklaringen bij alle verbonden personen en het opvragen van nevenfuncties, relatiegeschenken, privé-beleggingstransacties bij de insiders

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het Fonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere of onethische gedragingen van de organisatie, de medewerkers of de leiding van het Pensioenfonds. Het Bestuur hecht veel waarde aan het positief beïnvloeden van de cultuur, het gedrag en de motivatie van de medewerkers. Om dit te waarborgen heeft het Bestuur de volgende procedures vastgesteld:

- Integriteitsbeleid
- Compliance Program
- Gedragscode
- Klokkenluidersregeling

- Incidentenregeling en Regeling operationele voorvallen
- Interne klachten- en geschillenregeling

Deze procedures gelden als gedragslijn voor integer en ethisch gedrag van het Pensioenfonds en de betrokken medewerkers. Voor de jaarlijkse toetsing op de naleving hiervan heeft het Bestuur een externe en interne compliance officer. In het verslagjaar zijn geen overtredingen vastgesteld. De nevenfuncties van de bestuursleden zijn opgenomen in bijlage 3. Wat betreft de incidentenregeling hebben zich in 2020

geen incidenten voorgedaan. Wel is een aantal operationele voorvallen gemeld bij de interne compliance officer. Daar waar nodig zijn acties genomen om herhaling in de toekomst te voorkomen.

Bij de procedures van het Pensioenfonds is rekening gehouden met eventuele aanpassingen in de regelgeving, de Code Pensioenfondsen en het geactualiseerde Model Gedragscode van de Pensioenfederatie. Ook bestuursleden worden aangemerkt als insiders. Een insider dient twee keer per jaar aan de externe compliance officer een opgave te verstrekken van alle beleggingstransacties van de afgelopen periode. Beleggingen in fondsen hoeven niet te worden opgegeven.

Naast deze procedures heeft het Pensioenfonds in 2019 een volledige Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uitgevoerd, waarbij ook gekeken wordt naar de integriteit bij uitbestedingspartijen. De SIRA is in 2020 geactualiseerd. In de wettelijk verplichte SIRA worden zo objectief mogelijk de integriteitsrisico's beoordeeld. Hierbij wordt per risico gekeken wat de kans is dat het risico optreedt, wat de mogelijk financiële gevolgen zijn en wat de impact op reputatie is. Door middel van scenario's wordt uitgebreid stilgestaan bij mogelijke risico's rondom integriteit en belangenverstrengeling. Uit deze SIRA zijn geen scenario's naar voren gekomen waarbij het risico lager is dan de risicobereidheid van het Bestuur bij de betreffende scenario's. Er zijn geen aanvullende beheersmaatregelen nodig.

Verzekeringstechnisch risico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Verzekeringstechnisch risico	Minimaliseren van het lang- en kortlevenrisico alsmede het risico van arbeidsongeschiktheid	Het Fonds past de meest actuele informatie over overlevingskansen en AO-kansen toe bij het bepalen van de voorziening. Prognosetafel AG 2020 met startjaar 2021 is eind 2020 toegepast	Voor de monitoring van het verzekeringstechnisch risico wordt gebruikgemaakt van een adviserend actuaaris

De belangrijkste verzekeringstechnische of actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid en het indexatierisico:

- Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Het langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Het Bestuur houdt hier rekening mee door de pensioenverplichting te berekenen op basis van de actuele prognosetafels van het Actuarieel Genootschap (AG 2020) en een correctiefactor daarop toe te passen. Door toepassing van deze actuele informatie over overlevingskansen wordt het langlevensrisico voor het Pensioenfonds gemitigeerd.
- Het overlijdensrisico (ook wel kortlevensrisico) betekent dat het Pensioenfonds, in geval van overlijden, mogelijk een partner- en wezenpensioen moet toekennen

waarvoor door het Pensioenfonds geen of onvoldoende voorzieningen zijn getroffen. Dit risico wordt uitgedrukt in risicokapitalen.

- Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het Pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht dat het arbeidsongeschiktheidsrisico dekt. Het verschil tussen de risicopremie en het resultaat op grond van de mutaties, wordt verwerkt via het resultaat.
- Het indexatierisico omvat het risico dat de ambitie van het Bestuur om indexaties op pensioen toe te kennen onvoldoende kan worden gerealiseerd. Uitdrukkelijk geldt dat indexatieverlening voorwaardelijk is. Het Bestuur hanteerde daarbij tot 1 juli 2015 een voorwaardelijk indexatiebeleid met de ambitie om

de pensioenen zo veel mogelijk mee te laten groeien met de algemene salarismaatregelen bij TNO. Vanaf 1 juli 2015 geldt als maatstaf voor de indexatieverlening de consumentenprijsindex afgeleid. Bij een dekkings- of een reserve-tekort wordt het indexatierisico beperkt

door verlaging of het niet toekennen van de indexaties op grond van de wettelijke toekomstbestendigheidstoets. Het Bestuur heeft begin 2020, conform de wet, geen indexatie kunnen verlenen omdat de beleidsdekkingsgraad ultimo 31 december 2019 onder de 110% lag.

IT-risico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
IT-risico	Het Fonds dient geen materieel IT-risico te lopen	Het Fonds beschikt over een IT- en informatiebeveiligingsbeleid dat ook van toepassing is op uitbestedingspartijen	Het IT-risico bij de uitvoeringsorganisaties wordt gemonitord door het opvragen van de ISAE-beschrijving. Bij eventuele beperkingen in de ISAE wordt de opvolging hiervan specifiek gemonitord

Er is een risico dat de uitvoerende werkzaamheden stagneren door calamiteiten, dan wel door uitval van personeel en apparatuur. Om de continuïteit van de uitvoeringsorganisatie te waarborgen, heeft het Bestuur voor de eigen automatisering een calamiteitenplan opgesteld. De uitvoering van het vermogensbeheer en de pensioenuitvoering zijn uitbesteed aan externe partijen. Deze externe partijen beschikken over adequate maatregelen rondom de beschikbaarheid en continuïteit van de automatisering die onderdeel zijn van hun ISAE 3402-verklaring. De externe partij voor de pensioenuitvoering werkt gedurende het hele jaar door volgens een Disaster Recovery Plan dat door een externe partij wordt getest. Het Fonds krijgt periodiek inzage in de testresultaten.

Het Pensioenfonds heeft een IT-beleid voor externe partijen opgesteld. Met de belangrijkste externe partijen is het Pensioenfonds in overleg getreden om vast te stellen of zij kunnen voldoen aan de eisen uit het IT- en informatiebeveiligingsbeleid van het Pensioenfonds, betreffende de IT-uitgangspunten, de IT-uitvoering en de monitoring daarvan. Er is voor gekozen om het IT-beleid, conform aanbeveling van de Pensioenfederatie, op te stellen vanuit de 5 A's. De vijf beleidscomponenten zijn: Awareness (bewustzijn), Availability (beschikbaarheid), Access (toegang), Accuracy (betrouwbaarheid) en Agility (aanpasbaarheid). Jaarlijks wordt het IT-beleid van de externe partijen gemonitord aan de hand van de ontvangen rapportages over het IT-beleid van de partijen.

Omgevingsrisico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2020	Monitoring
Omgevingsrisico	Het Fonds dient geen materieel omgevingsrisico te lopen	Projectplan nieuw stelsel. Projectplan klimaatrisico ESG beleidsplan	De projectplannen worden gemonitord

Als belangrijkste omgevingsrisico's zijn benoemd: de ontwikkeling van het deelnemersbestand, de afhankelijkheid van andere entiteiten, de concurrentiegevoeligheid, de gevoeligheid voor reputatieschade en risico

van veranderende wet- en regelgeving. Dit jaar zijn aan het omgevingsrisico ook het klimaatrisico en het risico van stelselwijziging toegevoegd. Het Bestuur heeft ingeschat dat de gevolgen van de stelselwijziging

het voornaamste omgevingsrisico is. Om reputatieschade te voorkomen wordt er, naast het integriteitsbeleid, veel aandacht besteed aan communicatie. Het Pensioenfonds is zich ervan bewust dat het beeld dat het publiek heeft van de pensioensector als geheel, niet altijd door het Pensioenfonds kan worden beïnvloed.

Voor grote trajecten heeft het Fonds een projectmatige aanpak. Voorbeelden hiervan zijn een projectplan voor klimaatrisico's en een projectplan voor het nieuwe pensioenstelsel.

Vereist eigen vermogen voor risico Pensioenfonds

Solvabiliteitsrisico

Het Bestuur heeft de zorg voor het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het belangrijkste risico voor het Pensioenfonds is dat er onvoldoende vermogen aanwezig is om op de korte en lange termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Dit risico wordt het solvabiliteitsrisico genoemd.

Het Bestuur volgt de ontwikkeling van de solvabiliteit nauwlettend. Wekelijks is aan het Bestuur gerapporteerd over de hoogte van de dekkingsgraad en ieder kwartaal analyseerde een adviesbureau hoe het solvabiliteitsrisico zich ten opzichte van het herstelplan ontwikkelde met betrekking tot de kans op een dekkings- en reservetekort.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen, moet het Pensioenfonds kapitaalbuffers aanhouden. De omvang van deze buffers wordt vastgesteld met de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven solvabiliteitstoets (S toets). Deze toets is een wiskundig bewerkte som van de risico's en levert een percentage op dat moet worden opgeteld bij een dekkingsgraad van 100%. Hoe groter de risico's die een pensioenfonds loopt, des te groter het vereist eigen vermogen. Diversificatie tussen de verschillende risico's onderling leidt vervolgens tot een reductie van het vereist eigen vermogen.

Overzicht van de verschillende solvabiliteitsrisico's van 2020 en 2019

Risico (in duizenden euro's)	2020	2020 %	2019	2019 %
S1. Rente	12.372	0,3	62.302	1,8
S2. Aandelen	535.796	14,3	487.690	14,3
S3. Valuta	190.393	5,1	176.056	5,2
S4. Grondstoffen	0	0,0	0	0,0
S5. Krediet	335.630	9,0	205.868	6,0
S6. Verzekeringstechnisch	96.511	2,6	86.246	2,5
Diversificatie-effect	-374.526	-10,0	-341.770	-10,0
Totale risico-opslag	796.176	21,3	676.393	19,8
Effect toerekenen naar totale vereiste dekkingsgraad	-1.277	-0,7	- 1.277	-0,7
Totale risico-opslag	797.453	20,6	677.670	19,1

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen van het Pensioenfonds wordt rekening gehouden met onderstaande risicofactoren in de beleggingsportefeuille.

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij is uitgegaan van de normportefeuille voor 2020 in de evenwichtssituatie. De liquiditeits- (S7), concentratie- (S8) en operationele risico's (S9) zijn

buiten beschouwing gelaten, evenals het actieve risico (S10).

De effecten S1 t/m S6 zijn gecombineerd aan de hand van een formule waarin rekening is gehouden met de correlatie tussen sommige risicocategorieën. Het totaal is daarom gecorrigeerd met een diversificatie-effect.

Het vereist eigen vermogen ofwel de risico-opslag voor het Pensioenfonds is eind 2020 uitgekomen op € 797,5 miljoen (2019: € 677,7 miljoen). Dit komt overeen met 20,6% van de voorziening pensioenver-

plichtingen voor risico Pensioenfonds en deelnemers. Dat betekent dat de vereiste dekkingsgraad eind 2020 120,6% bedraagt.

Naast de vaststelling van het vereist eigen vermogen, geldt een minimaal vereist eigen vermogen van 4,1% voor algemene risico's. Dat minimaal vereist eigen vermogen is eind 2020 uitgekomen op € 158,2 miljoen. De minimaal vereiste dekkingsgraad is gelijk aan de voorziening pensioenverplichtingen, verhoogd met het minimaal vereist eigen vermogen en bedraagt daarom 104,1%. In 2019 was dat € 144,4 miljoen en 104,1%.

Vereist eigen vermogen voor risico deelnemer

De Nederlandsche Bank eist van pensioenfondsen dat zij, naast de risico-opslag voor het vermogen voor rekening pensioenfonds, een buffer aanhouden voor het vermogen voor risico deelnemers. Dit buffervereiste is vastgesteld op 1%.

Eind 2020 bedroeg het vermogen in het kader van de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP in totaal € 127,7 miljoen.

De middelloonregeling voor risico van het Pensioenfonds, gecombineerd met de regeling voor risico deelnemers, geeft een vereist eigen vermogen van 20,6%.

Berekening van overschot/tekort in 2020 en 2019

Vaststelling overschot/tekort (in miljoenen euro's)	2020	2019
Vereist eigen vermogen (vereiste buffer)	797,5	677,7
Voorziening pensioenverplichtingen	3.742,3	3.417,9
Vereist pensioenvermogen	4.539,8	4.095,6
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/- schulden)	3.980,7	3.703,1
Tekort	559,1	392,4

Vermogensbeheer

Het hoofddoel van het Pensioenfonds is het realiseren van de ambitie tegen een acceptabel risico voor de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers. Hiervoor dient een reëel langetermijnrendement op het belegd vermogen te worden behaald waarbij rekening wordt gehouden met maatschappelijk verantwoord beleggen. In deze paragraaf wordt het vermogensbeheer van het Fonds beschreven met daarbij de ontwikkelingen van 2020.

Beleggingsbeleid

Bij de totstandkoming van het beleggingsbeleid streeft het Bestuur van het Pensioenfonds naar een goede balans tussen risico, rendement en kosten. Hierbij wordt rekening gehouden met de opbouw van het deelnemersbestand, de vereiste solvabiliteit en de wenselijkheid van stabiele premies. De verhouding tussen kosten, rendement en risico is voor het Bestuur een belangrijk punt wat ieder jaar aandacht krijgt en in 2020 een speerpunt is.

In de volgende paragrafen wordt aandacht besteed aan een aantal belangrijke aandachtspunten rondom het beleggingsbeleid. Dit betreft de beleggingsbeginselen, het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid en de bereikte resultaten op ESG-gebied. Vervolgens komen de normportefeuille 2020, de behaalde rendementen en een toelichting op de belangrijkste beleggingscategorieën aan bod.

Beleggingsbeginselen

Het Pensioenfonds gaat in het beleggingsbeleid uit van randvoorwaarden die vastliggen in de 'Verklaring inzake de beleggingsbeginselen'. Onderdeel hiervan zijn de 'Investment Beliefs'. Dit zijn tien uitgangspunten waarop het beleggingsbeleid is gebaseerd. Jaarlijks worden, indien nodig, de beleggingsbeginselen geactualiseerd. Zo heeft Pensioenfonds TNO in 2020 zich gericht op het opnemen van de richtlijnen die voortkomen uit het IMVB-convenant. Dit Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen convenant is in 2018 door veel pensioenfonds ondertekend, waaronder ook Pensioenfonds TNO. Dit convenant heeft tot doel om de situatie te verbeteren op een aantal maatschappelijke risicogebieden voor problemen die bedrijven niet al-

leen kunnen oplossen. De ondertekenaars hebben de afspraak gemaakt om de aanbevelingen voor verantwoord ondernemen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de United Nations Guiding Principles (UNGP's) on Business and Human Rights in hun beleid te verankeren. Het doel hiervan is om de potentiële en daadwerkelijke negatieve gevolgen van beleggingen op samenleving en milieu te voorkomen, te beperken en/of te (laten) herstellen. Vanaf 1 januari 2021 zijn deze richtlijnen toegevoegd aan de beleggingsovertuiging dat verantwoord beleggen bijdraagt aan de langtermijndoelstellingen van het Fonds.

Maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid

De overtuiging dat verantwoord beleggen bijdraagt aan de langetermijndoelstellingen van het Fonds, was al geborgd in de beleggingsstrategie van het Fonds. Eind 2019 heeft het Bestuur dit verder versterkt door een meerjarenplan voor het ESG-beleid vast te stellen dat, waar mogelijk, aansluit op het beleid van de sponsor. Jaarlijks worden concrete stappen geïdentificeerd en de stip op de horizon, zodat ook op de lange termijn het verschil gemaakt kan worden. Het ESG-beleid is gestoeld op de overtuiging dat wanneer rekening wordt gehouden met maatschappelijk normen en waarden, dit bijdraagt aan een duurzame samenleving en daarmee een stabiel en adequaat rendement op lange termijn. Het meerjarenplan voor ESG-beleid is in 2020 verder geactualiseerd en er zijn actiepunten voor 2021 vastgesteld.

Op de pagina hiernaast volgt een overzicht van de eerder behaalde resultaten en de specifieke acties van 2020. De behaalde resultaten en het ESG-beleid draagt het Fonds actief uit. Naast de rapportage in het jaarverslag worden op de site bij 'Nieuws' regelmatig updates gedeeld van de uitvoering van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid met inzicht in de meest recente uitsluitingslijsten, het aantal bedrijven dat op de watchlist staat en het stewardshipbeleid. Verder staan op de site bij 'Documenten' de Beleggingsbeginselen en het meerjarenplan van het ESG-beleid. Periodiek wordt gerapporteerd over de voortgang van het ESG-actieplan. Volgende stap

is om in 2021 in het ESG-beleid invulling te geven aan de richtlijnen die vanuit het IMVB-convenant zijn toegevoegd aan de Investment Beliefs. Verder zullen ongunstige effecten van duurzaamheidsfactoren nog beter in kaart gebracht worden. Bij investeringsbeslissingen kan dan nog beter rekening gehouden worden met ongunstige effecten op maatschappij en milieu.

Bereikte resultaten van het ESG-beleid

Het ESG-beleid heeft in de afgelopen jaren geresulteerd in concrete acties, waar in 2020 extra verdieping of verbreding is aangebracht:

- Uitsluiting van bedrijven in de discretionaire mandaten die zich niet houden aan de tien Global Compact Principles van de Verenigde Naties (UN GCP). Dit is een tiental internationaal geaccepteerde normen en waarden voor bedrijven op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu, corruptiebestrijding en ethiek. Er is besloten om een grotere groep bedrijven te toetsen op mogelijke schending van de uitsluitingscriteria. Van de ongeveer 20.000 bedrijven die eind 2020 zijn getoetst zijn circa 320 uitgesloten. Eind 2019 waren dat 70 ondernemingen.
- Het Fonds sluit staatsobligaties uit van landen aan wie door de Verenigde Naties en/of de Europese Unie sancties zijn opgelegd op basis van de tien Global Principles van de Verenigde Naties (UN GCP). Qua sancties ligt de nadruk hierbij op een door de VN en/of EU ingesteld wapenembargo en/of de aanwezigheid van gerichte maatregelen tegen de centrale overheid.
- ESG-aspecten (Environment, Social en Governance) zijn een criterium bij de selectie van managers.
- Bij alle nieuwe beleggingen in niet-beursgenoteerde aandelen en obligaties is met de managers een clause afgesproken waarbij Pensioenfonds TNO het recht heeft om af te zien van onderliggende beleggingen als deze in strijd zijn met de uitgangspunten van het ESG-beleid van het Fonds.
- In beursgenoteerd vastgoed wordt alleen belegd als de managers de ESG-score als apart criterium laten meewegen in hun beleggingsbeslissing.
- Nieuw is dat Pensioenfonds TNO zelf actief de dialoog aangaat. Dit doet zij door haar beleggingsfondsmanagers aan te spreken op investeringen die door het

Pensioenfonds als controversieel worden beschouwd. De basis van deze discussies is een ESG-rapport.

- Pensioenfonds TNO is lid van Eumedion en maakt via Eumedion gebruik van het stemrecht op de Nederlandse aandelen die direct op naam van het Pensioenfonds staan. In 2020 is op de aandeelhoudersvergaderingen van meerdere Nederlandse bedrijven gestemd. Hoe het Pensioenfonds precies heeft gestemd, is gepubliceerd op de website van het Pensioenfonds. In 2021 wordt bekeken of het Pensioenfonds ook gaat stemmen op Europese aandelen. Dit is afhankelijk van de vraag of het Pensioenfonds tegen die tijd nog wel aandelen op eigen naam heeft staan. Immers, alleen aandelen die op eigen naam staan van het Pensioenfonds, geven recht op het uitbrengen van je stem.
- 'Best in class': een deel van de beleggingen van het Fonds in de zogenaamde opkomende markten is voorzien van een ESG-overlay. De nadruk ligt hierbij op het uitsluiten van bedrijven op grond van Governance-overwegingen. Omdat dit beleggingsfonds ook niet belegt in thermische kolen, is de CO₂-voetafdruk fors van dit fonds fors lager dan het geval is bij een vergelijkbaar beleggingsfonds dat qua samenstelling de standaardbenchmark volgt.
- Het Fonds belegt niet in bedrijven die hun omzet halen uit de productie van tabak. Hierbij geldt een omzetcriterium van 5%. Onder de definitie van tabak vallen tabak, sigaretten, sigaren, pijp-tabak, rookloze tabak en elektronische sigaretten. Daarbij wordt gekeken naar beursgenoteerde bedrijven die in de voornaamste Developed- en Emerging Market aandelenindices zijn opgenomen. In aanvulling op het verbod om te beleggen in tabaksproducenten, heeft het Bestuur in 2020 ook besloten om niet meer te beleggen in ondernemingen die tabak verkopen (retailers). Ook hierbij geldt het omzetcriterium van 5%.
- Het voornemen om in 2020 in te zetten op een impactinvestering, is helaas niet gelukt. Dit wordt in 2021 verder opgepakt. Het gaat dan om beleggingen in specifieke duurzame projecten. Met een impactinvestering wil Pensioenfonds TNO een bijdrage leveren aan de oplossing van wereldwijde problemen, zoals armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. Samen met sponsor TNO wordt gekeken wel-

ke van de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties interessant zijn. Daar worden vervolgens investeringsprojecten bij gezocht.

- In 2020 heeft het Pensioenfonds een Klimaatplan ontwikkeld dat in 2021 zal worden uitgerold. Ook wordt het klimaatrisico een aparte categorie in het ESG-beleid.
- Net als in voorgaande jaren heeft Pensioenfonds TNO meegedaan aan de benchmark van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Deze vragenlijst wordt ingevuld door de vijftig grootste Nederlandse pensioenfondsen, die samen verantwoordelijk zijn voor 92% van het totaal belegd vermogen van alle Nederlandse pensioenfondsen. Het Fonds is in 2020 een plaats gezakt, van de 26^e naar de 27^e positie. In vergelijking met vorig jaar zijn de eisen die gesteld worden aan een goed duurzaam beleggingsbeleid aangescherpt. De belangrijkste veranderingen hadden te maken met de kennis van het bestuur en vragen met betrekking tot de implementatie.

- Eind 2020 heeft het Bestuur besloten lid te worden van de Vereniging voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Met dit lidmaatschap draagt het Pensioenfonds bij aan de maatschappelijke rol die van de pensioensector wordt verlangd.

Normportefeuille en risico-inventarisatie

Het Bestuur stelt elk jaar het risicokader en de normportefeuille vast. Het Bestuur heeft op basis van de discussies gehouden tijdens de Bestuursworkshop geen aanleiding geconstateerd om de risicohouding in 2020 te wijzigen ten opzichte van 2019.

Het overzicht hieronder bevat de wegingen van de afzonderlijke beleggingscategorieën voor de normportefeuille 2020 met ingangsdatum 1 februari 2020. In verband met de verkoop van een smart-betaportefeuille is vanaf juli de onderlinge verdeling binnen de aandelenportefeuille gewijzigd. Voor vergelijkingsdoeleinden zijn tevens die van 2019 weergegeven. De wegingspercentages van de normportefeuille wijken echter in de regel af van die van de werkelijke portefeuille als gevolg van marktbevingen.

Overzicht wegingen afzonderlijke beleggingscategorieën voor normportefeuille 2020 en 2019

Normportefeuille 2020 versus 2019		2020	2019
Vastrentende waarden	60,1%		62,5%
Europese bedrijfsobligaties		24,5%	25,0%
Langlopende overheidsobligaties		12,1%	12,1%
Emerging markets debt		6,0%	7,0%
Direct Lending/Global High Yield (US en EU)		5,0%	5,0%
Woninghypotheken		7,5%	7,5%
Strategic Duration Overlay		5,0%	5,9%
Aandelen	25,5%		25,5%
Europa		6,4%	5,8%
Noord-Amerika		7,8%	3,3%
Emerging markets		4,4%	4,8%
Japan		1,6%	1,2%
Asia developed		1,8%	1,6%
World		3,5%	8,8%
Private Equity	7,0%		5,6%
Vastgoed	5,0%		4,0%
Liquiditeiten	2,4%		2,4%

Met ingang van 1 februari 2018 wordt het liquide deel van de normportefeuille op jaarbasis geherbalanceerd. Een studie heeft namelijk uitgewezen dat dit beter en goedkoper is dan te herbalanceren op kwartaalbasis. Herbalancering houdt in dat het vermogen wordt herverdeeld naar de initiële wegingspercentages van de normportefeuille ter voorkoming van het risico dat de actuele wegingen structureel afwijken van de normwelingen. De normportefeuille voorziet daarnaast in de mogelijkheid

van tactisch beleid. Daarbij kunnen op basis van vooraf vastgestelde bandbreedtes verschuivingen tussen de beleggingscategorieën aan worden gebracht. Dit wordt in beginsel alleen toegepast om risico's te reduceren en een dergelijk besluit moet door het Bestuur worden genomen. Op basis van de normportefeuille is het beleggingsplan in 2020 aangepast. Het beleid met betrekking tot de valuta-afdekking en het beleid ten aanzien van tactische asset-allocatie zijn niet gewijzigd.

Overzicht beleggingsportefeuille (exclusief regelingen voor risico deelnemer)

Beleggingsportefeuille per categorie (bedragen in duizenden euro's)	Bedragen		In %	
	2020	2019	2020	2019
Vastgoed	169.802	183.976	4,3%	5,0%
Aandelen	1.073.367	904.788	27,0%	24,4%
Vastrentende waarden ⁷	2.309.903	2.327.143	58,0%	62,8%
Derivaten (per saldo)	143.152	137.345	3,6%	3,7%
Private Equity	388.333	256.972	9,8%	6,9%
Liquide middelen	62.312	31.749	1,5%	0,8%
Overige vorderingen	0	0	0%	0%
Kortlopende schulden	-166.219	-134.615	-4,2%	-3,6%
Totaal	3.980.650	3.707.358	100%	100%

Rendement

In 2020 is het nettorendement van de totale beleggingsportefeuille van het Fonds, inclusief de overlaystructuren, uitgekomen op afgerond 8,8%. Het behaalde rendement is als volgt verdeeld over de verschillende beleggingscategorieën:

Overzicht behaalde rendement per categorie

Rendement Categorie	2020	2019
Vastgoed	-7,0%	14,3%
Aandelen	0,7%	25,5%
Vastrentende waarden	5,1%	8,5%
Private Equity	35,8%	15,7%
Woninghypotheken	1,6%	7,0%
Gemiddeld rendement	5,7%	13,1%
Bijdrage Derivaten (per saldo)	3,1%	0,9%
	8,8%	14,0%

Overzicht rendement afgelopen vijf jaar (exclusief regelingen voor risico deelnemer) versus benchmark

Rendement in %	2020	2019	2018	2017	2016	5-jaars gemiddelde
Pensioenfonds TNO	8,8%	14,0%	-1,2%	3,8%	9,7%	6,9%
Interne benchmark	9,3%	14,4%	-1,0%	3,6%	9,5%	7,1%

⁷ Dit is inclusief het deel van het vermogen dat belegd is in woninghypotheken. Dit deel bedraagt eind 2020 circa € 278 miljoen.

Vastgoed

De beleggingen in vastgoed bestaan uit beursgenoteerd en niet-beursgenoteerd vastgoed. Het Bestuur laat zich bij de invulling van de vastgoedportefeuille adviseren door Kempen Capital Management. Het relatieve vastgoedbelang is ultimo 2020 uitgekomen op 4,3% van het totaal belegd vermogen. Dit is een daling van 0,7 procentpunt ten opzichte van ultimo 2019. Deze daling komt door de verkoop van posities in beursgenoteerd vastgoed en de negatieve performance in 2020. Het rendement van de gehele vastgoedportefeuille is in 2020 uitgekomen op - 7,0%.

Aandelen

De positie naar beursgenoteerde aandelen is eind 2020 uitgekomen op 27,0%, het rendement bedroeg 0,7%. Binnen de aandelenportefeuille werd het hoogste rendement behaald op Amerikaanse aandelen. Deze stegen met circa 8,6%. Aandelen in smart-betastrategieën behaalde het laagste resultaat met een rendement van -8%. In 2020 is afscheid genomen van een van de twee smart-betamanagers als gevolg van de achterblijvende performance.

Vastrentende waarden (inclusief woninghypotheken)

De obligatieportefeuille bestaat uit verschillende componenten met ieder hun eigen risicoprofiel, looptijd, regionale focus en valutaexposure. In totaliteit bestond ultimo 2020, 58,0% van de beleggingsportefeuille uit vastrentende waarden en is een rendement behaald van 5,1%. Het rendement van deze portefeuille is als volgt opgebouwd:

- Hoogwaardige langlopende Europese staatsobligaties rendeerden 13,2%.
- Europese bedrijfsobligaties hebben een rendement behaald van 4,1%.
- Obligaties in opkomende markten noteerden een verlies van -2,4%.
- De mandaten die beleggen in Europese en Amerikaanse bedrijfsobligaties met een lage rating, de high-yieldbeleggingen, zijn uitgekomen op een gecombineerd resultaat van 2,9%.
- De beleggingen in niet-beursgenoteerde Europese bedrijfsobligaties met een lage rating, de directlendingportefeuilles, behaalden een resultaat van afgerond 3,9%.
- De beleggingen in Nederlandse woninghypotheken hebben 2020 afgesloten met een rendement van 1,6%.

Private equity

Het Bestuur heeft als doel gesteld om de relatieve weging naar private equity te laten groeien naar 7,5% in de komende jaren. De verwachting was dat dit percentage in 2021 zou worden bereikt. Door een sterke herwaardering van een van de fondsen, is dit gewicht echter al overschreden in 2020. De performance over 2020 is uitgekomen op 35,8%. De relatieve weging is uitgekomen op 9,8%. Door de hogere weging van de private-equityportefeuille is het bedrag voor nieuwe investeringen in 2020 verlaagd tot een niveau van €40 tot €45 miljoen op jaarbasis. Het Bestuur laat zich voor de selectie, rapportage en monitoring van niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingen adviseren door Wilshire.

Renteafdekking

Medio 2015 is de dynamische rentehedgestaffel geïntroduceerd. Hierbij is de renteafdekking afhankelijk van de stand van de 30-jaarsswaprente. Het beleid komt erop neer dat bij een hogere swaprente, het afdekkingspercentage ook hoger is. Voor wat betreft de implementatie van de rentehedgestaffel geldt het 'pas toe tenzij'-principe. Alleen indien er dwingende financieel-economische redenen zijn (monetair beleid, waarderingen, de economische cyclus) om de staffel niet toe te passen, zal van de staffel worden afgeweken. Verder is bepaald dat de renteafdekking niet mag worden ver-

Dynamische rentestaffel

Nieuwe rentehedgestaffel op basis van 30-jaars swaprente

Renteniveau	Hedge percentage (o.b.v. swapcurve)
5,0%	100%
4,5%	100%
4,0%	100%
3,5%	100%
3,0%	90%
2,5%	80%
2,0%	70%
1,5%	60%
1,0%	50%
0,5%	40%
0,0%	40%

laagd als de actuele dekkingsgraad minder dan 104,1% bedraagt (i.e. dekkingstekort).

In 2020 hebben zich geen wijzigingen voorgedaan in de renteafdeckingsbeleid en de rentestaffel. De tabel op de vorige pagina toont de huidige rentestaffel en de bijbehorende afdeckingsniveaus. Gegeven het niveau van de 30-jaarsswaprente, is de renteafdekking in 2020 op 40% gehouden. Pas wanneer deze swaprente stijgt tot boven de 1%, gaat het Pensioenfonds een groter deel van de rentegevoeligheid van de toekomstige pensioenverplichtingen afdekken.

Voldoende rendement halen op het vermogen dat we beheren is ontzettend belangrijk. Dat is immers de basis voor alle huidige en toekomstige pensioenen. We kijken daarbij zeer zorgvuldig naar risico's, kosten en zeker ook ethische principes.

Actuariële paragraaf

Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie

In zijn actuariële verklaring heeft de certificerend actuaris geoordeeld dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 en dat de beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds op balansdatum lager is dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. De vermogenspositie van het Fonds is dus niet voldoende omdat het aanwezige eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen (artikel 132 PW).

Actuariële analyse

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten opgenomen:

Actuariële analyse van het resultaat (in duizenden euro's)	2020	2019	2018
Wijziging rentetermijnstructuur	-435.821	-449.737	-122.034
Beleggingsopbrengsten	323.601	458.743	-41.628
Premies	-27.886	-12.574	-10.201
Waardeoverdrachten	-185	193	-256
Kosten	0	0	0
Uitkeringen	4	13	-269
Sterfte	205	455	-354
Arbeidsongeschiktheid	820	-167	1.797
Toeslagverlening	-3	-16.285	-12.142
Wijziging actuariële grondslagen en methoden	87.303	-10.006	44.743
Reguliere mutaties voorzieningen	220	-99	1.347
Overige oorzaken	469	32	55
	-51.273	-29.435	-138.942

In 2020 is een negatief resultaat behaald. Door de dalende rente in 2020 is een negatief resultaat ontstaan door de wijziging van de rentetermijnstructuur van - € 435.821. Wel is er een positief resultaat behaald op de beleggingen van € 323.601. Het effect van de wijziging van de pensioengrondslagen had een positief effect van € 87.303. De technische voorziening daalt door de overgang op de Prognosetafel AG2020 met € 80.192. De wijziging van de ervaringssterfte leidt tot een daling van de voorzie-

ning met € 7.111. De overige actuariële resultaten waren voor 2020 beperkt.

Het overzicht van de diverse premies over 2020 is als volgt

Premies (in duizenden euro's)	2020	2019	2018
Feitelijke premie ¹⁾	53.981	50.427	49.331
Zuivere kostendekkende premie ²⁾	99.074	76.177	72.306
Gedempte kostendekkende premie ³⁾	46.773	45.189	44.578
Premiedekkingsgraad ⁴⁾	64,6%	78,9%	81,7%

1) Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie die het Fonds daadwerkelijk in 2020 van alle aangesloten ondernemingen heeft ontvangen. Pensioenfonds TNO heeft onder het nieuwe FTK gekozen voor het berekenen van de kostendekkende premie volgens de gedempte premiesystematiek, waarbij de kostendekkende premie wordt berekend aan de hand van het verwacht rendement minus de inflatie (2%). De feitelijke premie is niet samengesteld uit afzonderlijke componenten. Aan deze feitelijke premie is wel de voorwaarde verbonden dat deze tenminste gelijk is aan de gedempte kostendekkende premie, zodat de nieuwe pensioenopbouw, de benodigde risicopremies, uitvoeringskosten en de bufferopslag hieruit kunnen worden gefinancierd.

2) Zuivere kostendekkende premie

De zuivere kostendekkende premie ad € 99.074 is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	77.009
Bijdragen voor risico deelnemers	195
Risicopremies	4.721
Opslag in stand houden vereist vermogen	16.184
Opslag voor uitvoeringskosten	965

3) Gedempte kostendekkende premie

De gedempte kostendekkende premie voor 2020 is vastgesteld volgens de gedempte premiesystematiek, waarbij de kostendekkende premie wordt berekend aan de hand van het verwacht rendement minus de inflatie. De gedempte kostendekkende premie ad € 46.773 is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	24.484
Bijdragen voor risico deelnemers	195
Risicopremies	2.658
Opslag in stand houden vereist vermogen	5.376
Opslag voor uitvoeringskosten	965
Voorwaardelijke componenten	13.095

4) Premiedekkingsgraad

Pensioenfonds TNO baseert de feitelijke premie op de gedempte kostendekkende premie, omdat die meer stabiliteit geeft. De gedempte premie over 2020 bedroeg 16,9% exclusief de 0,3%-punt extra werkgeverspremie en de 1%-punt opslag voor de verbetering van de premiedekkingsgraad. In 2020 was de feitelijke pensioenpremie hoger dan de gedempte premie. Hiermee voldoet het Fonds aan de eisen van de Pensioenwet. De premiedekkingsgraad (de feitelijke premie gedeeld door de inkoop op markt-rente) was voor 2020 64,6%. Dit betekent dat de premie in elk geval niet heeft bijgedragen aan herstel van de dekkingsgraad.

Ter verbetering van de premiedekkingsgraad is per 1 januari 2018 besloten om de helft van de mogelijke verlaging van de premie die wordt veroorzaakt door de ophoging van de fiscale pensioenrichtleeftijd niet in de premie te verwerken. De verhouding tussen de feitelijke premie € 53.981 en de gedempte premie € 46.773 is groter dan de verhouding tussen de feitelijke premie van 18,2% en gedempte premie 16,9%. Het verschil wordt veroorzaakt doordat de gedempte premie van 16,9% de ex-ante gedempte premie is waarbij in de kostenopslag géén rekening is gehouden met de vrijval uit de kostenvoorziening.

De premiedekkingsgraad wordt als volgt berekend:

Feitelijke premie	53.981	
Minus bedragen voor risico deelnemers	195	
Minus opslag voor uitvoeringskosten	965	
	52.821	(A)
Actuarieel benodigd (77.009 + 4.721)	81.730	(B)
Premiedekkingsgraad per 31 december 2020	A uitgedrukt in B	64,6%

Actuariële grondslagen

De kostenvoorziening moet toereikend zijn om de pensioenverplichtingen en de uitvoeringskosten af te dekken. Dit voor het geval dat de situatie zou ontstaan dat de sponsor weg zou vallen. Op advies van de adviserend actuaris is de kostenvoorziening

in 2019 onderzocht en dit zal de komende jaren worden herhaald. Vanaf 2019 is op basis van het onderzoek een kostenvoorziening van 2,3% door het Bestuur vastgesteld.

Rijswijk, 10 juni 2021

Bestuur Stichting Pensioenfonds TNO

drs. Suzanne van Kooten
Voorzitter

Nancy Westerlaken MSc
Secretaris

Een goed en stabiel pensioen voor onze pensioengerechtigden van nu én van de toekomst, dat is waar wij voor staan. Soms zijn wettelijke wijzigingen nodig om dat te borgen. Dat is goed, want uiteindelijk gaat het over jouw pensioen, jouw toekomst.

Life & Pension, maart 2020, 'Kort nieuws: cijfers'

Verantwoording en toezicht

Verantwoordingsorgaan

Oordeel Verantwoordingsorgaan 2020

Inleiding

In lijn met de Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen heeft het Verantwoordingsorgaan (VO) als wettelijke taak jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het Bestuur, over het door het Bestuur gevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst met de nadruk op de evenwichtigheid tussen de verschillende belanghebbenden.

Activiteiten en bronnen van oordeelsvorming

Algemeen

Het VO bestaat uit negen leden, drie werknemersleden, drie werkgeversleden en drie gepensioneerde leden. Er zijn in 2020 geen wijzigingen geweest in de samenstelling van het VO. Het VO is op dezelfde wijze georganiseerd als het Bestuur met dezelfde commissies. De commissies van het VO kunnen desgewenst in overleg gaan met de commissies van het Bestuur.

Overige activiteiten

Het overleg en de samenwerking van het VO met het pensioenfondsbestuur heeft een open karakter. Het voltallige VO heeft een tweetal overlegvergaderingen gehad met een delegatie van het Bestuur en de directie. Daarnaast heeft een tweetal overlegvergaderingen plaatsgevonden met de Raad van Toezicht. Voorts is op regelmatige basis overleg gevoerd tussen de voorzitters van Bestuur en van het VO alsmede tussen het dagelijks bestuur van het VO en de directie.

Uitgebrachte adviezen, bevindingen en aanbevelingen

Het VO heeft in 2020 een tweetal adviezen afgegeven. De adviesaanvragen hadden betrekking op het pensioenreglement 2020 en de premie voor 2021 en verder.

1. Advies pensioenreglementen 2020

Het belangrijkste element uit de aanvraag had te maken met de temporesering van de ophoging van de AOV in relatie met de TOP-regeling en het overbruggingspensioen. Omdat slechts een klein deel van de belanghebbenden erdoor geraakt wordt, kon het VO het standpunt van het Bestuur volgen.

2. Advies premie vanaf 2021

Uitgangspunt voor deze aanvraag is het resultaat van de onderhandelingen van de sociale partners. Er zijn informatiesessies geweest waar ook het VO bij betrokken is geweest. De sociale partners hebben een akkoord bereikt over een lager opbouwpercentage en een hogere premie met inachtneming van de geïntroduceerde staffel voor de premiedekkingsgraad van het Fonds. Het VO heeft vastgesteld dat het akkoord van de sociale partners alle betrokkenen op een andere wijze raakt. Het was hierbij een uitdaging voor het VO om de onderbouwing voor de evenwichtigheid te volgen. Het VO is tot zijn advies gekomen na een aantal aanvullende gesprekken met Bestuur en directie. Het VO ziet dit premiebesluit als onderdeel van de transitie naar een nieuw pensioenstelsel.

Bij het formuleren van het oordeel heeft het VO gebruik gemaakt van onder andere het jaarverslag 2020, de rapportages en de

bijeenkomsten met de adviserend, uitvoerend en certificerend actuarissen, de accountant en de Raad van Toezicht.

Bevindingen over beleid en uitvoering 2020

Communicatieplan

Het VO heeft geconstateerd dat in 2020 actief uitvoering is gegeven aan het communicatieplan. Dat zien we onder andere aan de inhoud van de pensioenkranten, de nieuwsberichten en het organiseren van een webinar voor de belanghebbenden. Tijdens de coronacrisis is regelmatig informatie op de website geplaatst. Het VO adviseert het Bestuur om de tevredenheid en de wensen van de belanghebbenden regelmatig te peilen.

Rendement versus kosten en risico

Het VO is verheugd dat door het Bestuur een discussienota is opgesteld over risico, rendement en kosten en dat het een bestuurlijke prioriteit is. Dit thema zal blijvend aandacht vragen door de relatie tussen rendement en vermogensbeheerskosten. Het thema en de uitvoering ervan zal blijvend gevolgd worden.

Pensioenambitie

Het VO constateert dat de ambitie voor een waardevast pensioen, evenals de opbouw tot 70% van het middelloon door de verlaagde opbouw voor de huidige actieven, niet worden gehaald totdat er een nieuw pensioencontract is doorgevoerd.

In ieder geval tot de introductie van dat nieuwe pensioencontract constateert het VO dat er op dit moment geen zicht is op indexatie en geeft ter overweging of het strategisch hoofdpunt nummer 3 “Voldoende kans op waardevastheid van de pensioenen” wat betreft de haalbaarheid van deze ambitie voor alle belanghebbenden toe te lichten.

Duurzaamheid

Het Bestuur heeft het ESG-plan uitgevoerd volgens planning. Er zijn concrete stappen gemaakt onder andere door aanscherping van het uitsluitingsbeleid en keuze voor relevante UN Global principles. ESG is geïntegreerd in het beleggingsbeleid. Het VO vraagt aandacht voor het meten van de resultaten van het beleid.

Coronapandemie

Door de onzekerheden bij de uitbraak begin 2020 van deze pandemie is het crisisplan in werking gesteld en adequaat uitgevoerd. Aan het eind van het jaar bleek dat de portefeuille een positief rendement heeft gerealiseerd, ondanks de crisis, door zowel een positief resultaat op beleggingen als mede een stijgende rentestand.

Aanbevelingen aan het Bestuur

Het VO waardeert de samenwerking met en de openheid van Bestuur en directie. De complexe materie vraagt ten aanzien van de beoordeling van de belangenafweging veel achterliggende informatie. In het proces vraagt dat extra afstemming en interactie met Bestuur en directie om alle informatie zo tijdig en volledig mogelijk te ontvangen. Met het oog op het nieuwe pensioencontract heeft dit blijvend aandacht nodig.

Conclusie en Oordeel

Het VO is van oordeel dat het Bestuur haar taken in 2020 op een verantwoorde wijze heeft uitgevoerd en dat, op basis van de beschikbare informatie, bij het uitgevoerde beleid en de beslissingen in 2020 door het Bestuur een evenwichtige belangenafweging heeft plaatsgevonden en is gedocumenteerd.

Bestuursreactie

Het Bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2020 en waardeert de opmerkingen hierover. Het Bestuur onderschrijft de aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan met betrekking tot de complexiteit van de beoordeling van belangenafweging, met name in het kader van het nieuwe pensioenstelsel.

Het Bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor haar constructieve bijdragen en verantwoording zoals bij de totstandkoming van het advies voor de premie 2021. De door het Verantwoordingsorgaan benoemde aanbevelingen, waaronder het

peilen van de tevredenheid bij deelnemers, zijn reeds (deels) opgevolgd en de voortgang zal op de gebruikelijke wijze met het Verantwoordingsorgaan worden gedeeld. Dat geldt ook voor het toelichten van de pensioenambitie en het meten van de resultaten van het ESG-beleid. In de loop van de tijd zal het Bestuur hierop terugkomen.

Het Bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor zijn betrokkenheid en de goede samenwerking in het afgelopen jaar. In 2021 hoopt het Bestuur de samenwerking met het Verantwoordingsorgaan op een constructieve en effectieve wijze voort te zetten.

“Voor alle mogelijke gebeurtenissen geldt dat we ons zo goed mogelijk hebben voorbereid en alert zijn op wat er gebeurt. En uiteraard mag je van mij verwachten dat ik je gedurende het jaar op de hoogte houd van alle ontwikkelingen.”

Kostijn van Gerven, Life & Pension, maart 2020, ‘Hoe staat Pensioenfonds TNO ervoor?’

Raad van Toezicht

Verslag van de Raad van Toezicht van Pensioenfonds TNO

Inleiding

Het vorige verslag kwam tot stand gedurende de Covid-19-crisis. Op dat moment hadden we de hoop dat de lockdown slechts een korte tijd zou duren. Inmiddels, terugkijkend op het verslagjaar 2020, weten we dat met een korte onderbreking het gehele jaar gekenmerkt is door Covid-19. De Raad van Toezicht heeft kunnen vaststellen dat in dit bijzondere jaar alle geledingen van het Fonds op een adequate wijze hebben gereageerd en mede dankzij de werkzaamheden van het crisisteam goed gefunctioneerd. De basis hiervoor ligt in de wijze waarop het Fonds is georganiseerd en functioneert in 'gewone tijden'. De raad is over de effecten van de crisis, de crisiscommunicatie, de ontwikkeling van de dekkingsgraad in het bijzonder en de activiteiten van Bestuur en bureau goed op de hoogte gehouden.

De Raad van Toezicht kwam in 2020 vijfmaal bijeen, ook met het dagelijks bestuur. Begin 2021 heeft de raad een zelfevaluatie gedaan over het verslagjaar. Leden van de raad woonden gedurende het verslagjaar vergaderingen van Bestuur en commissies bij, voerden overleg met het Bestuur van TNO en overlegden met het VO. Op bilaterale basis vonden gesprekken plaats met de directie en medewerkers van het bestuursbureau. De raad heeft toegang tot alle fondsdocumentatie en ervaart een open en communicatieve cultuur bij het beschikbaar stellen van documentatie en het toelichten van achtergronden.

Per hoofdstuk van dit verslag zijn steeds waarnemingen en waar relevant aanbevelingen opgenomen. Deze aanbevelingen kunnen worden gezien als aandachtspunten voor het Bestuur van het Fonds.

A. Functioneren van de governance Waarnemingen

Binnen het Pensioenfonds TNO zijn alle relevante bestuurlijke organen goed neergezet. Deze staan in de juiste verhouding tot elkaar (adviserend, besluitvormend, uitvoerend, toezichhoudend). In de statuten en reglementen van het Fonds is deze opzet terug te vinden. De opzet is systematisch

beschreven met referenties naar de wettelijke kaders die daarbij steeds leidend zijn.

Het Bestuur nam de verbetervoorstellen uit de zelfevaluatie 2019 op in acties gedurende het verslagjaar.

Ten aanzien van herbenoemingen in het Bestuur is het goed om de rol van de Raad van Toezicht in de procesgang te vermelden. Dit punt is door Bestuur en Raad van Toezicht besproken. Uitdaging blijft de pensioen- en beleggingsinhoudelijke kennis en ervaring op het vereiste niveau in het Bestuur aanwezig te laten zijn. (Aspirant-) bestuurders volgen maatwerk-opleidingen en de inzet daarvoor is groot. Het is niettemin goed om te blijven beseffen dat bestuurders geen beroepservaring hebben in deze materie. Het Bestuur heeft dergelijke praktijkervaring dan ook rondom zichzelf georganiseerd, voornamelijk met het bestuursbureau en met adviseurs, waar goede interactie mee plaats heeft. Dit jaar hebben enkele bestuurswisselingen plaatsgevonden. Het is wederom gelukt geschikte kandidaten te vinden.

B. Functioneren van het Bestuur Waarnemingen

Het Fonds heeft zijn zaken goed op orde en het Bestuur is in control van alle processen. Dit blijkt uit de periodieke beoordeling van de fondsdocumenten door het Bestuur op actualiteit en consistentie en de gestructureerde beoordeling van rapportages van SLA's en contracten.

Het Bestuur heeft strategische thema's geformuleerd voor 2020:

Anticiperen op eventuele stelselwijziging; Premiediscussie; Update successieplanning met opleidingsplan; Verhouding kosten-rendement-risico; Kaderstelling v.w.b. risicobereidheid; SDG's selecteren i.o.m. TNO.

Wij hebben geconstateerd dat aan elke van deze prioriteiten gedurende het jaar aandacht gegeven is.

De sleutelfunctiehouders hebben gedurende het hele jaar hun taak vervuld en rapporteren daar regelmatig over. Onze indruk is dat hun rol geïntegreerd raakt in de besturing van het Fonds.

De bestuurscommissies functioneren naar behoren. Zij behandelen de inhoudelijke materie die bestuurlijk ter tafel komt en de verantwoording die betrekking heeft op de mandatering aan het bestuursbureau. De agendering en dialogen in de CPB zijn relevant en gedegen. De onderlinge verhoudingen in de commissie zijn open en respectvol. Er vindt een goede bewaking plaats van de afronding van punten met een duidelijke standpuntbepaling c.q. advisering.

Het valt op dat de onderwerpen in de BAC een grote diepgang kennen zonder dat daarbij de bovenliggende agenda van besluitvorming en bestuurlijke afwegingen uit het oog worden verloren. Het bestuursbureau is aanwezig in de commissievergaderingen en bewaakt deze verbinding tussen detail en bestuurlijk proces nadrukkelijk en heel adequaat. Dit lijkt geheel natuurlijk te verlopen.

Het Bestuur wordt ondersteund door een efficiënt en daadkrachtig bestuursbureau. Het bureau dankt die kracht in de eerste plaats aan sterke bemensing. Het eerder door de raad gesignaleerde keyman risk is van een adequate analyse voorzien. Ook is in afdoende mate aangegeven hoe voorzien is in voldoende continuïteit op cruciale functies.

De betreffende analyse bevat een nuttige beoordeling van de effectiviteit en de toekenning van verantwoordelijkheden. Verder komen de beheersing van mogelijke belangenconflicten en goede managersselectie aan bod. De kwetsbaarheden worden ook onderkend.

Aanbeveling

Het Bestuur kan de verbinding tussen de inhoud die in de commissies voorbij komt en de relevantie daarvan voor besluitvorming en bestuurlijke afwegingen specifiek in zijn zelfevaluatie betrekken. Ter beoordeling is hoe deze is geborgd en of het voldoende is geborgd.

Specificeer een doelniveau van de managersselectie, bijvoorbeeld 'second quartile' en borg dat via een reguliere toetsing in de BAC. Het Bestuur heeft een kien oog voor mogelijke belangenconflicten, maar ook deze borging kan een vast onderdeel van de BAC-agenda zijn.

C. Algemene gang van zaken in het Fonds

Waarnemingen

Het jaar heeft in het teken gestaan van de Covid-19. Het Bestuur heeft het crisisteam in werking gesteld. Dit heeft naar onze waarneming naar behoren gefunctioneerd. Sinds oktober was er geen aanleiding het team bijeen te laten komen. Op 28 januari 2021 heeft het Bestuur formeel besloten om de (acute) crisissituatie – die is gestart vanaf het begin van de coronacrisis – te beëindigen. Conform het crisisplan heeft na het beëindigen van de crisissituatie een evaluatie plaats gevonden, waaruit bleek dat het crisisplan en de triggers goed hebben gefunctioneerd.

Het Fonds is gedurende het verslagjaar gestart met een oriëntatie op de toekomstige wijzigingen in het kader van het Pensioenakkoord. Hiertoe is een overleg van het Fonds met sociale partners gestart. Het Fonds acteert in deze proactief. Het Bestuur is bezig om alle elementen die een rol spelen bij het nieuwe pensioencontract te inventariseren en heeft een planning opgesteld, waarbij ook de rol van het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht wordt benoemd.

De operationele contacten met AZL zijn goed geborgd.

De kosten die het Fonds maakt in zijn bedrijfsvoering zijn uit te splitsen in twee categorieën. De beleggingskosten belopen 0,78% van het belegd vermogen. Dat is een flinke kostenpost, die moet worden gezien in het licht van de complexiteit van de portefeuille. Andere fondsen die een vergelijkbare portefeuille beheren hebben met vergelijkbare kosten te maken. Het is aan het Bestuur te bewaken dat de kosten te rechtvaardigen zijn door een combinatie van hogere beleggingsopbrengsten en uitgebreidere risicospreiding van de portefeuille.

De andere kosten betreffen die voor de administratie van de pensioenen (€ 1,3 miljoen) en van het bestuursbureau (€ 2,0 miljoen). Beide zijn gematigd te noemen en passend voor het Fonds.

De haalbaarheidstoets 2020 toont dat de marges waar het Fonds zich in beweegt dun zijn. Bij verslechterende marktomstandigheden in de loop van 2021 is het denk-

baar dat de resultaten van een volgende toetsing buiten acceptabele kaders valt.

D. Cultuur en gedrag

Waarnemingen

De verbinding met de sponsor TNO, medewerkers en oud-medewerkers is groot. Dat blijkt onder andere uit de beschikbaarheid van meerdere kandidaten voor vrijkomende bestuursfuncties. Ook de opkomstpercentages bij bestuursverkiezingen zijn hoger dan bij andere pensioenfondsen. De betrokkenheid van de verschillende organisatieonderdelen is eveneens groot. Het Pensioenfonds leeft binnen alle verschillende onderdelen van de TNO-organisatie.

E. Communicatie

Waarnemingen

Het Bestuur heeft een heldere en duidelijke communicatie.

Het Bestuur heeft verdere uitvoering gegeven aan het communicatiebeleidsplan 2019-2020. Ook is in dit plan een aantal evaluatiecriteria toegevoegd om per onderdeel het bereik, de impact en de relevantie te kunnen gaan evalueren.

In het verslagjaar zijn afspraken gemaakt met de werkgever over de te verstrekken gegevens indien deelnemers gebruik willen maken van de vrijwillige DC-regeling.

Het Bestuur heeft besloten de klanttevredenheid in 2021 weer te gaan peilen. De vorige peiling dateert van 2018.

In de digitale pensioenkrant wordt de informatie zoveel mogelijk ook gelaagd gebracht. Naar aanleiding van het tevredenheidsonderzoek is een traject gestart om te bepalen op welk vlak er ontwikkeling/verbetering kan worden aangebracht in de communicatie rond de life events.

Het Fonds maakt ook wat betreft communicatie naast AZL gebruik van externe professionals.

Het Bestuur communiceert transparant over haar beleid en draagt zorg voor de benodigde kennis op dit gebied. De Raad van Toezicht is van oordeel dat op zorgvuldige wijze invulling wordt gegeven aan de communicatie naar deelnemers. Er is een continue ontwikkeling en actualisering zichtbaar in het beleid en de gekozen beleidsinstru-

menten. In dit kader constateert de Raad van Toezicht dat het Fonds in 2020 de digitalisering verder heeft doorgevoerd door de introductie van een planningstool, die het handelingsperspectief van de deelnemer vergroot ('Ken je pensioen'). Ook is een onderzoek onder deelnemers verricht naar de risicohouding voor de DC-regeling.

F. Naleving Code Pensioenfondsen

Waarnemingen

In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de toepassing van de Code Pensioenfondsen. Volgens norm 47 van de Code Pensioenfondsen betreft het intern toezicht deze Code bij de uitoefening van zijn taak. De toelichting bij deze norm geeft aan dat het Intern Toezicht jaarlijks bij voorkeur in het jaarverslag rapporteert aan de hand van acht thema's van de Code Pensioenfondsen op welke wijze de Code binnen het Pensioenfonds wordt nageleefd en toegepast. Onderstaand wordt hier per thema nader op ingegaan.

1 Vertrouwen waarmaken.

De Raad van Toezicht constateert dat er sprake is van een adequaat Bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement. De drie onderwerpen zijn elders in ons rapport inhoudelijk aan de orde gekomen.

2 Verantwoordelijkheid nemen.

Dat het Bestuur zijn verantwoordelijkheid neemt voor de uitvoering van de pensioenregeling, blijkt uit de wijze van monitoring van de uitvoering en de zorgvuldige vastlegging van het beleid en van de kaders voor uitvoering ervan. Voorts geeft ook de instelling en werking van het crisisteam in verband met corona blijk van een adequate aanpak.

3 Integer handelen.

De Raad van Toezicht neemt waar dat er een cultuur bestaat waarin de aandacht voor integriteit en compliance vanzelfsprekend is. Compliance staat standaard op de agenda en via de compliance officer wordt dit jaarlijks onderzocht en van een oordeel voorzien.

4 Kwaliteit nastreven.

De Raad van Toezicht constateert dat het Fonds hoge kwaliteitseisen stelt, daarop beleid voert en in de kern functioneert als een 'lerende organisatie'. Dit blijkt uit de

vastgestelde strategische hoofddoelen en de bestuurlijke prioriteiten die jaarlijks worden vastgesteld. Beleid wordt daarbij niet alleen vastgesteld en periodiek geëvalueerd, maar de uitvoering wordt ook gemonitord. Eveneens is sprake van periodieke zelfevaluatie van Bestuur en commissies.

5 Zorgvuldig benoemen.

De toelichting bij dit thema is van toepassing op het Fonds. Het Fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoeming en ontslag. Er wordt tijdig geacteerd en de procedure is goed vastgelegd. Voorts wordt gezorgd voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het Fonds, waarbij gewerkt wordt met aspiranten om dit te optimaliseren.

6 Gepast belonen.

De Raad van Toezicht constateert dat het beloningsbeleid gebaseerd is op de richtlijnen van de Pensioenfederatie en daarmee ook in overeenstemming is met de toelichting in de Code dat het beleid verantwoord en beheerst is. Het Bestuur is intrinsiek gericht op kwaliteit en consistentie. Aan successie wordt goed aandacht besteed.

7 Toezicht houden en inspraak waarborgen.

De Raad van Toezicht heeft alle mogelijkheden zijn taak goed uit te oefenen en zo ook de kwaliteit en integriteit van de bedrijfsvoering te beoordelen. De Raad van Toezicht heeft toegang tot fondsdocumentatie, voert gesprekken met alle relevante organen van het Fonds en woont in de loop van het verslagjaar vergaderingen van Bestuur en commissies bij. Ook vindt eenmaal per jaar een gesprek met het Bestuur van TNO plaats.

8 Transparantie bevorderen.

De Raad van Toezicht ervaart een grote mate van openheid, waarbij ook helder gecommuniceerd wordt over missie, visie, strategie en het risicomanagement. Verantwoording wordt afgelegd aan het Verantwoordingsorgaan (en daarmee aan de werkgevers) en in het jaarverslag, maar even belangrijk voor de Raad van Toezicht is de bereidheid tot dialoog gedurende het jaar.

Vastgesteld wordt dat jaarlijks wordt geïnventariseerd in hoeverre het Fonds conform artikel 107 van de Pensioenwet voldoet aan de Code Pensioenfonds. Met uitzondering van de normen 34 en 39 wordt aan de

Code voldaan. De afwijking van deze twee normen is toegelicht.

G.Adequate risicobeheersing

Waarnemingen

Integraal risicomanagement is in het bijzonder verankerd in de artikelen 33 (waarborging goed bestuur) en 143 Pensioenwet (beheerste en integere bedrijfsvoering).

Jaarlijks voert het Bestuur een risicoanalyse uit (SIRA en FIRM), waar alle facetten van het Fonds worden geraakt. Alle bestuurders zijn specifiek hiervoor geïnterviewd. Ten aanzien van de onderdelen die raken aan 'goed bestuur' hebben we in het voorgaande de relevante punten benoemd.

Geconstateerd wordt dat de ERB parallel aan de ALM-studie zal worden uitgevoerd. Eind december is de opzet en de centrale vraag besproken. De Raad van Toezicht zal de uitvoering en uitkomsten volgen en daarmee aan alle typen risico aandacht besteden.

De operationele risico's bij geselecteerde en te selecteren managers verdienen het meer aandacht te krijgen. Dit betreft onderwerpen zoals afscheiding van vermogens, nakoming wet- en regelgeving, IT-risico's en continuïteitsrisico's bij de managers. Met de PEC beschikt het Fonds over veel expertise, die in staat is om dergelijke risico's via een systematisch proces te beheersen. Ook is het aan te bevelen meer kennis over operationele risico's in huis te krijgen, bijvoorbeeld door te leren van een eenmalig aan te stellen gespecialiseerde partij.

Aanbevelingen

Het Bestuur kan de PEC aangeven operationele risico's bij partijen aan wie is uitbesteed specifiek onder de loop nemen. Verder kan het bestuursbureau kennis van operationele risico's uitbreiden.

H.Evenwichtige belangenafweging

Waarnemingen

Evenwichtige belangenafweging staat goed op het vizier van het Bestuur.

Op grond van de notulen is met redelijke zekerheid vast te stellen dat bestuurders zich naar het belang van het Fonds als geheel richten.

In discussies binnen het Bestuur komt een enkele keer de verschillen tussen deelgroe-

peringen aan de orde. Het Bestuur gaat daar evenwichtig mee om. Er zijn geen spanningen vanuit een van de geledingen waargenomen.

In de voorleggers is een “beoordeling evenwichtige belangenafweging” opgenomen. Hiermee is telkens bij oordeelsvorming en besluitvorming benoemd of en op welke manier van sprake is van evenwichtige belangenafweging. Dit bevordert de aandacht hiervoor in het Bestuur.

Het Bestuur heeft, naar aanleiding van een eerder aandachtspunt van de Raad van Toezicht, de intentie uitgesproken de afwegingen met betrekking tot de overwogen alternatieven uitgebreider in de voorleggers vast te leggen.

I. Speerpunten

Ten aanzien van de speerpunten 2020 constateert de Raad van Toezicht het volgende.

De Raad van Toezicht heeft zich in het verslagjaar gebogen over de invulling van IORP II. De sleutelfunctiehouder audit is in het Bestuur belegd, de sleutelfunctiehouder risicomanagement bij de integraal risicomanager. Als sleutelfunctiehouder actuaar is de certificerend actuaar benoemd.

Om de werking van deze functies te beoordelen zijn gesprekken gevoerd met de benoemde sleutelfunctiehouders risicobeheer en audit. De raad constateert dat de werkzaamheden van sleutelfunctiehouders steeds verder geïntegreerd raken in de algemene besturing van het Fonds.

De raad heeft in het verslagjaar de vaststelling van de premiehoogte gevolgd middels gesprekken met Bestuur en directie en kennisname van documentatie. Daarbij is geconstateerd dat sprake is van een zorgvuldig proces met prima informatievoorziening naar alle geledingen.

De volgende speerpunten zijn voor 2021 vastgesteld:

- 1) De transitie naar het nieuwe pensioencontract, inclusief het hele proces daaromheen, waaronder de rol van het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht hierin;
- 2) Het ESG-beleid;
- 3) De invulling van de Eigenrisicobeoordeling.

Bestuursreactie

Het Bestuur spreekt zijn waardering uit voor de inspanningen van de Raad van Toezicht in de afgelopen periode en dankt de leden van de Raad van Toezicht voor hun waardevolle bijdrage. Het Bestuur zal zorg-

dragen voor de opvolging van de verschillende aanbevelingen en dit toevoegen aan het jaarplan van 2021. Over de voortgang zal de Raad van Toezicht periodiek worden gerapporteerd.

*“Ik wil dat anderen die
getrouwd zijn dit ook weten.”*

*‘Ineens was mijn pensioen gehalveerd’, interview over de impact
van scheiden op je pensioen in de Life & Pension, maart 2020*

Jaarrekening

“We nemen geen grote risico’s. Daarmee voorkomen we ook onverwacht grote verliezen. Door die keuze zitten wij als Pensioenfonds TNO aan de goede kant. De kans op korten is bij ons voorlopig klein.”

Kostijn van Gerven, Life & Pension, maart 2020,

‘De wereld van pensioenen gaat veranderen’

Balans

(na bestemming saldo; in duizenden euro's)

Activa	2020	2019
Beleggingen voor risico Pensioenfonds [1]		
Onroerende zaken	169.802	183.976
Aandelen	1.073.367	904.788
Vastrentende waarden	2.309.902	2.327.143
Derivaten	207.070	180.340
Overige beleggingen	388.334	256.972
	4.148.475	3.853.219
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Onroerende zaken	5.437	5.759
Aandelen	39.828	41.330
Vastrentende waarden	79.322	77.387
Overige	3.140	3.221
	127.727	127.697
Vorderingen en overlopende activa [3]	384	795
Liquide middelen [4]	62.312	31.749
Totaal activa	4.338.898	4.013.460

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2020	2019
Reserves		
Fondsvermogen [5]	234.016	285.289
	234.016	285.289
Technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds		
Technische voorziening pensioenverplichtingen [6]	3.742.295	3.417.833
Overgangsverplichtingen Levensloopregeling [7]	32	49
	3.742.327	3.417.882
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [8]	127.727	127.697
Derivaten [9]	63.918	42.995
Kortlopende schulden en overlopende passiva [10]	170.910	139.597
Totaal passiva	4.338.898	4.013.460

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro's)

	2020	2019
Beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfonds [11]		
Directe beleggingsopbrengsten	19.471	31.996
Indirecte beleggingsopbrengsten	301.412	427.894
Kosten van vermogensbeheer	-8.400	-8.180
	312.483	451.710
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [12]		
Indirecte beleggingsopbrengsten	8.610	19.240
	8.610	19.240
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [13]	62.377	57.528
Premiebijdragen voor risico deelnemers [14]	195	142
Saldo van overdrachten van rechten [15]	892	-840
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers [16]	-8.775	-6.991
Pensioenuitkeringen [17]	-99.356	-97.543
Mutatie overige voorzieningen [18]		
Pensioenopbouw	-87.567	-67.645
Indexering en overige toeslagen	-3	-16.285
Kanssystemen	1.008	502
Rentetoevoeging	11.118	7.033
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	99.343	97.556
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	546	806
Wijzigen marktrente	-435.821	-449.737
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.076	720
Wijziging actuariële uitgangspunten	87.303	-10.006
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	687	-122
	-324.462	-437.178

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2020	2019
Mutatie overgangsverplichtingen Levensloopregeling [19]	17	26
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [20]	-30	-12.391
Herverzekering [21]	2	3
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [22]	-3.242	-3.263
Overige baten en lasten [23]	16	122
Saldo van baten en lasten	-51.273	-29.435
Bestemming van het saldo		
Fondsvermogen	-51.273	-29.435
	-51.273	-29.435

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro's)

	2020	2019
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	54.203	49.775
Afkopen regeling TOP, Netto Pensioen en Extra Pensioen	8.591	7.243
Overgenomen pensioenverplichtingen	2.499	1.978
Overige	13	174
	65.306	59.170
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-99.321	-97.589
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.761	-3.384
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-3.364	-3.068
Overige	0	-3
	-104.446	-104.044
Totaal pensioenactiviteiten	-39.140	-44.874
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Verkopen en aflossingen beleggingen	6.001.873	2.123.691
Directe beleggingsopbrengsten	19.470	31.996
	6.021.343	2.155.687
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-5.943.189	-2.095.170
Kosten van vermogensbeheer	-8.451	-9.980
	-5.951.640	-2.105.150
	69.703	50.537
Mutatie liquide middelen	30.563	5.663
Saldo liquide middelen 1 januari	31.749	26.086
Saldo liquide middelen 31 december	62.312	31.749

Grondslagen

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Het Fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41150258.

Het Bestuur heeft op 10 juni 2021 de jaarrekening opgemaakt.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 boek 2 BW vereist dat het Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren, die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen, die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Het Koninklijk Actuarieel Genootschap heeft in 2020 de prognosetafel AG2020 gepubliceerd. Het Fonds heeft besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Daarnaast heeft het Fonds ook de ervaringssterfte aangepast. Beide aanpassingen zijn in 2020 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2020 is de voorziening pensioenverplichtingen verlaagd met € 80.192 als gevolg van de aanpassing van de prognosetafel en verlaagd met € 7.111 als gevolg van de aanpassing van de ervaringssterfte. Het totale effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening ad € 87.303 is in 2020 als mutatie in het resultaat verwerkt.

Saldering activa en passiva

De activa en passiva worden gesaldeerd als netto bedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen.

De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Grondslagen voor de waardering

De pensioenbeleggingen en technische voorzieningen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige vorderingen, overlopende activa en schulden worden in eerste instantie gewaardeerd op basis van actuele waarde. Indien dit niet mogelijk is worden ze gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Valuta

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden euro's tenzij anders vermeld. Activa en passiva in vreemde valuta zijn tegen de ultimo van het verslagjaar geldende koersen omgerekend in euro's. Daarbij wordt rekening gehouden met eventuele termijncontracten in vreemde valuta. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Valutaverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Vastgoed

Het direct Vastgoed is gewaardeerd op de actuele waarde, gebaseerd op onafhankelijke externe taxaties, welke eenmaal in de vijf jaar worden gehouden. Het indirect Vastgoed is eveneens gewaardeerd op actuele waarde tegen geldende beurskoersen. Indien geen beursnotering voor handen is, wordt zoveel mogelijk de actuele waarde gebaseerd op het evenredig deel van de netto vermogenswaarde van het Vastgoed dat getoetst wordt door de externe accountants.

Aandelen, obligaties, Private Equity en hedge funds

Deze worden gewaardeerd op actuele waarde. De actuele waarde is de beurswaarde ultimo van het jaar. Bij de waardering van Private Equity wordt, indien beurswaardering ontbreekt, zoveel mogelijk de actuele waarde gebaseerd op het evenredig deel van de netto vermogenswaarde van de Private Equity, hetgeen getoetst wordt door de externe accountants.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingssystemen. De waarde van de derivaten is opgenomen onder de pensioenbeleggingen (tenzij een schuld) en de resultaten van de derivaten zijn opgenomen onder de indirecte beleggingsopbrengsten.

Voorziening pensioenverplichtingen

De actuele waarde van de voorziening pensioenverplichtingen wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2020. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstrekken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het Bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen wordt tevens rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid. Bij de bepaling van de actuairale uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende belangrijkste actuairale grondslagen en veronderstellingen:

Intrest

De rentetermijnstructuur ultimo 2020 zoals gepubliceerd door DNB.

Sterfte

Prognosetafel AG2020 (startjaar 2021) met toepassing van fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van een externe maatstaf gebaseerd op economische klassen.

Gehuwdheid

Vóór de pensioendatum wordt gereserveerd op basis van het onbepaalde partnersysteem, met leeftijdsafhankelijke huwelijksfrequenties. Na pensioendatum wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partnersysteem.

Slotuitkering

De opslag in het kader van slotuitkeringen bedraagt 0,4%. Deze opslag is alleen van toepassing op het levenslang ouderdomspensioen.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

Leeftijden worden in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 2,5 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening voor risico fonds is een kostenvoorziening begrepen van 2,3% van de nettovoorziening.

Overgangsverplichtingen levensloopregeling

In verband met de invoering van de levensloopregeling zijn overgangsregelingen getroffen voor medewerkers in dienst voor 1 januari 2006 en geboren op of na 1 januari 1950 en voor 1 maart 1957, die voor het Pensioenfonds uit de hiervoor bestemde voorziening worden voldaan. De contante waarde van deze verplichtingen is actuariael bepaald en als voorziening opgenomen.

Verplichting Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP) en Extra Pensioen

De waardering van de voorzieningen voor risico van deelnemers uit de Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen wordt bepaald door de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen. Vanaf 2012 worden er geen premies meer gestort in de regeling TOP, dit is een gesloten regeling. Op 1 januari 2012 is er voor de deelnemers een vrijwillige regeling geïntroduceerd, te weten de Regeling Extra Pensioen. Het betreft een regeling voor rekening en risico van de deelnemers, waarbij een kapitaal kan worden opgebouwd voor een extra pensioen. Vanaf 1 januari 2015 kunnen deelnemers met een pensioengevend inkomen boven de aftoppingsgrens (2020: € 110.111) gebruik maken van de Netto Pensioenregeling. Het betreft een vrijwillige regeling voor rekening en risico van de deelnemers, waarbij een netto kapitaal kan worden opgebouwd voor een netto pensioen.

Het vrijgekomen kapitaal van de regeling TOP kan worden gebruikt voor de inkoop van een tijdelijk ouderdomspensioen, dan wel een levenslang ouderdomspensioen. Voor de inkoop van een tijdelijk ouderdomspensioen gelden aangepaste tarieven waarover periodiek door het Bestuur wordt besloten. Voor de inkoop van een levenslang ouderdomspensioen gelden de reguliere actuariale tarieven. Ook bestaat de mogelijkheid om bij de aanwending van het kapitaal voor een andere pensioenuitvoerder te kiezen (shopmogelijkheid).

Grondslagen voor de resultaatbepaling

In de staat van baten en lasten worden de baten en lasten opgenomen die aan het boekjaar kunnen worden toegerekend. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de rekening van baten en lasten opgenomen onder aftrek van de kosten voor het vermogensbeheer. De opbrengsten van de beleggingen tijdelijk ouderdomspensioen worden geheel toegerekend aan de verplichtingen tijdelijk ouderdomspensioen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de balans

(in duizenden euro's)

Activa

[1] Beleggingen voor risico Pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2019	Aankopen/ Verstrekingen	Verkopen aflossingen	Indirecte beleggings- resultaten	Stand ultimo 2020
Onroerende zaken					
Directe vastgoedbeleggingen	3.950	0	0	0	3.950
Indirecte vastgoedbeleggingen	180.026	15.639	-14.279	-15.534	165.852
	183.976	15.639	-14.279	-15.534	169.802
Aandelen					
Aandelen beleggingsfondsen	904.788	454.378	-300.729	14.930	1.073.367
	904.788	454.378	-300.729	14.930	1.073.367
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	2.327.143	5.407.143	-5.514.299	89.915	2.309.902
	2.327.143	5.407.143	-5.514.299	89.915	2.309.902
Derivaten					
Rentederivaten	132.877	4.801	-86.013	77.913	129.578
Aandelenderivaten	0	1	0	10	11
Valutaderivaten	4.468	134	-22.204	31.165	13.563
	137.345	4.936	-108.217	109.088	143.152
Overige beleggingen					
Private Equity	256.972	61.094	-32.745	103.013	388.334
	256.972	61.094	-32.745	103.013	388.334
Totaal beleggingen voor risico Pensioenfondsen	3.810.224	5.943.190	-5.970.269	301.412	4.084.557
Derivaten opgenomen onder kortlopende schulden en overige passiva	42.995				63.918
Totaal beleggingen voor risico Pensioenfondsen activa zijde	3.853.219				4.148.475

Direct vastgoed

Dit betreft het kantoorpand te Rijswijk, dat deels wordt verhuurd. Huurcontracten zijn aangegaan voor 5 jaar. Het pand is voor het laatst in 2016 getaxeed.

Vastgoed

In de waardering van het vastgoed is ook een post liquide middelen opgenomen van € 0,1 miljoen.

Aandelen

In de waardering van de aandelen is ook een post liquide middelen opgenomen van € 1,7 miljoen.

Vastrentende waarden

In de waardering van de vastrentende waarden is ook een post liquide middelen opgenomen van € 9,1 miljoen en een post overige vorderingen van € 2,3 miljoen.

Derivaten

In de waardering van de derivaten is ook een post overige vorderingen opgenomen van € 0,04 miljoen.

Rentederivaten

Het betreft een 50-tal contracten met een looptijd tussen de 1 en 50 jaar.

Verpanding

Het Fonds heeft eind 2020 evenals in 2019, geen securities lending toegepast. Bij het afsluiten van derivaten contracten wordt onderpand gevraagd of gegeven. Dit kan zowel worden gegeven in stukken als in cash. Van de totale obligatieportefeuille is per 31 december 2020 € 68,4 mln. (2019: € 18,3 mln.) uitgegeven als onderpand. Het totale bedrag aan ontvangen onderpand per 31 december 2020 bedraagt € 68,4 mln. (2019: € 85,5 mln.). Hiervan is € 68,4 mln. (2019: € 85,4 mln.) ontvangen als cash collateral. Dit bedrag is zowel opgenomen in de post Obligatieportefeuille, als in de post Kortlopende schulden. De € 0 mln. (2019: € 0,2 mln) onderpand die is ontvangen in stukken is niet opgenomen op de balans. Als ontvangen collateral in stukken worden alleen hoogwaardige Europese staatsobligaties geaccepteerd.

Ultimo 2020	Directe marktnotering	Afgeleide marktnotering	Overige waardering- methoden	Totaal
Onroerende zaken	58.648	0	111.154	169.802
Aandelen	1.072.587	0	780	1.073.367
Vastrentende waarden	1.969.803	277.935	62.164	2.309.902
Derivaten	0	143.141	11	143.152
Private Equity	0	0	388.333	388.333
Overige	-103.906	0	0	-103.906
	2.997.132	421.076	562.442	3.980.650

De Totale beleggingen in bovenstaande levelindeling sluit niet aan bij de Totale beleggingen van het verloopoverzicht. Het verschil wordt veroorzaakt door de post Overige, die bestaat uit de kortlopende vorderingen en schulden en de liquide middelen met betrekking tot de beleggingen.

Ultimo 2019	Directe marktnotering	Afgeleide marktnotering	Overige waarderings- methoden	Totaal
Onroerende zaken	79.520	0	104.456	183.976
Aandelen	904.768	0	20	904.788
Vastrentende waarden	2.020.383	273.617	33.143	2.327.143
Derivaten	0	137.345	0	137.345
Private Equity	0	0	256.972	256.972
Overige	-102.866	0	0	-102.866
	2.901.805	410.962	394.591	3.707.358

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2019	Aankopen	Verkopen	Indirecte beleggings- resultaten	Stand ultimo 2020
Onroerende zaken					
Vastgoed beleggingsfondsen	5.759	1.046	-336	-1.032	5.437
	5.759	1.046	-336	-1.032	5.437
Aandelen					
Aandelen beleggingsfondsen	41.330	756	-5.260	3.002	39.828
	41.330	756	-5.260	3.002	39.828
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	77.387	7.712	-12.518	6.741	79.322
	77.387	7.712	-12.518	6.741	79.322
Overige					
Liquiditeitenfondsen	3.221	18.786	-18.766	-101	3.140
	3.221	18.786	-18.766	-101	3.140
Totaal beleggingen voor risico deelnemers	127.697	28.300	-36.880	8.610	127.727

De aankopen en de verkopen bevatten ook switches tussen de beleggingscategoriën. De omvang van deze switches is € 28.105. De zuivere stortingen in en onttrekkingen uit de regeling zijn € 195 respectievelijk € 8.775.

	2020		2019	
[3] Vorderingen en overlopende activa				
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	327		745	
Afrekening servicekosten	21		11	
Vooruitbetaalde bedragen volgend boekjaar	36		39	
Overige	4		4	
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend				
Banken	-4		-4	
Totaal vorderingen en overlopende activa		384		795
[4] Liquide middelen				
Depotbanken	59.037		28.538	
ING Bank N.V.	3.275		3.211	
		62.312		31.749
De liquide middelen zijn ter vrije beschikking van het Fonds.				
Reserves				
[5] Fondsvermogen				
Stand per 1 januari	285.289		314.724	
Saldobestemming boekjaar	-51.273		-29.435	
Stand per 31 december		234.016		285.289
Totaal eigen vermogen		234.016		285.289
<i>Het minimaal vereist vermogen bedraagt</i>	<i>4.028.205</i>	<i>104,1%</i>	<i>3.689.944</i>	<i>104,1%</i>
<i>Het vereist vermogen bedraagt</i>	<i>4.667.507</i>	<i>120,6%</i>	<i>4.223.248</i>	<i>119,1%</i>
<i>De dekkingsgraad is</i>		<i>106,0%</i>		<i>108,0%</i>
<i>De beleidsdekkingsgraad is</i>		<i>99,0%</i>		<i>107,1%</i>
De dekkingsgraad is vastgesteld als het totaal eigen vermogen gedeeld door de totale technische voorzieningen				

**Technische voorzieningen voor risico
Pensioenfonds**

[6] Technische voorziening pensioenverplichtingen

	2020	2019
Stand per 1 januari	3.417.833	2.980.655
Het verloop van de voorziening is als volgt:		
Pensioenopbouw	87.567	67.645
Indexering en overige toeslagen	3	16.285
Kanssystemen	-1.008	-502
Rentetoevoeging	-11.118	-7.033
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-99.343	-97.556
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-546	-806
Wijzigen marktrente	435.821	449.737
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	1.076	-720
Wijziging actuariële uitgangspunten	-87.303	10.006
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-687	122
Stand per 31 december	3.742.295	3.417.833

De duratie van de voorziening bedraagt 19,5
(2019: 18,9).

[7] Overige technische voorziening

Overgangsverplichtingen Levensloopregeling

Stand per 1 januari	49	75
Mutatie	-17	-26
	32	49

Totaal technische voorzieningen

3.742.327 **3.417.882**

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt
samengesteld:

Actieven	1.223.047	1.071.090
Gewezen deelnemers	1.007.581	906.505
Pensioengerechtigden	1.504.344	1.434.161
Overig	7.355	6.126
	3.742.327	3.417.882

[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

Stand per 1 januari	127.697	115.306
Stortingen	195	142
Onttrekkingen	-8.775	-6.991
Rendement	8.610	19.240

Stand per 31 december**127.727****127.697****[9] Negatieve derivaten**

Derivaten	63.918	42.995
-----------	--------	--------

63.918**42.995****[10] Kortlopende schulden en overlopende passiva**

Schulden inzake beleggingen (onderpand derivaten)	166.219	134.615
Belastingen en sociale premies	2.188	2.153
Vakantiedagen en salarissen	179	153
Kosten vermogensbeheer	1.191	1.242
Schulden aan aangesloten ondernemingen	337	330
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	179	135
Vooruit ontvangen bedragen volgend boekjaar	36	190
Overige schulden	581	779

170.910**139.597**

In de post Schulden inzake beleggingen is € 68 mln. ontvangen als cash collateral. Dit bedrag is zowel opgenomen in de post Vastrentende waarden, als in de post Kortlopende schulden.

Niet in de balans opgenomen direct opeisbare verplichtingen

Per 31 december 2020 heeft het Fonds openstaande direct opeisbare verplichtingen inzake:

1. Deelname in private equityfondsen voor een bedrag van € 151 mln. (2019: € 191 mln.).
2. Deelname in vastgoedfondsen voor een bedrag van € 3 mln. (2019: € 13 mln.).
3. Deelname in direct lendingfondsen voor een bedrag van € 98 mln. (2019: € 127 mln.).

Gebeurtenissen na balansdatum

UFR

De technische voorzieningen in de jaarrekening zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2020 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. Sinds 30 september 2012 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur bepaald met behulp van de Ultimate Forward Rate (UFR). Deze werd in eerste instantie gebaseerd op de door verzekeraars gehanteerde UFR van 4,2%, echter sinds juli 2015 op het (voortschrijdend) 120-maands gemiddelde van de 20-jaars forward rate. Naar aanleiding van het advies van de Commissie Parameters op 12 juni 2019, wordt deze methode aangepast.

De belangrijkste wijziging is dat bij de toegroei naar de UFR meer gewicht wordt gegeven aan de marktrente. Daarnaast vindt toegroei naar de UFR vanaf een later moment plaats, pas vanaf looptijd 30 in plaats van vanaf looptijd 20. DNB heeft aangekondigd om de toegroei naar de nieuwe gewichten geleidelijk te implementeren vanaf 1 januari 2021. Deze toegroei wordt in vier gelijke stappen doorgevoerd. Het effect op de dekkingsgraden zal dus de komende jaren geleidelijk optreden. Ondanks dat de nieuwe UFR-methode formeel gezien nog niet van kracht is per einde 2020, zijn de effecten van de stapsgewijze invoering van de nieuwe UFR-parameters opgenomen in de volgende tabel.

	Huidig	2021	vanaf 2024
	100% UFR	75% UFR / 25% nUFR	100% nUFR
Technische voorziening voor risico Pensioenfondsen	3.742.327	3.786.168	3.934.527
Technische voorziening voor risico deelnemers	127.727	127.727	127.727
Dekkingsgraad	106,0%	104,9%	101,0%

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro's)

Baten en lasten

[11] Beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfondsen

Directe beleggingsopbrengsten

	2020	2019
Onroerende zaken	2.559	2.806
Aandelen	3.147	3.053
Vastrentende waarden	16.145	26.512
Derivaten	-1.995	-245
Banken	-393	-139
Waardeoverdrachten	2	3
Overig	6	6

Totaal directe beleggingsopbrengsten 19.471 31.996

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onroerende zaken	-15.534	19.585
Aandelen	14.930	181.096
Vastrentende waarden	89.915	143.586
Derivaten	109.088	50.549
Overige beleggingen	103.013	33.078

Totaal indirecte beleggingsopbrengsten 301.412 427.894

Kosten van vermogensbeheer

Vastgoed	-58	-85
Aandelen	-457	-432
Vastrentende waarden	-3.422	-3.312
Derivaten	-582	-399
Overige beleggingen	0	0
Overige vermogensbeheerkosten	-3.881	-3.952

De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen

Totaal kosten vermogensbeheer -8.400 -8.180

Totaal beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfondsen 312.483 451.710

	2020	2019
[12] Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	-1.032	911
Aandelen	3.002	9.657
Vastrentende waarden	6.741	8.625
Overige beleggingen	-101	47
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	8.610	19.240
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	8.610	19.240
[13] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werkgevers	35.857	33.523
Pensioenpremie werknemers	17.928	16.762
Inkoopsommen	5.040	3.398
Inkoopsommen TOP	3.552	3.845
	62.377	57.528
Feitelijke premie	53.981	50.427
Kostendekkende premie	99.074	76.177
Gedempte kostendekkende premie	46.773	45.189
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	81.730	62.057
Bijdragen voor risico deelnemers	195	142
Opslag in stand houden vereist vermogen	16.184	12.661
Opslag voor uitvoeringskosten	965	1.317
	99.074	76.177
De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	27.142	25.919
Bijdragen voor risico deelnemers	195	142
Opslag in stand houden vereist vermogen	5.376	5.289
Opslag voor uitvoeringskosten	965	1.317
Voorwaardelijke componenten	13.095	12.522
	46.773	45.189

De feitelijke premie is niet samengesteld uit afzonderlijke componenten. Aan deze feitelijke premie is wel de voorwaarde verbonden dat deze tenminste gelijk is aan de gedempte kostendeekkende premie, zodat de nieuwe pensioenopbouw, de benodigde risicopremies, uitvoeringskosten en de bufferopslag hieruit kunnen worden gefinancierd. De feitelijke premie moet tenminste gelijk zijn aan de gedempte kostendeekkende premie. Aan deze eis is voor 2020 voldaan.

[14] Bijdragen voor risico deelnemers

Bijdragen Extra Pensioen	2020	2019
	195	142

[15] Saldo van overdrachten van rechten

Overgenomen pensioenverplichtingen	2.499	1.978
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.607	-2.818
	892	-840

[16] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers

Onttrekking i.v.m. inkoop rechten	-8.449	-6.749
Onttrekking i.v.m. overgedragen rechten	-311	-143
Onttrekking i.v.m. overlijden	-17	-99
Overige onttrekkingen	2	
	-8.775	-6.991

[17] Pensioenuitkeringen

Pensioenen

Ouderdomspensioen	-81.381	-79.698
Partnerpensioen	-16.690	-16.667
Wezenpensioen	-127	-142
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-753	-684
Subtotaal	-98.951	-97.191

Andere uitkeringen

Afkoopsommen	-31	-14
Overige	-374	-338
Subtotaal	-405	-352

Totaal pensioenuitkeringen	-99.356	-97.543
-----------------------------------	----------------	----------------

	2020	2019
[18] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen		
Pensioenopbouw	-87.567	-67.645
Indexering en overige toeslagen	-3	-16.285
Kanssystemen	1.008	502
Rentetoevoeging	11.118	7.033
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	99.343	97.556
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	546	806
Wijzigen marktrente	-435.821	-449.737
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.076	720
Wijziging actuariële uitgangspunten	87.303	-10.006
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	687	-122
	-324.462	-437.178
[19] Mutatie overgangsverplichtingen Levensloopregeling		
Onttrekking levensloop	17	26
	17	26
[20] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stortingen	-195	-142
Onttrekkingen	8.775	6.991
Rendement	-8.610	-19.240
	-30	-12.391
[21] Herverzekering		
Uitkeringen uit herverzekering	2	3
	2	3

	2020	2019
[22] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Personeelskosten	-1.403	-1.248
Administratie	-1.305	-1.271
Projectkosten	-121	-282
Kosten Bestuur	-445	-452
Huisvestingskosten	-130	-134
Contributies en bijdragen	-277	-261
Advieskosten	-100	-70
Actuaris	-193	-151
Automatisering en technische bedrijfsmiddelen	-65	-60
Communicatiekosten	-185	-172
Accountantscontrole van de jaarrekening	-80	-77
Overige kosten	-123	-145
	-4.427	-4.323
Kosten intern vermogensbeheer	1.185	1.060
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-3.242	-3.263
Deloitte heeft € 80 aan honorarium ten behoeve van de controle van de jaarrekening, als bedoeld in artikel 2:382 lid a BW, ten laste van het Fonds gebracht.		
[23] Overige baten en lasten		
Vrijval overlijden	17	99
Fondsbijdrage levensloopregeling	0	-3
Overige	-1	26
Totaal Overige baten en lasten	16	122
Saldo van baten en lasten	-51.273	-29.435

Accountantskosten

Deloitte heeft € 80 aan honorarium ten behoeve van de controle van de jaarrekening, als bedoeld in artikel 2:382 lid a BW, ten laste van het Fonds gebracht.

Bezoldiging bestuursleden

Gedurende het boekjaar 2020 zijn de volgende vergoedingen betaald.

Betaalde vergoedingen Bestuur, RvT en/of VO	2020	2019
Bestuursvergoedingen	188	172
Vergoedingen Raad van Toezicht	61	62
Vergoedingen Verantwoordingsorgaan	21	21
Totaal	270	255

Personeel

Gedurende het boekjaar 2020 had Stichting Pensioenfonds TNO 9,8 fte's in dienst (2019: 8,8).

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen het Fonds, de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het Fonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Er zijn meerjarige contracten met de vermogensbeheerder en de administrateur afgesloten. Het contract met de administrateur is jaarlijks opzegbaar en het contract met de vermogensbeheerder is op ieder moment opzegbaar.

Resultaatbestemming

Statutaire bepaling omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Resultaat verdeling

Het Bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2020 als volgt te verdelen:

(in duizenden euro's)

Fondsvermogen

2020

-51.273

-51.273

2019

-29.435

-29.435

Actuariële analyse van het saldo

Wijziging rentetermijnstructuur

-435.821

-449.737

Beleggingsopbrengsten

323.601

458.743

Premies

-27.886

-12.574

Waardeoverdrachten

-185

193

Kosten

0

0

Uitkeringen

4

13

Sterfte

205

455

Arbeidsongeschiktheid

820

-167

Toeslagverlening

-3

-16.285

Wijziging actuariële grondslagen en methoden

87.303

-10.165

Reguliere mutaties voorzieningen

220

60

Overige oorzaken

469

29

-51.273

-29.435

Net besloten om langer door te werken. En toen kwam het coronavirus. Het overkwam Simon Pen. In plaats van op kantoor te werken en tussen collega's te zitten, zit hij ineens thuis achter zijn laptop.

Life & Pension, juli 2020, interview met Simon Pen

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro's)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuarieel Rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe). In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico Fonds. Er wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het Fonds.

In deze risicoparagraaf worden de beleggingscategorieën toegelicht op Lookthrough basis. In de balans worden de beleggingen meer op mandaatbasis gepresenteerd. Hierdoor sluiten de totalen per categorie in de Risicoparagraaf niet aan op de totalen volgens de balans. Een belangrijke verschuiving is de beleggingen in vastgoed aandelen, welke in de Risicoparagraaf worden meegenomen als Vastgoed en in de balans als Aandelen.

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het Fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het Fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het Fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het Fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het Pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het Fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het Pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2020 van 120,6% en 2019 van 119,1%.

	€	2020 %	€	2019 %
Renterisico (S1)	12.372	0,3	62.302	1,8
Zakelijke waarden risico (S2)	535.796	14,3	487.690	14,3
Valutarisico (S3)	190.393	5,1	176.056	5,2
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	335.630	9,0	205.868	6,0
Verzekeringstechnisch risico (S6)	96.511	2,6	86.246	2,5
Diversificatie-effect	-374.526	-10,0	-341.770	-10,0
Vereist eigen vermogen	796.176	21,3	676.392	19,8
Effect toerekenen naar totale vereiste dekkingsgraad	1.277	-0,7	1.277	-0,7
	797.453	20,6%	677.669	19,1%
Aanwezige dekkingsgraad		106,0		108,0
Beleidsdekkingsgraad		99,0		107,1
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Vereiste dekkingsgraad		120,6		119,1

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2020 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het Pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2020 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 99,0%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2019 van 107,1%, is de beleidsdekkingsgraad gedaald met 8,1%.

In het FTK worden ook nog overige risicocategorieën benoemd, te weten: liquiditeitsrisico (S7), concentratierisico (S8), operationeel risico (S9) en actief beheer risico (S10). Het Bestuur heeft ingeschat dat deze risico's door het Fonds adequaat worden beheerst en verwacht hier geen materiële risico's te lopen. Derhalve worden bij de berekening van het VEV voor deze risicocategorieën geen buffers aangehouden.

Onderstaande specificatie van het belegd vermogen wordt in het verdere verloop van deze risicoparaagraaf gebruikt om de risico nader te kwantificeren.

	€	2020 %	€	2019 %
Vastgoed	197.516	5,0	212.912	5,8
Aandelen	1.038.594	26,1	865.441	23,3
Vastrentende waarden	2.328.230	58,5	2.324.568	62,7
Derivaten (per saldo)	148.037	3,7	141.892	3,8
Private Equity	388.333	9,8	257.194	6,9
Liquide middelen	33.860	0,9	24.388	0,7
Overige vorderingen	12.299	0,3	15.578	0,4
Kortlopende schulden	-166.219	-4,3	-134.615	-3,5
	3.980.650	100,0	3.707.358	100,0

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 15,4 (2019: 12,0)

Duratie van de pensioenverplichtingen 19,5 (2019: 18,9)

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is een van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

Derivaten

Met behulp van obligaties en derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het Fonds volgens het beleggingsmandaat 40,0% (2019: 40,0%) van het renterisico van haar verplichtingen af.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk renterisico bedraagt 7.803 (0,2%) en voor het strategisch renterisico 12.372 (0,3%).

Aandelen en vastgoed

Het Pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek gevalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende aandelen en vastgoed categorieën getoond.

	€	2020 %	€	2019 %
<i>Verdeling vastgoed per categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	188.174	95,3	202.239	95,0
Niet-beursgenoteerd vastgoed	9.342	4,7	10.673	5,0
	197.516	100,0	212.912	100,0
<i>Verdeling aandelen per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	850.289	81,9	695.786	80,4
Opkomende markten (Emerging markets)	188.305	18,1	169.655	19,6
	1.038.594	100,0	865.441	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 554.726 (14,8%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 535.796 (14,3%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het Pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het Pensioenfonds in andere valuta luiden. Het Pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het Pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het Pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het Fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta in ontwikkelde landen van 20% en van de beleggingen in vreemde valuta in opkomende markten van 35%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario.

Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten.

	€	2020 %	€	2019 %
<i>Totaal beleggingen naar valuta voor afdekking met derivaten</i>				
Euro	2.449.586	61,5	2.332.394	62,9
Amerikaanse dollar	875.572	22,0	719.671	19,4
Britse pound sterling	87.672	2,2	88.842	2,4
Japanse yen	86.747	2,2	75.330	2,0
Overige valuta	481.073	12,1	491.121	13,2
	3.980.650	100,0	3.707.358	100,0
<i>Totaal beleggingen naar valuta na afdekking met derivaten</i>				
Euro	3.125.744	78,5	2.940.187	79,3
Amerikaanse dollar	310.121	7,8	228.374	6,2
Britse pound sterling	9.598	0,2	3.861	0,1
Japanse yen	207	0,0	7.886	0,2
Overige valuta	534.980	13,4	527.050	14,2
	3.980.650	100,0	3.707.358	100,0

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. De post valutatermijntransacties bestaat uit de volgende transacties, omgerekend in euro per 31 december 2020:

(in duizenden euro's)	Aankoop transacties	Verkoop transacties	Uiterlijke einddatum
Amerikaanse dollar	450.589	-439.237	03-03-2021
Britse pound sterling	69.572	-69.284	03-03-2021
Japanse yen	87.991	-86.446	03-03-2021
	608.152	-594.967	

Strategisch dekt het Fonds 100% van haar liquide beleggingen in Amerikaanse dollar, Britse pound sterling en Japanse yen af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valutarisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valutarisico bedraagt 195.521 (5,2%) en voor het strategisch valutarisico risico 190.393 (5,1%).

Kredietrisico

Het Pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Voor de hypotheekportefeuille is geen creditrating beschikbaar, deze wordt bepaald op basis van een met DNB afgestemd model. Een Europese AAA-rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	€	2020 %	€	2019 %
<i>Rating vastrentende waarden</i>				
AAA	303.666	13,0	589.833	25,4
AA	427.334	18,4	388.671	16,7
A	369.145	15,9	399.347	17,2
BBB	539.419	23,2	248.386	10,7
Lager dan BBB	275.461	11,8	313.616	13,5
Geen rating	413.205	17,7	384.715	16,5
	2.328.230	100,0	2.324.568	100,0

	€	2020 %	€	2019 %
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	340.937	14,6	405.800	17,5
Resterende looptijd tussen de 1 en 5 jaar	485.343	20,8	479.814	20,6
Resterende looptijd tussen de 5 en 10 jaar	525.020	22,6	522.075	22,5
Resterende looptijd tussen de 10 en 20 jaar	314.740	13,5	268.480	11,5
Resterende looptijd ≥ 20 jaar	662.190	28,5	648.399	27,9
	2.328.230	100,0	2.324.568	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. In de berekening van de buffer wordt de hypotheekportefeuille meegenomen met de rating die bepaald is op basis van het model. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 276.837 (7,4%) en voor het strategisch kredietrisico van 335.630 (9,0%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 96.511 (2,6%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 96.511 (2,6%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	€	2020 %	€	2019 %
Vastgoed				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Kantoren	17.004	8,6	16.022	7,5
Winkels en woningen	49.481	25,1	42.793	20,1
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	131.031	66,3	154.097	72,4
	197.516	100,0	212.912	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	130.095	65,9	129.913	61,0
Noord-Amerika	48.125	24,4	58.781	27,6
Pacific	12.017	6,1	14.259	6,7
Azië	6.636	3,4	9.053	4,3
Overige	643	0,2	906	0,4
	197.516	100,0	212.912	100,0

Aandelen en Private Equity

Verdeling aandelen per regio:

	€	2020 %	€	2019 %
Europa	412.993	28,9	355.962	31,7
Noord-Amerika	677.416	47,5	467.336	41,6
Pacific	160.914	11,3	143.564	12,8
Azië	142.242	10,0	111.558	9,9
Overige	33.362	2,3	44.215	4,0
	1.426.927	100,0	1.122.635	100,0

Grote posten: aandelen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 10% van de totale beleggingen in aandelen

Vanguard Investment Series PLC - SRI European Stock	272.632	26,3	210.688	24,3
Vanguard Inst. Index Fund	330.118	31,8	116.365	13,4
Vanguard Emerging Markets Stock Index Fund	110.022	10,6	104.023	12,0

Vastrentende waarden

Verdeling vastrentende waarden per regio:

	€	2020 %	€	2019 %
Europa	1.895.855	81,4	1.883.244	81,0
Noord-Amerika	199.486	8,6	199.231	8,6
Pacific	34.102	1,5	26.423	1,1
Azië	62.464	2,7	60.566	2,6
Overige	136.323	5,8	155.104	6,7
	2.328.230	100,0	2.324.569	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden

DMF Hypotheken	277.935	11,9	273.617	11,8
Institutional Cash Series PLC - Euro	275.769	11,8	361.793	15,6
Staatsobligaties Nederland	183.432	7,9	358.605	15,4
Neuberger Berman Emerging Markets Debt	146.779	6,3	179.766	7,7
Staatsobligaties Frankrijk	119.161	5,1	189.975	8,2

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkingsgraad

Om van de vereiste dekkingsgraad voor risico Fonds te geraken tot de vereiste dekkingsgraad dient een aanpassing van -0,6%-punt toegevoegd te worden op basis van de feitelijke verdeling en een aanpassing van -0,7%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het Fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

Er zijn geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen beleggingen in de aan het Fonds verbonden ondernemingen.

“Er is veel geld in de westerse wereld, waardoor de ‘prijs’ voor geld laag is. Die economische wetmatigheid geldt nog steeds en dat is ongunstig voor pensioenfondsen.”

Kostijn van Gerven, Life & Pension, maart 2020,

‘De wereld van pensioenen gaat veranderen’

Overige gegevens

Resultaatbestemming

Statutaire bepalingen omtrent
de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen
over de resultaatbestemming.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hiervoor wordt verwezen naar de opgenomen
verklaring op pagina 123.

Verklaringen

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds TNO te Rijswijk is aan Aon Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2020.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds TNO, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Aon Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van

de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op EUR 18.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven EUR 900.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds TNO is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Rotterdam, 28 juni 2021

*Drs. M. van de Velde, AAG
verbonden aan Aon Nederland cv*

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het Bestuur van Stichting Pensioenfonds TNO

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Pensioenfonds TNO te Rijswijk gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds TNO op 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2020.
2. De staat van baten en lasten over 2020.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds TNO zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 18 mil-

joen. De materialiteit is gebaseerd op 0,5% van het pensioenvermogen. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de organen belast met governance overeengekomen dat wij aan de organen belast met governance tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 900.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van onze controle

Stichting Pensioenfonds TNO kent een aantal activiteiten welke grotendeels zijn uitbesteed aan serviceorganisaties. De stichting heeft het beheer van de beleggingen en de pensioenadministratie uitbesteed aan respectievelijk CACEIS Bank en AZL N.V. (hierna gezamenlijk: 'de uitvoeringsorganisatie'). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door CACEIS Bank en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen, pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de uitvoeringsorganisatie verleende diensten en het effect hiervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang, bepalen wij de aard en omvang van de uit te voeren controlewerkzaamheden en voeren wij controlewerkzaamheden uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en

bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van de uitvoeringsorganisatie, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II en 3000) rapportages. Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Verder evalueren wij de in de Standaard 3402- en 3000-rapportages beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2020 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie.

In aanvulling hierop hebben wij eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd, waaronder werkzaamheden ten aanzien van de aanwezige beheersingsmaatregelen op het niveau van het bestuur en het bestuursbureau.

Wij hebben voor de controle van de beleggingen en de beleggingsopbrengsten gebruik gemaakt van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel hebben wij de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden bepaald, rekening houdend met de omvang en het risicoprofiel van deze activiteiten, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de significante activiteiten, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden op het totaalniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Reikwijdte van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

Overeenkomstig de Nederlandse controlestandaarden zijn wij verantwoordelijk voor het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid dat de financiële overzichten als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevatten die het gevolg zijn van fraude of fouten. Het niet naleven van wet- en regelgeving kan leiden tot boetes, rechtszaken of andere gevolgen voor de entiteit die een van materieel belang zijn

de invloed kunnen hebben op de financiële overzichten.

Overwegingen ten aanzien van fraude

Bij het identificeren en inschatten van de risico's op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude, hebben wij inzicht verworven in Stichting Pensioenfonds TNO en haar omgeving, met inbegrip van haar interne beheersing.

Wij hebben de frauderisicoanalyse van Stichting Pensioenfonds TNO beoordeeld en het bestuur, de met governance belaste personen om inlichtingen verzocht. Wij hebben overwogen of er frauderisicofactoren zijn geïdentificeerd die een aanwijzing vormen voor risico's op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude.

Op basis van deze werkzaamheden en het in de controlestandaarden veronderstelde risico, hebben wij de veronderstelde fraude risico's overwogen met betrekking tot het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het bestuur, inclusief of er indicaties zijn voor tendentie bij het bestuur van de entiteit die mogelijk een risico vormt op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude.

Onze controlewerkzaamheden ten aanzien van deze fraude risico's zijn gericht op een evaluatie van de opzet en de implementatie van de relevante interne beheersingsmaatregelen om deze risico's te beperken.

Wij hebben tevens aanvullende gegevens-gerichte werkzaamheden uitgevoerd, waaronder het toetsen van journaalboekingen, het beoordelen van schattingen op tendenties (inclusief een retrospectieve beoordeling van significante schattingen uit vorige boekjaar) en de onderbouwing van de tijdens het opstellen van de financiële overzichten aangebrachte aanpassingen. Onze inschatting van de risico's op een afwijking van materieel belang ten gevolge van fraude hebben niet geresulteerd in een kernpunt van de controle.

Overwegingen ten aanzien van naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben een algemeen inzicht verworven in het wet- en regelgevingskader dat van toepassing is op het pensioenfonds door inlichtingen in te winnen bij het bestuur en het lezen van notulen.

Voor zover materieel voor de gerelateerde financiële overzichten, hebben wij op basis van onze risicoanalyse, en rekening houdende met dat het effect van niet-naleving van wet- en regelgeving aanzienlijk varieert, naleving van het belastingrecht en regelgeving voor financiële verslaggeving, de vereisten in het kader van Titel 9 van Boek 2 BW en de Pensioenwet aangemerkt als wet- en regelgeving met een directe invloed op de financiële overzichten.

Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen omtrent het naleven van de bepalingen van die wet- en regelgeving die gewoonlijk wordt geacht van directe invloed te zijn op de financiële overzichten.

Daarnaast is het pensioenfonds onderworpen aan overige wet- en regelgeving, zoals ook benoemd in de NBA Handreiking 1144 'Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfonds' waarvan de gevolgen van niet naleving een van materieel belang zijnde invloed kunnen hebben op de financiële overzichten, bijvoorbeeld ten gevolge van boetes of rechtszaken. Gezien de aard van de activiteiten van het pensioenfonds en de complexiteit van de Pensioenwet, Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme en de Algemene Verordening Gegevensbescherming bestaat het risico dat niet wordt voldaan aan de vereisten van deze wet- en regelgeving.

Ten aanzien van deze wet- en regelgeving die geen direct effect hebben op de vaststelling van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening, zijn onze werkzaamheden beperkter. Naleving van wet- en regelgeving kan van fundamenteel belang zijn voor de operationele aspecten van het pensioenfonds, voor de mogelijkheid van het pensioenfonds om haar activiteiten voort te zetten, dan wel voor het voorkomen van sancties van materieel belang; niet-naleving van dergelijke wet- en regelgeving kan daarom van materieel belang zijnde invloed hebben op de financiële overzichten.

Onze verantwoordelijkheid is beperkt tot het uitvoeren van gespecificeerde controlewerkzaamheden ter bevordering van het identificeren van niet-naleving van wet- en regelgeving die een invloed van materieel

belang kan hebben op de financiële overzichten. Onze werkzaamheden ter bevordering van het identificeren van gevallen van niet-naleving van overige wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten, zijn beperkt tot (i) het bestuur en, in voorkomend geval, de met governance belaste personen vragen of de stichting dergelijke wet- en regelgeving naleeft; (ii) de eventuele correspondentie met de desbetreffende vergunningverlenende of regelgevende of toezichthoudende instanties inspecteren.

Uiteraard zijn wij gedurende de controle alert op indicaties van (vermoedens) van niet-naleving van wet- en regelgeving.

Tenslotte hebben wij een schriftelijke bevestiging verkregen dat alle bekende gevallen van niet-naleving of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving, ons ter kennis zijn gebracht.

Vanwege de kenmerken van fraude, met name wanneer het gaat om geraffineerde en zorgvuldig opgezette plannen om de fraude te verhullen, zoals valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of het opzettelijk voorstellen van zaken en samenspanning, blijft er een onvermijdbaar risico bestaan dat wij niet alle fraudes detecteren tijdens onze controle.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de organen belast met governance gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving van het kernpunt

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Stichting Pensioenfonds TNO is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleids-beslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de dekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of Stichting Pensioenfonds TNO voldoende buffers heeft.

De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting 5 en in de risicoparagraaf van de jaarrekening. Hieruit blijkt dat de beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds per 31 december 2020 lager is dan de vereiste dekkingsgraad waardoor het Pensioenfonds in een dekkingstekort verkeert.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat de toelichting met betrekking tot de dekkingsgraad, (minimaal) vereist eigen vermogen en herstelplan niet conform wet- en regelgeving is opgenomen in de jaarrekening.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- Door controle van de balans de samenstellende delen van de dekkingsgraad gecontroleerd.
- Kennis genomen van de rapportages en de werkzaamheden van de certificerende actuaris.
- Kennis genomen van de in de jaarrekening gepresenteerde cijfermatige toelichting en getoetst of deze in overeenstemming is met het actuariael rapport.
- Wij hebben kennisgenomen van de door de certificerende actuaris uitgevoerde plausibiliteitstoets op de ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen van de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve.
- Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht.

Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de vaststelling van de dekkingsgraad, de beleidsdekkingsgraden en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2020 aanvaardbaar. Ook achten wij de toelichting in de jaarrekening met betrekking tot het vereist eigen vermogen en herstelplan aanvaardbaar. Wij hebben geen significante bevindingen te rapporteren.

Beschrijving van het kernpunt

Waardering van beleggingen welke gewaardeerd zijn op basis van waarderingsmodellen en technieken

De beleggingen zijn een significante post op de balans van Stichting Pensioenfonds TNO. Deze beleggingen dienen volgens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde.

Voor een groot deel van de beleggingen is de marktwaarde te toetsen aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten. Illiquide beleggingen zijn beleggingen die worden gewaardeerd op basis van waarderingsmodellen. Het met behulp van deze modellen bepalen van de marktwaarde is complex en bevat subjectieve elementen die bij de berekening worden gehanteerd.

Hierdoor neemt de waarderingonzekerheid inherent toe bij beleggingen zonder genoteerde marktprijzen en hangt dit samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens.

In de toelichting op de grondslagen voor waardering van activa en passiva geeft Stichting Pensioenfonds TNO inzicht in de gehanteerde waarderingsmethoden van de beleggingen. Een beschrijving van deze modellen en technieken is weergegeven in noot 1. Uit deze toelichting blijkt dat voor 75% van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering is gebaseerd op directe marktnoteringen, voor 11% van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering is gebaseerd op afgeleide marktnoteringen en voor 14% op basis van overige waarderingsmethoden.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat illiquide beleggingen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- De opzet, het bestaan en de werking van de beheersingsmaatregelen rondom waardering van beleggingen beoordeeld.
- Vastgesteld of de in de grondslagen voor waardering van activa en passiva beschreven modellen en technieken geschikt zijn om, binnen de geldende wettelijke bepalingen en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Hierbij hebben wij ook de impact van COVID-19 op de gehanteerde modellen en technieken beoordeeld.
- Getoetst of de toepassing van deze modellen en technieken bij het bepalen van de marktwaarde overeenkomstig de beschreven uitgangspunten heeft plaatsgevonden.
- Vastgesteld dat de waarderingsgrondslagen en waarderingonzekerheid van de beleggingen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de waardering van de illiquide beleggingen en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2020 aanvaardbaar. Wij hebben geen significante bevindingen te rapporteren.

Beschrijving van het kernpunt

Gevoeligheden ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen

De technische voorziening, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds, betreft de belangrijkste verplichting in de balans van het pensioenfonds en vormt één van de belangrijkste componenten voor de berekening van de actuele dekkingsgraad en de beleids-dekkingsgraad. De technische voorziening wordt, conform de vereisten van de Pensioenwet, gewaardeerd op marktwaarde. Deze marktwaarde wordt berekend op basis van actuariële grondslagen en schattings-elementen en is dan ook gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattings-elementen. De certificerend actuaaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen uit de Pensioenwet.

Stichting Pensioenfonds TNO heeft in de toelichting op de grondslagen voor waardering van activa en passiva de grondslagen voor de waardering van de technische voorziening toegelicht. In noot 6 is een verdere detaillering van de technische voorziening gegeven.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat actuariële grondslagen met betrekking tot de fonds specifieke ervaringssterfte en kostenopslag niet juist worden toegepast en toegelicht en/of dat actuariële berekeningen onjuist zijn.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- De certificerend actuaaris instructies gestuurd over de te volgen controleaanpak en attentiepunten.
- De redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen (actuariële) veronderstellingen en de gehanteerde waarderingsgrondslagen getoetst en besproken met de certificerend actuaaris. Hierbij hebben wij ook de impact van COVID-19 op de gekozen (actuariële) veronderstellingen en de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld.
- De rapportage van de certificerend actuaaris geëvalueerd en de uitkomsten besproken.
- Controlewerkzaamheden uitgevoerd op de pensioenaanspraken van de deelnemers om de gehanteerde administratieve basisgegevens te toetsen.
- Vastgesteld dat de waarderingsgrondslagen van de technische voorzieningen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de waardering van de technische voorzieningen en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2020 aanvaardbaar. Wij hebben geen significante bevindingen te rapporteren.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Fondskarakteristieken
- Verslag van het Bestuur
- Verantwoording en toezicht
- Overige gegevens
- Bijlagen

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De organen belast met governance zijn verantwoordelijk voor het uitoefenen van

toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de entiteit.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met

de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde

toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.

- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de organen belast met governance onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur en de organen belast met governance dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur en de organen belast met governance over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de organen belast met governance hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 28 juni 2021

Deloitte Accountants B.V.

Paraaf voor identificatiedoeleinden

Was getekend: drs. M. Van Luijk RA

Bijlagen

1. Aangesloten werkgevers (per 31 december 2020)

Batavia Biosciences B.V.
Biodentify B.V.
BiosparQ B.V.
CelSian Glass & Solar B.V.
Cosanta B.V.
Den Haag Centrum voor Strategische Studies
Diana FEA B.V.
Ducares B.V.
Efectis B.V.
ENDURES B.V.
EuroLoop B.V.
First Dutch Innovations B.V.
Fytagoras B.V.
Lightweight Structures B.V.
MARIN
NMI Certin B.V.
ProQares B.V.
RONT Management Consultants
Stichting Pensioenfonds TNO
TNO
Trinomics B.V.
Triskelion B.V.
TÜV Rheinland Nederland B.V.
VSL B.V.

2. Begrippenlijst

1. ABTN

Afkorting voor 'Actuariële en Bedrijfstechnische Nota'. In een ABTN beschrijft het Bestuur van een pensioenfonds de financiële opzet, de technische uitgangspunten en het beleid van het Pensioenfonds. Zo staat in een ABTN wat de verplichtingen zijn naar de deelnemers, hoe wordt omgegaan met risico's en wat de uitgangspunten zijn voor de beleggingen. Een ABTN kan gezien worden als het bedrijfsplan van een pensioenfonds.

2. Accounting standaarden

Lijst met richtlijnen voor het opstellen van een jaarrekening en jaarverslag. Niet-beursgenoteerde bedrijven, zoals een pensioenfonds, hebben de keuze om de International Financial Reporting Standards (IFRS) toe te passen of de Nederlandse Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving te gebruiken. Het Pensioenfonds heeft gekozen voor de Nederlandse Richtlijnen voor Jaarverslaggeving.

3. Actuariële grondslagen

De uitgangspunten waarmee een actuaris berekeningen doet voor een verzekering of pensioen. Voorbeelden hiervan zijn de rekenrente, de sterftekansen, arbeidsongeschiktheidskansen, revalideringskansen, frequenties van getrouwd zijn, kostenopslagen (bijvoorbeeld administratie en uitbetalingskosten).

4. Actuaris

Een actuaris berekent en evalueert de financiële risico's van verzekeringen en pensioenen. Een actuaris kan antwoord geven op de vraag wat de kostprijs en de waarde van toekomstige pensioenuitkeringen is.

5. Actuele dekkingsgraad

De dekkingsgraad is de verhouding tussen de bezittingen en verplichtingen. Is de dekkingsgraad 100%, dan is er precies genoeg geld om alle pensioenen te betalen. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële situatie. De actuele dekkingsgraad is een momentopname: deze geeft de financiële situatie op een moment weer.

6. Actuele waarde

De actuele waarde is de waarde van beleggingen op de balansdatum. Voor beleggingen, zoals aandelen en obligaties, is

de actuele waarde de beurswaarde. Voor beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen en private equity, wordt de actuele waarde afgeleid van taxaties en/of recente transacties in vergelijkbare beleggingen. Voor hypotheekleningen, wordt de actuele waarde bepaald op basis van hoeveel geld vrijkomt minus de kosten als de lening of hypotheek afloopt.

7. AFM

Afkorting voor 'Autoriteit Financiële Markten'. De AFM is samen met DNB toezichthouder op de financiële sector. De AFM richt zich daarbij op financiële instellingen, zoals banken, pensioenfondsen en verzekeraars, en stimuleert deze financiële instellingen om eerlijk en open te werken.

8. ALM-studie

Afkorting voor 'Asset Liability Management' studie. Bij een ALM-studie wordt geanalyseerd wat de impact is van het financierings-, beleggings- en indexatiebeleid op zowel het verwachte pensioenresultaat als de korte- en langetermijnrisico's. Op basis van de uitkomsten van deze ALM-studie wordt het beleggingsbeleid opgesteld.

9. AOW-overbruggingspensioen

Het AOW-overbruggingspensioen is een uitkering voor de periode waarin men wel al (gedeeltelijk) met pensioen is, maar nog geen AOW krijgt. Hiervoor kan een deel van het ouderdomspensioen gebruikt worden.

10. Algemene verordening gegevensverwerking

Door deze wettelijke verordening krijgen mensen vanaf 25 mei 2018 meer privacyrechten. Organisaties hebben hun systemen, processen en interne organisatie op deze (nieuwe) rechten moeten inrichten.

11. Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over de verschillende beleggingscategorieën.

12. Beleidsdekkingsgraad

De dekkingsgraad laat zien hoe het Pensioenfonds er financieel voor staat. Als een pensioenfonds een dekkingsgraad van 100% heeft, is er precies genoeg geld om de pensioenen te betalen. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de laatste twaalf maanden. De

beleidsdekkingsgraad vormt een belangrijk cijfer voor het herstelplan en het bepalen van de hoogte van de premie en de indexatie.

13. Benchmark

Een vergelijking van de resultaten van de eigen organisatie met vergelijkbare organisaties.

14. Beurskoers

Marktprijs van een aandeel, obligatie of andere waardepapieren die op de beurs worden verhandeld.

15. Compliance

Het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving en gedragscodes die van toepassing zijn voor een organisatie.

16. Contante waarde

Het bedrag dat op dit moment nodig is om een of meerdere betalingen in de toekomst te kunnen doen. Hierbij wordt rekening gehouden met de rentegroei (rekenrente) en eventuele actuariële grondslagen.

17. Coupon

Genummerd deel van een obligatie waarop de jaarlijkse rente wordt uitbetaald.

18. Credit spread

Het verschil in rendement tussen een bedrijfsobligatie en een staatsobligatie in dezelfde valuta en met dezelfde duration.

19. Custodian

Vroeger gingen verkochte effecten van hand tot hand. Tegenwoordig worden deze fysieke stukken bij een aangewezen partij, een custodian of bewaarbank genoemd, in bewaring gegeven. Een financiële instelling houdt bij hoeveel en welke effecten verhandeld zijn.

20. Defined benefit

Pensioenvorm waarbij de hoogte van de pensioenuitkering vooraf is bepaald. Ook wel afgekort tot DB-regeling.

21. Defined contribution

Pensioenvorm waarbij de hoogte van de inleg, ofwel de premie, is bepaald. Ook wel afgekort tot DC-regeling. De hoogte van de pensioenuitkering is afhankelijk van de premie-inleg, de beleggingsresultaten en het tarief voor de inkoop van het pensioen op de pensioendatum. Op het moment van pensionering wordt het opgebouwde kapi-

taal namelijk gebruikt om een pensioen van te kopen.

22. Dekkingsgraad

De dekkingsgraad laat zien hoe het Pensioenfonds er financieel voor staat. Als een pensioenfonds een dekkingsgraad van 100% heeft, is er precies genoeg geld om de pensioenen te betalen. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de waarde van de pensioenaanspraken op een bepaalde datum en het aanwezige vermogen.

23. Dekkingstekort

Van een dekkingstekort is sprake als de dekkingsgraad lager is dan de wettelijke minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,1%.

24. Derivaten

Financiële contracten waarvan de hoogte afhankelijk is van een of meer onderliggende waarden. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten en rente- en valutaswaps.

25. Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: huur-, dividend- en renteopbrengsten van beleggingen.

26. Direct lending

Directe leningen zijn een vorm van bedrijfs-schuldvoorziening waarbij andere geldschieters dan banken leningen verstrekken aan bedrijven.

27. DNB

Afkorting voor 'De Nederlandsche Bank'. DNB is samen met de AFM toezichthouder op de financiële sector. DNB richt zich op de financiële stabiliteit van het financiële systeem als geheel. Ze houden onder andere toezicht op het naleven van de Pensioenwet.

28. Duration

De duration is een graadmeter voor het renterisico van een obligatie en wordt uitgedrukt in jaren. Het wordt berekend op basis van gewogen gemiddelden van de tijdsperiodes tot de rente en uitkering worden ontvangen. In de regel geldt: hoe langer de looptijd van een obligatie, hoe gevoeliger de koers van die obligatie is voor renteveranderingen. Als men een daling van de rente verwacht, is het profijtelijk een obligatie met een zo lang mogelijke duration te kopen, aangezien de koers daarvan het meest zal oplopen.

29. ESG-beleid

ESG-beleid houdt in het kort in dat het Fonds bij zijn beleggingsbeslissingen rekening houdt met milieu (environment), sociale (social) en goed ondernemingsbestuur (governance) aspecten. Dit beleid sluit aan bij de United Nations Principles for Responsible Investment en de United Nations Global Compact.

30. Exposure

Het bedrag waarover risico wordt gelopen.

31. Extra Pensioen

Sinds 2012 is het mogelijk om op vrijwillige basis en voor eigen risico extra pensioenkapitaal op te bouwen voor de inkoop van een Extra Pensioen. De premie wordt, net als de premie voor de verplichte pensioenopbouw, ingehouden op het salaris.

32. FIRM

Afkorting voor 'Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode'. Dit is een methode van De Nederlandsche Bank om een risicoprofiel te maken van een financiële instelling. Ook voor pensioenfondsen wordt deze methode gebruikt.

33. Franchise

Het deel van het pensioengevend salaris waarover geen pensioen wordt opgebouwd. Dit wordt ook wel drempelbedrag genoemd. Bij de pensioenopbouw wordt namelijk rekening gehouden met de AOW die men van de overheid ontvangt. Over het pensioengevend salaris minus de franchise wordt pensioen opgebouwd.

34. FTK

Afkorting voor 'Financieel toetsingskader'. Het FTK is het onderdeel van de Pensioenwet waarin de financiële eisen voor pensioenfondsen en verzekeraars zijn vastgelegd.

35. Future

Termijncontract dat op de beurs wordt verhandeld. Het is een overeenkomst waarin de koop en verkoop van financiële producten voor een vooraf gesteld prijs en tijd zijn vastgelegd.

36. Haalbaarheidstoets

Sinds 2015 moeten alle Nederlandse pensioenfondsen volgens de regels van De Nederlandsche Bank een haalbaarheidstoets uitvoeren. De haalbaarheidstoets stelt twee zaken vast. Ten eerste of op basis van

de financiële opzet van een pensioenfonds de pensioenambitie gerealiseerd kan worden. Ook een continuïteitsanalyse hoort daarbij. Ten tweede wordt vastgesteld of het pensioenresultaat in een slechtweerscenario niet meer afwijkt van de ambitie dan dat de sociale partners als maximaal acceptabel hebben bepaald.

37. Hedgen

Het afdekken van financieel risico van een investering, bijvoorbeeld een belegging, door een andere investering.

38. Herstelplansystematiek

Vanuit het nieuwe Financiële Toetsingskader (FTK) hanteert De Nederlandsche Bank vanaf 2015 een aanpak voor herstelplannen, waarbij een pensioenfonds elk jaar opnieuw moet aantonen dat het vanaf dat moment kan herstellen binnen de wettelijke hersteltermijn.

39. Index

Een indexcijfer of kortweg index is een economische indicator voor de financiële ontwikkeling van bijvoorbeeld aandelen. Als het gaat om een index van verschillende eenheden, zoals bij de beurskoersen in Amsterdam, is de index een gewogen gemiddelde.

40. Indexatie

Het Pensioenfonds heeft als doel de pensioenen mee te laten groeien met de stijging van de prijzen. Als maatstaf wordt de consumentenprijsindex afgeleid (CPI-afgeleid) gehanteerd van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De indexatieverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd. De indexatie wordt vastgesteld volgens wettelijke rekenregels. De toekomstbestendigheidstoets bepaalt hoe hoog de indexatie wordt. De indexatie wordt gefinancierd uit de financiële ruimte die beschikbaar is boven de 110%. Indien de beleidsdekkingsgraad eind van het voorgaande jaar lager is dan 110% dan kan het Bestuur volgens de regels van het wettelijke financieel toetsingskader, ondanks een eventuele stijging van de CPI-afgeleid, geen indexatie toekennen. Op basis van de financiële situatie beslist het Bestuur van het Fonds jaarlijks hoe hoog de indexatie precies wordt.

41. Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet-gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

42. Intrinsieke waarde

De intrinsieke waarde per aandeel is de 'werkelijke' waarde van dat aandeel. Deze waarde wordt berekend door de waarde van de bezittingen (activa) te verminderen met de schulden (passiva) en dat saldo te delen door het aantal uitstaande aandelen.

43. ISAE 3402

Afkorting voor 'International Standard on Assurance Engagement 3402'. De ISAE 3402 is een richtlijn voor rapportages en verklaringen over beheersingsprocessen die vanaf 2011 is ingegaan.

44. Kansstelsels

Voor het berekenen van de hoogte van pensioenaanspraken wordt gebruikgemaakt van diverse kansberekeningen. Deze verschillende kansberekeningen wordt ook wel aangeduid met kansstelsels. Voorbeelden hiervan zijn sterftেকansen, invalideringskansen, ontslagkansen, kans op gehuwdheid en kansen rondom individuele loonontwikkeling.

45. Keyman-risico

Het risico van afhankelijkheid van een aantal 'key' medewerkers met specifieke kennis en competenties op belangrijke posities in een organisatie.

46. Koopsom

Naast het betalen van de maandelijkse verplichte pensioenpremie voor de pensioenopbouw, is het mogelijk om het pensioenkapitaal aan te vullen met een koopsom. Een koopsom is in feite een extra bedrag dat men aan de pensioenuitvoerder betaalt. Van dat extra pensioenkapitaal kan men als men met pensioen gaat extra pensioenaanspraken kopen.

47. Kostendeekkende premie

Pensioenfondsen zijn wettelijk verplicht om tenminste een kostendeekkende pensioenpremie te hanteren. Om te berekenen of een premie kostendeekkend is, worden de wettelijke richtlijnen van De Nederlandsche Bank gebruikt.

48. Matchingportefeuille

Om aan financiële verplichtingen te kunnen voldoen, zoals het uitbetalen van pensioenen, moet een pensioenfonds tijdig voldoende financiële middelen beschikbaar hebben. De beleggingen die voor deze kasstroom moeten zorgen, vormen samen de matchingportefeuille.

49. Middelloonregeling

Elk jaar bouwt een deelnemer een stukje pensioen op. Het pensioen dat men zo opbouwt, is de optelsom van al die stukjes. Dit is een middelloonregeling. Vanaf de pensioendatum ontvangt men dit pensioen zo lang men leeft.

50. Minimaal vereiste dekkingsgraad

De overheid stelt in het kader van het toezicht op de pensioenfondsen eisen aan de solvabiliteit. Dit vindt zijn uitwerking in een minimum dekkingsgraad. Een pensioenfonds dat onder de minimale dekkingsgraad komt (in Nederland circa 104,1%) moet een herstelplan afspreken met de toezichthouder, waarin binnen een beperkte termijn de onderdekking wordt weggewerkt.

51. Nominale waarde

Dit is de waarde zoals die op een aandeel of obligatie is aangegeven. Bij een koers van 100 (= 100%) is de prijs van het waardepapier gelijk aan de nominale waarde.

52. Opbouwpercentage

Ieder jaar bouwt men pensioen op over een deel van het brutoloon dat men in dat jaar verdient. Het deel van het loon waarover geen pensioen wordt opgebouwd, is het drempelbedrag. Dat drempelbedrag wordt franchise genoemd. Over het brutoloon minus de franchise bouwt men in 2020 1,75% aan ouderdomspensioen op. Deze 1,75% is het opbouwpercentage van het ouderdomspensioen.

53. Optie

Verhandelbaar recht om iets te mogen kopen (call optie) of te mogen verkopen (put optie) tegen een vooraf vastgestelde prijs gedurende een vooraf vastgestelde termijn.

54. Ouderdomspensioen

Het pensioen dat vanaf de pensioendatum levenslang aan de deelnemer wordt uitgekeerd.

55. Outperformance/underperformance

Het verschil tussen het behaalde rendement en het rendement van de benchmark. Bij out- of underperformance van een portefeuille is het rendement hoger (outperformance) of lager (underperformance) dan de benchmark.

56. Over- of onderweging

In een beleggingscategorie zitten vaak van het ene aandeel meer in dan van het andere. Het Pensioenfonds heeft hiervoor uitgangspunten opgesteld. Als van die uitgangspunten af wordt geweken, is er sprake van overweging (meer aandelen) of onderweging (minder aandelen).

57. Netto Pensioen

Vanaf 2015 is het salaris waarover pensioen opgebouwd wordt gemaximeerd. In 2020 is dat maximale pensioengevende salaris € 110.111 (2021: € 112.189). Voor deelnemers van het Pensioenfonds die meer verdienen, is het mogelijk om op vrijwillige basis en voor eigen risico een netto pensioenkapitaal op te bouwen voor de inkoop van een Netto Pensioen. De netto premie wordt ingehouden op het netto salaris.

58. Partnerpensioen

Het pensioen dat wordt uitgekeerd aan de nabestaande als de (gewezen) deelnemer of gepensioneerd overlijdt. Dit pensioen gaat in vanaf de eerstvolgende maand na het overlijden van de (gewezen) deelnemer of gepensioneerd.

59. Pensioengrondslag

Het bedrag waarover men ouderdomspensioen opbouwt heet pensioengrondslag. De pensioengrondslag is niet gelijk aan het brutoloon. Er wordt namelijk rekening gehouden met de AOW, die men van de overheid ontvangt vanaf de AOW-leeftijd. Dat deel van het loon waarover men geen pensioen opbouwt, is het drempelbedrag (ook wel franchise genoemd). Het brutoloon minus de franchise is de pensioengrondslag. Bij het brutoloon worden ook de vakantietoeslag en eventuele andere pensioengevende toeslagen zoals de 13e maand meegeteld.

60. Pensioenresultaat

De ontwikkeling van het pensioenresultaat geeft de koopkracht van het pensioen weer. De ontwikkeling van het pensioen inclusief de indexatieverlening wordt dan vergeleken met de ontwikkeling van de prijzen

in Nederland. Blijft het pensioen gelijk, zoals de laatste jaren het geval is, maar stijgen de prijzen (inflatie), dan daalt de koopkracht. Pensioengerechtigden kunnen met hun pensioen minder kopen. Als de prijzen bij een gelijkblijvend pensioen zouden dalen (deflatie), dan stijgt de koopkracht. Pensioengerechtigden kunnen dan met hun pensioen meer kopen.

61. Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

62. Premievrije aanspraak

Dit is opgebouwd pensioen waarvoor geen premies meer betaald worden, bijvoorbeeld omdat een deelnemer niet meer bij een aangesloten werkgever werkt. Als de deelnemer een nieuwe baan heeft, dan kan hij of zij ervoor kiezen om de waarde van deze premievrije aanspraak over te dragen naar het nieuwe pensioenfonds (waardeoverdracht). Een andere vorm van een premievrije aanspraak is het bijzonder partnerpensioen dat de ex-partner ontvangt bij scheiding of het beëindigen van een geregistreerd partnerschap.

63. Premiedekkingsgraad

Met de premiedekkingsgraad wordt uitgedrukt of de premie die wordt betaald, voldoende is om nieuwe pensioenopbouw te financieren. Voor de vaststelling van de premiedekkingsgraad wordt de methode gevolgd die DNB ook toepast. De premiedekkingsgraad is dan gelijk aan de verhouding tussen de feitelijk (te) ontvangen premie en de premie die benodigd is voor de inkoop van nieuwe pensioenaanspraken, zonder rekening te houden met bufferopslagen in de premie. Hiervoor gaat het Fonds uit van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur, exclusief de opslag voor het vereist eigen vermogen.

64. Private equity

Een belegging bij een niet-beursgenoteerde onderneming.

65. Prognosetafel

Voor pensioenberekeningen wordt onder andere een prognosetafel gebruikt. Dit is een tabel die de trend in overlevingskansen aangeeft. Een pensioen wordt immers zo lang men leeft uitgekeerd. Voor een pensioenfonds is het belangrijk om de juiste inschatting te maken of het kapitaal van een pensioenfonds toereikend is.

66. Reële dekkingsgraad

In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Een reële dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat het Fonds voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen en om de pensioenen volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen. Voor de berekening van de contante waarde van de toekomstige indexatie ten behoeve van de reële dekkingsgraad is een rekenrente van 5,6% gehanteerd.

67. Rendement

Het rendement geeft weer hoeveel het vermogen van een pensioenfonds is gegroeid of gedaald.

68. Renteswap

Een renteswap is een overeenkomst om renterisico's af te dekken of te beheersen. Met een renteswap wordt de ruil van rentestromen of renterisico's met een andere partij vastgelegd. In de regel heeft het Pensioenfonds een receiverswap. Hierbij wordt een vaste rente ontvangen en een variabele korte rente betaald, zodat renterisico's van betalingsverplichtingen worden opgevangen.

69. Rentetermijnstructuur

Ook wel yield curve genoemd. De rentetermijnstructuur geeft het verband weer tussen de looptijd van een vastrentende belegging en de daarop te ontvangen marktrente.

70. Reservetekort

Een pensioenfonds heeft een reservetekort als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de wettelijk vereiste beleidsdekkingsgraad.

71. Risk-appetite

De risk-appetite geeft de mate van risico aan die acceptabel is om een doel te bereiken. Met bandbreedtes wordt aangegeven wat de mate van risicobereidheid is. Het geeft aan wanneer aanvullende maatregelen nodig zijn.

72. Securities Lending

Dit is het uitlenen van effecten. Net als bij een gewone geldlening gebeurt dit tegen een vergoeding.

73. Service Level Agreement (SLA)

De afspraken waaraan de dienstverlening/service moet voldoen.

74. Smart beta

Bij smart beta of factorbeleggen wordt een beleggingsportefeuille samengesteld op basis van specifieke karakteristieken. De karakteristieken zijn divers, maar enkele veelgebruikte zijn: momentum, waarde, kleinere ondernemingen, kwaliteit en volatiliteit.

75. Solvabiliteit

Het vermogen om nu en op lange termijn aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

76. Solvabiliteitstoets

Toets die in kaart brengt of een pensioenfonds aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen. Het vrij beschikbare kapitaal moet dan ten minste gelijk zijn aan het totaal van de pensioenverplichtingen van nu en voor over een jaar.

77. 'Three Lines of Defence'-model

Het 'Three Lines of Defence'-model is een model voor risicomanagement waarbij op drie manieren beschreven is hoe de organisatie in control is hoe de belangrijkste risico's goed beheerst worden.

78. Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP)

De regeling voor het Tijdelijk Ouderdomspensioen is in 1996 ingegaan als vervanger van de VUT. Met de TOP-regeling kon kapitaal opgebouwd worden voor een tijdelijk bruto pensioen voor de periode tussen de leeftijd van 62 en 65 jaar. Inmiddels is deze regeling gestopt. Ook alle premiebetalingen zijn inmiddels gestopt. Het beschikbare kapitaal kan nog steeds worden gebruikt om (deels) eerder te stoppen met werken en/of om het ouderdomspensioen te verhogen. Het pensioenkapitaal van de TOP-regeling wordt belegd via Nationale Nederlanden Investment Partners (NN IP).

79. Totale premie

De pensioenpremie die door de werkgever wordt betaald. Hierin zit ook het werknemersdeel.

80. Ultimate Forward Rate (UFR)

DNB publiceert op maandbasis de actuele rentetermijnstructuur (RTS) voor de waardering van de verplichtingen van pensioenfondsen. Introductie van de Ultimate Forward Rate betreft een aanpassing van het deel van de RTS voorbij het zogenoemde laatste liquide punt (20 jaar).

81. Valuta

Een valuta is een officieel geldig betaalmiddel van een land. Bekende voorbeelden zijn: euro, Amerikaanse dollar, Britse pond en Japanse yen. Met een valutatermijncontract is het mogelijk om zich in te dekken tegen een wisselkoersrisico.

82. Valutatermijncontract

In een termijncontract leggen twee partijen een verbintenis vast tot aankoop of verkoop van valuta's op een latere datum en tegen een koers die wordt vastgelegd bij het sluiten van het contract.

83. Vastgoed

Beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed.

84. Vastrentende waarden

Hypotheeken, leningen op schuldbekentnissen en obligaties.

85. Vereiste dekkingsgraad

Is de dekkingsgraad die wordt berekend op basis van het vereist eigen vermogen. Dit is het vermogen dat nodig is om met een 97,5% zekerheid te voorkomen dat de waarde van de beleggingen binnen 1 jaar lager is dan de technische reserves (Voorziening Pensioenverplichtingen).

86. Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse worden door de actuaris de verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen verklaard.

87. Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een pensioenfonds diverse risico's. Zo is er een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevings-tafel wordt verwacht.

Voor het nabestaandenpensioen loopt het Fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook het invaliditeitsrisico kan tot de verzekerings-technische risico's gerekend worden.

88. Volatiliteit

De beweeglijkheid van de beleggingsrendementen.

89. Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)

Het vermogen dat een pensioenfonds nodig heeft om op de balansdatum alle pensioenverplichtingen te kunnen dekken.

90. Waardeoverdracht

Als men van werkgever verandert en daarvoor naar een andere pensioenuitvoerder gaat, kan men ervoor kiezen om de waarde van het opgebouwde pensioen mee te nemen. Dat heet waardeoverdracht. Dit wettelijke recht heeft als doel pensioenbreuk en/of versnippering van pensioenaanspraken over verschillende pensioenuitvoerders zo veel mogelijk te beperken.

91. Waardevast pensioen

Een pensioen dat meegroeit met de prijsstijgingen.

92. Welvaartsvast pensioen

Een pensioen dat meegroeit met de algemene salarisstijgingen.

93. Yield curve

Zie rentetermijnstructuur.

94. Zakelijke waarden

Verzamelnaam voor beleggingen in aandelen, vastgoed en andere risicodragende beleggingen, die geen zekerheid bieden dat de nominale waarde niet wordt aangetast.

3. Overzicht huidige en relevante nevenfuncties 2020

Naam	Huidige functie	Relevante nevenfuncties
Bestuursleden		
drs. S. van Kooten	Managing Director Strategic Analysis and Policy	Geen
dr. ir. J.W.L. Boumans	Technology Transfer Manager	Geen
mr. drs. F. Marring RA	CFO, Lid RvB TNO	Novec B.V. (lid RvC) Stichting Van Panhuys (voorzitter) Marlijn Consultancy (bestuurslid) St Sint Antonius Ziekenhuis (lid RvT) Stichting Noordzee (lid RvT)
dr. mr. ir. W.C.A. Maas	Secretaris Raad van Bestuur Secretaris Raad van Toezicht	Geen
dr. F. Phillipson RTD	Sr. Research Scientist	Phillipson belastingadvies (eigenaar) Diaconie Ypenburg (administrateur/adviseur, beleggingsadviescommissie)
I.J. Blankers MSc	Project Manager	Lid Ondernemingsraad PMA (bestuurslid)
A.C. Westerlaken MSc	Research Manager	Geen
ir. ing. J. Brouwer	Sr. Research Scientist & Project Manager	Lid RvC Stichting woCom, Someren
dr. C.L. Ekkers	Pensioengerechtigde	Geen
M. Paulus	Pensioengerechtigde	Geen
Leden Raad van Toezicht		
prof. dr. Th. Camps		RPF (voorzitter bestuur) Tilburg University (hoogleraar)
mr. M.J. Hoekstra		Het Nederlands Pensioenfonds (bestuurslid) Bpf Koopvaardij (voorzitter RvT) Heineken pensioenfonds (voorzitter RvT) Pensioenfonds DSM Nederland (lid RvT)
dr. J.C. Kragt		Pensioenfonds DSM Nederland (lid RvT) Lecturer Tilburg University

4. Ontwikkeling deelnemersbestand

Pensioenbeheer

Het Pensioenfonds beheert en administreert het totaal aan verplichtingen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Ook verzorgt het Fonds de premie-incasso bij de aangesloten ondernemingen en de uitkeringen aan de pensioengerechtigden. In deze bijlage staat een overzicht van de ontwikkeling van het deelnemersbestand van de middelloonregeling en de DC-regelingen.

Middelloonregeling

Verzekerdenbestand

Overzicht ontwikkeling verzekerdenbestand 2020

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2019	4.582	6.819	5.388	16.789
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	530	0	0	530
Ontslag met premievrije aanspraak	-412	412	0	0
Waardeoverdracht	0	-25	0	-25
Ingang pensioen	-81	-157	348	110
Overlijden	-6	-12	-257	-275
Afkoop	0	0	-10	-10
Andere oorzaken	104	-101	-34	-31
Mutaties per saldo	135	117	47	299
Stand per 31 december 2020	4.717	6.936	5.435	17.088

Voor een verdere toelichting op de aantallen verwijzen wij u naar het onderdeel Pensioenbeheer van dit jaarverslag.

Specificatie pensioengerechtigden 2020 en 2019

Specificatie pensioengerechtigden	2020	2019
Ouderdomspensioen	3.999	3.966
Nabestaandenpensioen	1.404	1.383
Wezenpensioen	32	39
Totaal	5.435	5.388

Van de actieve deelnemers zijn 129 deelnemers inbegrepen met (gedeeltelijke) premievrijstelling vanwege arbeidsongeschiktheid.

Pensioenuitkeringen

Het totaal aan pensioenuitkeringen (exclusief TOP-uitkering) is in 2020 gedaald met circa € 0,3 miljoen naar € 94,0 miljoen.

Deze daling is voornamelijk veroorzaakt door:

Overzicht pensioenuitkeringen in 2020 en 2019

Uitkeringen (in duizenden euro's)	2020	2019
Ouderdomspensioenen	76.018	76.482
Partnerpensioenen	16.690	16.667
Wezenpensioenen	127	142
Arbeidsongeschiktheidspensioenen	753	684
Overlijdensuitkeringen	276	239
Overige uitkeringen (o.a. afkoop)	129	113
Subtotaal (exclusief TOP)	93.994	94.327
TOP	5.361	3.216
Totaal (inclusief TOP)	99.355	97.543

Overzicht ontwikkeling pensioengerechtigdenbestand 2020

Pensioengerechtigdenbestand (in aantallen)	Ouderdoms- pensioen	Partner- pensioen	Wezen- pensioen	Arbeidsonge- schiktheids- pensioen
Stand 1 januari 2020	3.966	1.383	39	131
Ingang pensioen	225	115	8	0
Einde wegens overlijden	-169	-88	0	0
Andere oorzaken	-23	-6	-15	-2
Stand 31 december 2020	3.999	1.404	32	129

In 2020 hebben 25 deelnemers bij uitdiensttreding gebruikgemaakt van de mogelijkheid om hun pensioen over te dragen naar een ander pensioenfonds. Daartegenover staat dat 29 nieuwe deelnemers hun pensioen hebben overgedragen naar Pensioenfonds TNO.

Overzicht waardeoverdrachten

Overzicht waardeoverdrachten (in duizenden euro's)	2020	2019	2018	2017
Overdracht				
Aantal uitdiensttreders	25	132	71	21
Waarde	1.607	2.818	6.796	1.240
Overname				
Aantal indiensttreders	29	20	106	39
Waarde	2.099	1.978	3.943	541

Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP)

Tijdelijk Ouderdomspensioen

Het Pensioenfonds heeft de belegging van het pensioenkapitaal voor het Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP) uitbesteed aan Nationale Nederlanden Investment Partners.

Er namen op 31 december 2020 4.509 personen deel aan de TOP-regeling en het totaal uitstaande kapitaal bedroeg € 126,0 miljoen. Omdat deze regeling gesloten is, vindt geen premie-inleg meer plaats. Het totaal aan uitkeringen voor de TOP-regeling die ingegaan zijn in het boekjaar is € 5,4 miljoen.

Aantallen

Overzicht ontwikkeling deelnemersbestand TOP 2020

Deelnemersbestand TOP (in aantallen)	Actieven	Overige
Stand 31 december 2020	1.362	3.147
Waarvan mannen	1.016	2.040
Waarvan vrouwen	346	1.107

Overzicht TOP-uitkeringen 2020

Uitkeringen (in duizenden euro's)	2020	2019	2018	2017
Tijdelijk ouderdomspensioen (TOP)	5.361	3.216	3.080	3.637

In 2020 zijn 68 personen met TOP gegaan. Eind 2020 zijn er 72 deelnemers met een ingegaan Tijdelijk Ouderdomspensioen.

Extra Pensioen

De betreffende LifeCycle Mixen en beleggingsfondsen zijn ook van toepassing op de per 1 januari 2012 aan de deelnemers geïntroduceerde vrijwillige regeling voor de opbouw van een kapitaal voor een extra pensioen of vervroeging van het pensioen. In 2020 maakten 324 deelnemers gebruik van de regeling Extra Pensioen. Per 31 december 2020 bedroeg het pensioenkapitaal van de regeling Extra Pensioen € 1,4 miljoen.

Overzicht ontwikkeling deelnemersbestand Extra Pensioen 2020

Deelnemersbestand Extra Pensioen (in aantallen)	Actieven	Overige
Stand 31 december 2020	311	13
Waarvan mannen	246	10
Waarvan vrouwen	65	3

Netto Pensioen

In 2020 maakten 35 deelnemers gebruik van de regeling Netto Pensioen. Per 31 december 2020 bedroeg het pensioenkapitaal van de regeling Netto Pensioen € 315 duizend.

Overzicht ontwikkeling deelnemersbestand Netto Pensioen 2020

Deelnemersbestand Netto Pensioen (in aantallen)	Actieven	Overige
Stand 31 december 2020	32	3
Waarvan mannen	27	3
Waarvan vrouwen	5	0

Er zijn 189 deelnemers die meerdere kapitaalrekeningen hebben bij Nationale Nederlanden Investment Partners. Verder zijn er 113 deelnemers bij wie de rekening is gesplitst in twee rekeningnummers in verband met pensioenverevening. Hierdoor komt het aantal rekeningnummers uit op 4.981. Deze 4.981 kennen de onderstaande profielen:

Overzicht beleggingsprofielen LifeCycle Mix 2020

Beleggingsprofielen (in aantallen)		Defensief	Neutraal	Offensief
LifeCycle Mix	4.868	4.228	428	212
Eigen Verdeling	113			

“Juist voor jonge generaties is de verandering naar een nieuw stelsel belangrijk. Niet voor niets is er een streng beleid in Nederland en moeten pensioenfondsen veel geld in kas hebben, dat is juist voor de komende generatie. Die pensioenen mogen we niet op het spel zetten. Maar het wordt wel moeilijk als er niets verandert. Pensioenen worden dan heel onaantrekkelijk.”

Kostijn van Gerven, Life & Pension, maart 2020,

‘De wereld van pensioenen gaat veranderen’

www.pensioenfondstno.nl

Stichting Pensioenfonds TNO
Laan van Zuid Hoorn 165
2289 DD Rijswijk

Telefoon 070 - 4138602
Telefax 070 - 4138620
E-mail info@pftno.nl
Website www.pensioenfondstno.nl

